

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Α
1163

1 0 / 175
9 69 ΠΔΒ
ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Θεοδωρίδης (Χ.) / Λαζαρού (Α.)
Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ — Α. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΤΑ ΝΕΑ ΧΡΟΝΙΑ

Για την ΣΤ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟ

135

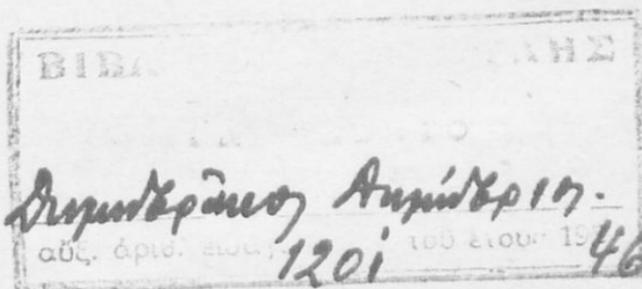
ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡ. ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.
ΑΘΗΝΑΙ—ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ-ΟΔΟΣ ΑΓ. ΜΗΝΑ 10

ΣΕΙΡΑ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

Θεοδώρα (χ) / Λαζαρου
Χ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗ — Δ. ΛΑΖΑΡΟΥ

ΤΑ ΝΕΑ ΧΡΟΝΙΑ

Για την ΣΤ' τάξη του Δημοτικού Σχολείου

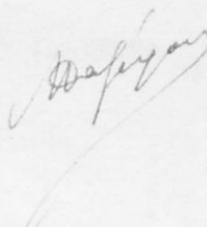

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α. Ε.

ΑΘΗΝΑΙ — ΠΛΑΤΕΙΑ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ-ΟΔΟΣ ΑΓΙΟΥ ΜΗΝΑ 10.

002
KAE
E79A
1163

Κάθε αντίτυπο πρέπει να έχει την υπογραφή του συγγραφέα.

A handwritten signature in cursive script, likely the author's name, written in dark ink on the page.

PRINTED IN GREECE 1946

ΑΡΧΑΙΟΣ ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ Α.Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

1. Ἡ Τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ Εὐρώπη.

Τὸ 1453 οἱ Τοῦρκοι πῆραν τὴν Πόλη. Σὲ λίγο κυριέ-
εψαν ὀλόκληρη τὴ Βαλκανικὴ καὶ ἴδρυσαν μιὰ μεγά-
λη αὐτοκρατορία, ποὺ ἐξουσίαζε ἀπέραντες χῶ-
ρες στὴν Εὐρώπη, στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική.

Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν πολὺ μεγάλη δύναμη τότε
καὶ κατατρόμαξαν τὴν Εὐρώπη.

Στὰ χρόνια ἐκεῖνα ἡ Εὐρώπη δὲν ἦταν δυνατὴ ὅπως
σήμερα. Γι' αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν πραγματικὸς κίν-
δυνος στοὺς Εὐρωπαίους καὶ πρῶτα πρῶτα στὰ γειτο-
νικά της κράτη. Τὰ κράτη αὐτὰ ἦταν ἡ Γερμανικὴ Αὐ-
τοκρατορία, ἡ Βενετία καὶ ἡ Ρωσσία.

Ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία ἦταν κρά-
τος μεγάλο, ἐξουσίαζε τὴ Γερμανία, τὴν Αὐστρία, τὴν
Οὐγγαρία καὶ ἄλλες χῶρες. Δὲν εἶχε ὅμως μεγάλη
δύναμη, γιατί ἦταν χωρισμένη σὲ πολλὰ μικρὰ κράτη,
ποὺ τὸ καθένα εἶχε τὸν ἡγεμόνα του. Οἱ κάτοικοι ἦταν
χωρισμένοι σὲ διαμαρτυρομένους καὶ σὲ καθολικοὺς
καὶ ἔκαναν πολέμους. Ἐκτὸς ὅμως ἀπ' αὐτὸ οἱ αὐτο-
κράτορες τῆς Γερμανίας ἔκαναν ὀλοένα πολέμου μὲ
τοὺς βασιλεῖς τῆς Γαλλίας. Γιὰ ὅλα αὐτὰ ἡ Γερμανία
δὲ μπορούσε ν' ἀντισταθῆ στοὺς Τούρκους.

Ἡ Βενετία ἦταν κράτος ναυτικὸ ποὺ τὸ κυβερ-
νοῦσαν πλούσιοι ἔμποροι καὶ τὴν ἔλεγαν δημοκρατία.
Εἶχε ἀρκετὰ δυνατὸ στόλο, μὰ ἡ στρατιωτικὴ της δύ-
ναμη δὲν ἦταν σημαντικὴ.

Ἡ Ρωσσία ἦταν μεγάλη αὐτοκρατορία, δὲν εἶχε
ὅμως στὴν ἀρχὴ οὔτε ἀνάπτυξη οὔτε καλὴ διοίκηση οὔ-
τε στρατό.

Τὸ δυνατώτερο κράτος στὰ χρόνια αὐτὰ ἦταν ἡ Γ α λ λ ί α. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Γαλλίας εἶχαν ἀπεριόριστη δύναμη στὸ κράτος τους, εἶχαν πολλή χρήματα καὶ δυνατὸ στρατό. Ἡ Γαλλία ὅμως εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν Τουρκία καὶ εἶχε συνήθως φιλία μαζί της.

Τέτοια ἦταν ἡ κατάσταση στὴν Εὐρώπη τὸν καιρὸ πὺ οἱ Τοῦρκοι ἴδρυσαν μεγάλη καὶ δυνατὴ αὐτοκρατορία καὶ ἐτοιμάζονταν νὰ χτυπήσουν τὴν Εὐρώπη.

2. Πόλεμοι τῆς Τουρκίας μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη

Γιὰ πολὺν καιρὸ ὁ σουλτάνος τῶν Τούρκων ἦταν ὁ δυνατώτερος βασιλιάς τῆς ἐποχῆς του, γιατί εἶχε τὸ μεγαλύτερο στρατὸ τοῦ καιροῦ ἐκείνου.

Διακόσια χρόνια οἱ Τοῦρκοι ἔκαναν φοβεροὺς πολέμους καὶ κατατρόμαξαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης.

Ὁ περίφημος σουλτάνος Σουλεϊμάν προχώρησε 1529 μὲ μεγάλο στρατὸ στὴν Οὐγγαρία, ρήμαξε τὸ οὐγγρικὸ στρατὸ καὶ ἔφτασε ἐμπρὸς στὴ Βιέννη. Δὲν μπόρεσε ὅμως νὰ τὴν πάρῃ.

Οἱ Τοῦρκοι ἔγιναν δυνατοὶ καὶ στὴ θάλασσα. Ἐκαμαν μεγάλο στόλο, ἐξουσίαζαν τὴ Μεσόγειο θάλασσα καὶ λεηλατοῦσαν τὰ παράλια τῆς Ἰταλίας. Ὁ σουλτάνος πῆρε στὴν ὑπηρεσία του ἕνα περίφημο πειρατὴ, τὸ Χαϊρεδὶν Βαρβαρόσσα, ἀρχηγὸ τῶν πειρατῶν τοῦ Ἄλγερίου. Ἀπὸ τότε οἱ μωαμεθανοὶ κουρσάροι ἔγιναν ὁ τρόμος τῶν θαλασσινῶν. Λήστευαν τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Εὐρωπαίων, ἔπαιρναν αἰχμαλώτους τοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς πουλοῦσαν γιὰ σκλάβους. Τέλος ὅμως ἐνώθηκαν οἱ Εὐρωπαῖοι, γιὰ νὰ χτυπήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐγινε μιὰ μεγάλη ναυμαχία στὰ ἑλληνικὰ νερά, μέσα στὸν Κορινθιακὸ κόλπο, κοντὰ στὴ Ναύπακτο, ὅπου οἱ Εὐρωπαῖοι κα-
1571 τώρθωσαν νὰ καταστρέψουν τὸν τουρκικὸ στόλο.
Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημη ν α υ μ α χ ί α τ ῆ ς Ν α υ π ά κ τ ο υ (1571).

Οί Τούρκοι όμως ήταν ακόμη δυνατοί στη στεριά. Έκατο χρόνια ύστερ' από τὸ Σουλεϊμάν (1683) προχώρησαν πάλι ὡς τὴ Βιέννη. Στὸ μεταξύ όμως εἶχαν ἀλλάξει πολὺ τὰ πράματα. Οἱ Εὐρωπαῖοι εἶχαν ἀναπτύχθῃ πολὺ καὶ εἶχαν προκόψῃ στὸ ἐμπόριο καὶ τὴ βιομηχανία. Ἔκαμαν πολλὰς ἐφευρέσεις, κατασκεύασαν τελειότερα κανόνια καὶ ὠργάνωσαν καλύτερα τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο τους. Ἀμέσως φάνηκε τότε πὼς οἱ Τούρκοι δὲν μπορούσαν πιά νὰ μετρηθοῦν μὲ τοὺς Εὐρωπαίους. Οἱ Αὐστριακοὶ τοὺς νίκησαν σὲ πολλὰς μάχες, τοὺς ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν Οὐγγαρία καὶ ἔσπασαν τὴ δύναμή τους.

Σὲ λίγο ἡ Ρωσσία ἔγινε ὁ φοβερώτερος ἐχθρὸς τῆς Τουρκίας. Ὁ περίφημος τσάρος Πέτρος ὁ Μέγας (1689—1725) διοργάνωσε τὴ Ρωσσία καὶ τὴν ἔκαμε μεγάλη δύναμη. Ἔκαμε δυνατὸ στρατὸ καὶ ἄρχισε φοβερὸ πόλεμο μὲ τὴν Τουρκία. Ὑστερα ἀπὸ τὸ μεγάλο Πέτρο ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἔκαμε πολλοὺς πολέμους μὲ τοὺς Τούρκους, γιατί ἤθελε νὰ διώξῃ τὸ σουλτάνο ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ νὰ γίνῃ ἡ ἴδια αὐτοκράτειρα στὸ Βυζάντιο. Ἡ Ρωσσία περισσότερο ἀπ' ὅλα τὰ κράτη ἔβλαψε τὴν Τουρκία καὶ ἔσπασε τὴ δύναμή της. Ἀπὸ τότε ἄρχισε ἡ Τουρκία νὰ ξεπέφτῃ.

3. Τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων στὴν τουρκικὴ σκλαβιά

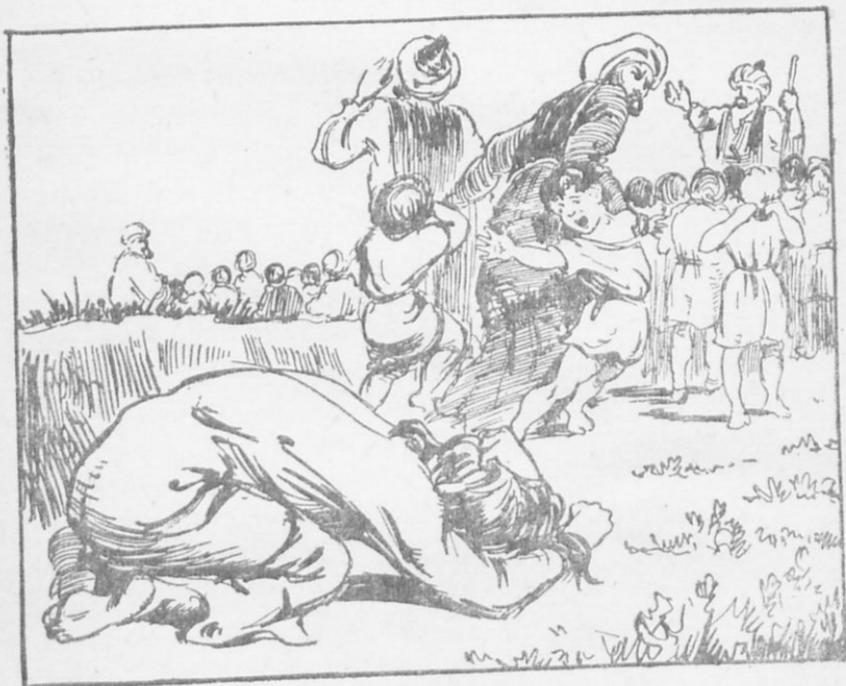
Εἶναι ἀδύνατο νὰ φανταστῇ κανεὶς συμφορὰ μεγαλύτερη ἀπ' αὐτὴ πού ἔπαθε τὸ ἔθνος μας, ἀφοῦ σκλαβώθηκε στοὺς Τούρκους.

Οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν πολλοὺς Ἕλληνες, ἄλλους τοὺς πούλησαν δούλους καὶ ἄλλους τοὺς ἔκαμαν μὲ τὴ θία μωσαμεθανούς.

Οἱ Τούρκοι εἶχαν ἓνα σατανικὸ μέσο νὰ καταπιοῦν τὸν ἀφρὸ ἀπὸ τὸ ἔθνος μας. Μάζευαν τὰ πιὸ γερὰ καὶ τὰ πιὸ δυνατὰ ἑλληνόπουλα, τοὺς ἔδιναν τουρκικὴ

ἀνατροφή καὶ τὰ ἔκαναν στρατιῶτες. Μὲ αὐτοὺς ἔκαμαν τὸ περίφημο τάγμα τῶν γ ε ν ι τ σ ἄ ρ ω ν, πού ἔγινε μὲ τὸν καιρὸ ὁ καλύτερος στρατὸς τοῦ σουλτάνου. Τῇ στρατολογίᾳ αὐτῇ τῶν παιδιῶν τὴν ὀνομάζουν π α ι δ ο μ ἄ ζ ω μ α.

Καταστροφή ἔπαθε ἡ περιουσία τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Τοῦρκοι πῆραν τὰ καλύτερα καὶ τὰ πιὸ εὐφορα χωράφια ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας. Πῆραν τὰ μοναστήρια μὲ τὰ κτήματά τους καὶ τὶς ὠραιότερες ἐκκλησίες τὶς ἔκαμαν τζαμιά.

Τὸ παιδομάζωμα

Ἀπὸ τὴν τουρκικὴ κατάχτησις ἔπαθε καταστροφή ἀκόμη καὶ ἡ γῆ. Τὰ δάση κόπηκαν ἢ κήκαν, τὰ χωράφια καὶ τὰ λιβάδια ρήμαξαν. Οἱ Τοῦρκοι κατάστρεψαν τ' ἀρχαῖα μνημεῖα, πού εἶχαν ἀπομείνει σὲ πολλὰ μέρη, καὶ ἔκαμαν ἀσθέστη τ' ἀγάλματα καὶ τοὺς στύλους τῶν

ἀρχαίων ἑλληνικῶν ναῶν, γιὰ νὰ χτίσουν σπίτια ἢ κόντρα.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις φορολογοῦσε βαριά τοὺς χριστιανούς. Ἔπαιρνε πρῶτα τὸν κ ε φ α λ ι κ ὸ φ ὄ ρ ο, τὸ χ α ρ ἄ τ σ ι, ὅπως τὸ ἔλεγαν, γιὰ νὰ δίνη στοὺς σκλάβους τὸ δίκαιωμα νὰ ζοῦν. Ἔπαιρνε τὸ δέκατο ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῆς γῆς, τὸ χρηματικὸ ἀντισηκωμα, γιὰτι δὲ στρατολογοῦσε τοὺς χριστιανούς.

Ἡ ζωὴ τῶν χριστιανῶν ἦταν ἀνυπόφορη. Οἱ Τούρκοι εἶχαν τοὺς ὑποδουλωμένους Ἕλληνες σὰν τὸ πιὸ πρόστυχο πρᾶγμα τοῦ κόσμου. Τοὺς ὠνόμαζαν ρ α γ ι ἄ δ ε ς, δηλ. κοπάδι, καὶ γ κ ι α ο ὑ ρ η δ ε ς, δηλαδή ἀπιστους. Ὁ σουλτάνος καὶ οἱ πασάδες μὲ τὴν παραμικρὴ αἰτία καὶ πολλές φορές χωρὶς αἰτία, σκότωναν τοὺς προκρίτους, τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ κάποτε καὶ τὸν Πατριάρχη. Ἡ ζωὴ λοιπὸν καὶ ἡ περιουσία τῶν χριστιανῶν ἦταν στὴ διάκριση τῶν Τούρκων. Γι' αὐτὸ οἱ σκλαβωμένοι ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὸ χαρακτῆρα τους. Ἀπόφευγαν κάθε ἐπίδειξη, φοβοῦνταν νὰ χτίσουν ὄραϊα σπίτια, δὲν ἀνοίγαν παράθυρα στὸ δρόμο, δὲν ἔντυναν καλὰ καὶ δὲ σιελίζαν τὰ παιδιὰ τους, γιὰτι ἦταν κίνδυνος νὰ τ' ἀρπάξουν οἱ Τούρκοι. Τέτοια ταπεινὴ καὶ κακομοιριασμένη ζωὴ πέρασαν οἱ πρόγονοί μας τέσσερες αἰῶνες.

Ὅσοι ἀπ' αὐτοὺς ἔβρισκαν τρόπο νὰ φύγουν ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἐφυγαν οἱ πλουσιώτεροι, οἱ ἐξυπνότεροι καὶ οἱ τολμηρότεροι. Ἐφυγαν ἀκόμα οἱ λόγιοι, πῆγαν στὴν Ἰταλία καὶ δίδαξαν ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

4. Τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος γλίτωσε ἀπὸ τὴν καταστροφὴν

Οἱ Ἕλληνες λοιπὸν ἔπαθαν μεγάλες συμφορὲς στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς, ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος δὲ χάθηκε.

Οἱ Τούρκοι ὅταν ἦρθαν στὴν Εὐρώπη, καταγίνονταν

μόνο στα πολεμικά. Γι' αυτό άφησαν τούς "Ελληνες και τούς άλλους χριστιανούς νά ζούν, έπειδή αυτοί ήταν τεχνίτες, έμποροι, ναύτες και γεωργοί.

"Ετσι οί "Ελληνες ξεχώρισαν από τούς Τούρκους. Οί έμπορευόμενοι έθλεπαν τούς πολιτισμένους τόπους τής Εύρώπης, μορφωνόνταν καλύτερα και ένιωθαν πώς στέκονται πολύ ψηλότερα από τούς Τούρκους. Προσπαθοῦσαν νά κάμουν σχολεία, νά μορφώσουν καλύτερα τά παιδιά τους. Μαζί με τó έμπόριο πρόκοψαν οί "Ελληνες και στό ναυτικό.

Πολλοί όμως "Ελληνες, πού δέν μπορούσαν νά υποφέρουν τήν ταπεινή ζωή τής σκλαβιάς, έφευγαν στα βουνά και έκαμναν παντοτινό πόλεμο με τούς Τούρκους. Τó τουρκικό κράτος δέν είχε ούτε δρόμους ούτε ταχτική συγκοινωνία ούτε μορφωμένους υπαλλήλους, ώστε νά μπορή ή πρωτεύουσα νά διοικη καλά τó κράτος και νά προφταίνη όλες τις υποθέσεις του. Γι' αυτό άφησαν οί Τούρκοι τούς "Ελληνες νά φροντίζουν οί ίδιοι για τά ζητήματα τού τόπου τους. Κάθε πόλη και κάθε χωριό κυβερνιόταν μόνο του. Στα περισσότερα μέρη οί Τούρκοι δέν είχαν ούτε διοικητή ούτε στρατό. Τους έφτανε νά παίρνουν ταχτικά τούς φόρους από τούς "Ελληνες. "Ολοι όμως οί "Ελληνες άναγνώριζαν γι' άρχηγό τους τόν Πατριάρχη τής Πόλης.

Οί έργασίες τών 'Ελλήνων, ή παιδεία τους, τά παθήματα τους, ή αυτοδιοίκησή τους, ή συνένωσή τους κάτω από τήν άρχηγία τού Πατριάρχη, έκαμναν τούς "Ελληνες νά νιώθουν πώς άποτελοῦν ένα έθνος. Ξύπνησαν δηλαδή τήν **ε θ ν ι κ ή σ υ ν ε ι δ η σ η**.

5. 'Η έκκλησία

"Υστερα από τή φοβερή καταστροφή τó έλληνικό έθνος δέθηκε σφιχτά με τήν 'Εκκλησία του. Άρχηγούς του είχε κατά τά σκληρά χρόνια τής σκλαβιάς τόν Πατριάρχη και τούς άρχιεπισκόπους. Είχε μεγάλο

σεβασμό καὶ ὑπακοή σ' αὐτούς. Μὰ καὶ ὁ Σουλτάνος καὶ οἱ Τοῦρκοι ἀναγνώριζαν γι' ἀρχηγούς τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους τὸν Πατριάρχη καὶ τοὺς ἄλλους ἀνώτερους κληρικούς.

Ἀμέσως ὕστερ' ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ὁ Μωάμεθ πρόσταξε τοὺς Ἑλληνες νὰ ἐκλέξουν νέο Πατριάρχη. Οἱ λίγοι ἀρχιεπίσκοποι καὶ πρόκριτοι ποὺ εἶχαν ἀπομείνει, ἔβγαλαν Πατριάρχη τὸ Γ ε ν ν ἄ δ ι ο ῦ. Ἡ στέψη τοῦ Γενναδίου ἐγινε μὲ ὅλη τὴ λαμπρότητα, ποὺ γινόταν ἢ στέψη τῶν πατριαρχῶν στὸν καιρὸ τῶν Ἑλλήνων αὐτοκρατόρων. Ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο πῆγε ὁ Γεννάδιος στὸ παλάτι τοῦ Μωάμεθ, ὅπου ὁ σουλτάνος τοῦ ἔκαμε μεγαλοπρεπέστατο δεῖπνο. Ὑστερα τὸν κατέβασε ὡς τὴν αὐλή, τοῦ ὑποσχέθηκε πὼς θὰ ἔχη τὴ φιλία καὶ τὴν εὐνοιά του καὶ ὅλα τὰ προνόμια ποὺ εἶχε στὸν καιρὸ τῶν χριστιανῶν αὐτοκρατόρων, τὸν βοήθησε ν' ἀνεβῆ σὲ ἄσπρο ἄλογο καὶ τὸν ἔστειλε στὸ Πατριαρχεῖο μὲ συνοδεία τούρκων μεγιστάνων. Καὶ ἀργότερὰ ὁ σουλτάνος ἔκαμε πολλὰς περιποιήσεις στὸν Πατριάρχη καὶ τοὺς ἀρχιεπισκόπους, γιατί νόμιζε, πὼς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ἔμεναν πιστοὶ στὴ βασιλεία του.

Ὁ Πατριάρχης ἀπόκτησε μεγάλη δύναμη. Ἦταν πνευματικὸς ἀρχηγὸς ὄχι μόνον τῶν Ἑλλήνων, παρὰ καὶ τῶν ἄλλων χριστιανῶν τῆς μεγάλης τουρκικῆς αὐτοκρατορίας. Αὐτὸς διώριζε τοὺς ἀρχιεπισκόπους τῆς Σερβίας, τῆς Βουλγαρίας, τῆς Ρουμανίας, τῆς Ἀλβανίας. Σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἦταν Ἑλληνες, γιατί οἱ Ἑλληνες εἶχαν μεγαλύτερη μὀρφωση ἀπὸ ὅλους τοὺς χριστιανοὺς τῆς Τουρκίας.

Ἐπίσης οἱ ἀρχιεπίσκοποι εἶχαν μεγάλη δύναμη στὴν ἐπαρχία τους. Οἱ Τοῦρκοι διοικητὲς δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ πιάνουν καὶ νὰ φυλακίζουν τοὺς κληρικούς οὔτε νὰ τοὺς δικάζουν στὰ δικαστήριά τους. Τοὺς δίκαιζαν οἱ ἀρχιεπίσκοποι ἢ ὁ Πατριάρχης. Οἱ ἀρχιεπίσκοποι δικάζαν τὶς ὑποθέσεις τῶν χριστιανῶν γιὰ τοὺς γάμους, τὰ διαζύγια καὶ τὶς κληρονομίες. Αὐτὰ τὰ

δικαστήρια τὰ ἔλεγαν Πνευματικὰ Δικαστήρια. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ χριστιανοὶ δὲν εἶχαν ἐμπιστοσύνη στὰ τουρκικὰ δικαστήρια, κατάφευγαν καὶ γι' ἄλλα ζητήματά τους στὰ πνευματικὰ δικαστήρια καὶ γενικὰ προσπαθοῦσαν νὰ λύουν ἀναμεταξύ τους τὶς διαφορές. Ὅλα αὐτὰ τὰ δικαιώματα τῆς ἐκκλησίας τὰ ὠνόμασαν ἐκκλησιαστικὰ πρὸν ὄμια.

6. Τὸ Πατριαρχεῖο. Οἱ Φαναριῶτες

Τὸ Πατριαρχεῖο, ἀφοῦ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἁγιά Σοφιά καὶ ἀπὸ ἄλλες μεγάλες ἐκκλησίες, πού οἱ Τούρκοι τὶς ἔκαμαν τζαμιά, βρῆκε καταφύγιο στὸ Φανάρι, πού εἶναι μιὰ συνοικία τῆς Πόλης, στὴ νότια ἀκρογιαλιά τοῦ Κερατίου κόλπου.

Τὸ Φανάρι ἦταν τότε ἀπὸ τὶς φτωχότερες καὶ ἀσχημότερες συνοικίες τῆς Πόλης, μὲ δρόμους στενοὺς καὶ σκοτεροὺς καὶ σπίτια παλιά. Ἡ πατριαρχικὴ ἐκκλησία ἦταν μικρὴ καὶ σκοτεινὴ καὶ ἡ κατοικία τοῦ Πατριάρχου δὲν εἶχε τίποτε τὸ ξεχωριστό.

Ἄλλὰ τὸ Φανάρι ἔγινε τὸ ἐθνικὸ κέντρο τοῦ τουρκοκρατημένου ἑλληνισμοῦ. Πρὸς αὐτὸ γύρισαν τὰ βλέμματά τους ὅλοι οἱ Ἕλληνες καὶ ἀπὸ ἐκεῖ περίμεναν τὴ σωτηρία τους ὕστερα ἀπὸ τὴν τραγικὴ καταστροφή. Ἐκεῖ μαζεύτηκαν οἱ ἐξυπνότεροι καὶ οἱ πιὸ μορφωμένοι Ἕλληνες, ὅσοι μποροῦσαν νὰ προσφέρουν κάποια ὑπηρεσία στὸ ἔθνος. Ἡ παλιά καὶ φτωχὴ συνοικία πῆρε ζωὴ καὶ κίνηση. Οἱ τελετὲς τῆς ἐκκλησίας διατηροῦσαν κάτι ἀπὸ τὴν παλιά λαμπρότητα καὶ ἡ μέρα τοῦ Πάσχα θύμιζε στοὺς Ἕλληνες παλιές δοξασμένες μέρες.

Οἱ πιὸ ἐξυπνοὶ καὶ οἱ πιὸ γραμματισμένοι γινόνταν τότε κληρικοί, γιατί τὸ ἱερατικὸ ἔνδυμα τοὺς ἐξασφάλιζε ἀπὸ τὶς αὐθαιρεσίες τῶν Τούρκων. Στὰ χρόνια τῆς σκλαβιάς φάνηκαν πατριάρχες καὶ ἀρχιεπίσκοποι

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μέ αξιόλογη ανάπτυξη καὶ μέ διπλωματική ἰκανότητα.

Ἐκτὸς ὅμως ἀπὸ τοὺς κληρικούς, στὸ Φανάρι καὶ στὴν πατριαρχική αὐλή διακρίθηκαν καὶ πολλοὶ κοσμικοί. Οἱ περισσότεροι ἦταν ἀπὸ νέες οἰκογένειες, ποὺ ἤρθαν στὸ Φανάρι ἀπ' ὄλα τὰ μέρη τοῦ ἑλληνισμοῦ. Ἐκεῖ πλούτησαν καὶ ἀναπτύχθηκαν καὶ πῆραν σημαντικὸ μέρος στὴ διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ οἰκογένειες αὐτὲς σχημάτισαν τὴ νέα ἀριστοκρατία τῶν Ἑλλήνων, γιατί ἡ παλιά ἀριστοκρατία εἶχε χαθῆ ὀλότελα. Οἱ νέοι αὐτοὶ εὐγενεῖς ὠνομάστηκαν **Φαναριῶτες**.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Φαναριῶτες ἦταν ἔξυπνοι, μάθαιναν ξένες γλῶσσες καὶ γνώριζαν τὰ εὐρωπαϊκὰ πράγματα καλύτερα ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Γι' αὐτὸ οἱ σουλτάνοι τοὺς μεταχειρίζονταν σὲ ἀνώτερες ὑπηρεσίας. Τοὺς διώριζαν διερμηνεῖς, ποὺ λέγονταν **μεγάλοι διερμηνεῖς** (δραγουμάνοι), καὶ πρέσβεις. Ἀργότερα διώριζονταν οἱ Φαναριῶτες ἡγεμόνες στὴ Βλαχία καὶ στὴ Μολδαβία. Οἱ μεγαλύτερες καὶ γνωστότερες φαναριώτικες οἰκογένειες εἶναι οἱ Μαυροκορδάτοι, οἱ Ὑψηλάντες, οἱ Σοῦτσοι, οἱ Καρατζάδες, οἱ Μουσοῦροι κ. ἄ.

Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ φαναριῶτες ἦταν οἱ ἄρχοντες τῶν Ἑλλήνων. Μὰ οἱ ἄρχοντες αὐτοὶ ζοῦσαν μέσα σὲ παντοτινοὺς κινδύνους. Ὁ σουλτάνος, ὁ βεζῖρης του καὶ οἱ πασάδες του γιὰ τὴν παραμικρὴ αἰτία ἄρπαζαν τὴν παρουσία τους, τοὺς φυλάκιζαν ἢ τοὺς σκότωναν.

7. Οἱ κοινότητες

Οἱ Τούρκοι ἄφησαν τοὺς Ἕλληνες νὰ κυβερνοῦν μόνοι τὶς ὑποθέσεις τους. Κάθε χωριὸ καὶ κάθε πόλη ἀποτελοῦσε μιὰ κοινότητα. Ἡ κοινότητα ἔβγαζε μιὰ ἐπιτροπή, ἀπὸ τοὺς πλουσιώτερους καὶ ἰσχυρότερους κατοίκους. Τοὺς ἐπιτρόπους αὐτοὺς τοὺς ἔλεγαν **προεστοὺς** καὶ **δημογέροντες**. Οἱ Τούρκοι τοὺς ἔλεγαν **κοτζαμπάσηδες**. Ἡ ἐπιτροπὴ εἶχε κυ-

ρίως τὴν ὑποχρέωση νὰ εἰσπράττη τοὺς φόρους ἀπὸ τοὺς κατοίκους καὶ νὰ τοὺς παραδῶν τὸν τοῦρκο εἰσπράκτορα τῶν φόρων, ποὺ ἐρχόταν μιὰ ἢ δυὸ φορές τὸ χρόνο. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ὠρίζε ἕνα ποσὸ χρηματικὸ γιὰ κάθε κοινότητα καὶ ἡ ἐπιτροπὴ ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ τὸ πληρώσῃ ὁλόκληρο καὶ νὰ φροντίσῃ νὰ τὸ εἰσπράξῃ ἀπὸ τοὺς κατοίκους. Οἱ προεστοὶ ὅμως φρόντιζαν καὶ γιὰ τὰ συμφέροντα τοῦ τόπου, δηλαδὴ γιὰ τὶς ἐκκλησίαις, γιὰ τὰ σχολεῖα, γιὰ τὶς βρύσας, γιὰ τὰ νεκροταφεῖα κτλ.

Μερικὲς κοινότητες εἶχαν περισσότερα προνόμια. Ἡ Μάνη π. χ. στὴ νότια ἄκρῃ τῆς Πελοποννήσου εἶχε σωστὴ αὐτονομία. Τὴν κυβερνοῦσε ἕνας ντόπιος ἄρχοντας, ποὺ τὸν ἐδιόριζε ὁ σουλτάνος, καὶ εἶχε ὑποχρέωση μονάχα νὰ πληρώσῃ ἕνα μικρὸ φόρο. Οἱ ἄρχοντες τῆς Μάνης λεγόταντα μ π έ η δ ε ς. Τὰ δυὸ νησιά τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, ἡ Ὑδρα καὶ οἱ Σπέτσες, καθὼς καὶ τὰ Ψαρά, ποὺ τὰ ἔλεγαν ναυτικὰ νησιά, κυβερνοῦνταν μόνονα τους. Μόνον ποὺ εἶχαν ὑποχρέωση νὰ πληρώνουν φόρο στὸν τοῦρκο ναύαρχο (καπετὰν πασά) καὶ νὰ στέλνουν μερικὸς ναῦτες γιὰ τὸν τουρκικὸ στόλο.

Στὴ Ν. Ἠπειρὸ πάνω σὲ κάτι δυσκολοανέβητα βουνὰ ἦταν μιὰ στρατιωτικὴ κοινότητα, τὸ περίφημο Σοῦλι, ποὺ κυβερνιόταν μόνον του καὶ πλήρωνε μικρὸ φόρο στὸ σουλτάνο. Ἀνεξαρτησία εἶχαν καὶ τὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης.

Οἱ Ἕλληνες μὲ τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ τους προνόμια, ἐνιωθάν μέραι μὲ τὴν ἡμέρα περισσότερον πὼς ἀποτελοῦν ἰδιαίτερον ἔθνος, ποὺ ξεχώριζε ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

8. Ἀρματολοὶ καὶ κλέφτες

Σὲ πολλὰ μέρη οἱ Τούρκοι ἄφηναν τοὺς Ἕλληνας ὅχι μόνον νὰ κυβερνοῦν τὰ κοινοτικὰ παρὰ καὶ νὰ φυλάττουν

γουν οί ἴδιοι τὸν τόπο. Τὸ τουρκικὸ κράτος δὲν εἶχε, καθὼς τὰ σημερινὰ κράτη, τάξη καὶ ἀσφάλεια. Στ' ἀπόκεντρα καὶ βουνήσια μέρη, ὅπως στὸν "Ὀλυμπο καὶ στ' "Αγγραφα, στὸ Ξηρόμερο καὶ ἄλλοῦ δὲν εἶχε οὔτε ἀστυνομία οὔτε στρατό. Ἐκεῖ οἱ Τούρκοι ἦταν λίγοι. Γι' αὐτὸ τὴ φύλαξη αὐτῶν τῶν μερῶν τὴν ἄφηνε ὁ σουλτάνος στοὺς ντόπιους χριστιανούς, ποὺ ὀνομαζόνταν ἄ ρ μ α τ ο λ ο ἰ καὶ εἶχαν ἐπάγγελμα τὰ πολεμικά. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἀρματολῶν ὀνομαζόνταν καπεταναῖοι.

Στοὺς κάμπους ὅμως καὶ στὶς πολιτεῖες, ὅπου ἦταν περισσότεροι Τούρκοι, βασάνιζαν τοὺς χριστιανούς, ἄρπαζαν τὴν περιουσία τους καὶ τοὺς ἔκαναν χίλια κακά. "Ὅσοι λοιπὸν δὲν μπορούσαν νὰ ὑποφέρουν τὴν τυραννία τῶν Τούρκων, ὅσοι ἐνιωθάν ἀντρίκια καρδιά στὸ στήθος τους, ἔφευγαν στὰ βουνὰ καὶ γινόνταν ἀντάρτες. "Ἐτσι ὁ χτεσινὸς σκλάβος γινόταν ἐπίφοβος ἐχθρός. Αὐτοὶ λήστευαν τοὺς Τούρκους, ἄρπαζαν τὰ κοπάδια τους καὶ τοὺς ζημίωναν μὲ κάθε τρόπο. Αὐτοὺς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς ὠνόμασε κ λ έ φ τ ε ς.

Τὴ ληστεία δὲν τὴν εἶχαν τότε γιὰ ντροπὴ. "Ἰσια ἴσια τὸ εἶχαν τιμὴ τοὺς νὰ ζημιώνουν τοὺς Τούρκους. Ὁ λαὸς ἄκουε μὲ ἀνακούφιση τὰ κατορθώματα τῶν κλεφτῶν, τοὺς συμπαθοῦσε καὶ τοὺς ὕψωνε σὲ ἥρωες μέσα στὴ φαντασία του. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς κλέφτες ἦταν ἄνθρωποι τολμηρότατοι καὶ ἔκαμαν ἀξιοθαύμαστα κατορθώματα; ὅπως εἶναι γιὰ παράδειγμα ὁ κλέφτης τοῦ "Ὀλυμπου Βλαχάβας, ὁ περίφημος Κατσαντώνης, ὁ Ἄντριτσος καὶ οἱ Κολοκοτρωναῖοι στὴν Πελοπόννησο.

Οἱ Τούρκοι κυνηγοῦσαν μὲ πείσμα τοὺς κλέφτες, τοὺς βασάνιζαν καὶ τοὺς σκότωναν, ὅταν τοὺς ἔπιαναν. Πολλὲς φορές ὅμως τοὺς κολάκευαν καὶ τοὺς διώριζαν φύλακες στὰ ὄρεινὰ μέρη, τοὺς ἔκαναν δηλαδὴ ἀρματολούς. Οἱ κλέφτες ὅμως καὶ οἱ φύλακες εἶχαν μεγάλη συμπάθεια μεταξύ τους, γιατί καὶ οἱ δυὸ ἦταν "Ἕλληνες καὶ χριστιανοί, καὶ οἱ δυὸ μισοῦσαν τοὺς Τούρκους. Οὔτε εἶχαν μεγάλη διαφορὰ μεταξύ τους,

γιατί ὁ σημερινὸς ἀρματολὸς μποροῦσῃ αὔριο νὰ γίνῃ κλέφτης. Γι' αὐτὸ τὰ ὀνόματα ἀρματολὸς καὶ κλέφτης κατάντησαν νὰ σημαίνουν τὸ ἴδιο.

9. Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια

Στοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἦταν λοιπὸν σω-
στή ἀναρχία στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἄνθρωποι ζοῦσαν
ὄπλισμένοι μακριὰ ἀπὸ πόλεις καὶ χωριά, σὲ παντοτι-
νὸ σχεδὸν πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους. Τοὺς ἀνθρώπους
αὐτοὺς ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοὺς θεώρησε ἔθνικους ἥ-
ρωες.

Οἱ κλέφτες ἦταν περήφανοι, γιατί ξεφευγαν τὴν τυ-
ραννία τῶν Τούρκων καὶ πολλὲς φορές κατάρθωναν νὰ
τοὺς ἐκδικηθοῦν γιὰ ὅσα κακὰ ἔκαναν στοὺς χριστια-
νοὺς. Κατοικία ἦ λ ι μ ἔ ρ ι τους, ἦταν τὰ ψηλά καὶ δυ-
σκολοζύγωτα θουνὰ καὶ τὰ δάση. Ὁ κλέφτης ἀγαπᾷ
μὲ πάθος τὴ φύση. Ἀδέρφια του ἔχει τὰ θράχια καὶ
συγγενεῖς τὰ δέντρα. Θέλει νὰ τὸν κοιμίζουσι οἱ πέρδι-
κες, νὰ τὸν ξυπνοῦν τ' ἀηδόνια. Ἡ ζωὴ του εἶναι σκλη-
ρὴ καὶ γεμάτη κινδύνους. «Ένας κλέφτης παραπονιέται
πὼς ἔκαμε δώδεκα χρόνους καπετάνιος καὶ δὲν ἔφαγε
ζεστὸ ψωμί, δὲν πλάγιασε σὲ στρῶμα, δὲ χόρτασε τοῦ
ὑπνου τὴ γλυκάδα. Εἶχε τὸ χέρι του προσκέφαλο καὶ
τὸ σπαθὶ του στρῶμα. Ποτέ του δὲν ἄλλαξε καὶ δὲν ἄ-
σπροφόρεσε. Ὁλημερὶς εἶχε πόλεμο καὶ τὴ νύχτα κα-
ραούλι. Ὅλα αὐτὰ ὅμως τὰ ὑποφέρει μ' εὐχαρίστηση
καὶ τὸ ἔχει καμάρι πὺ εἶναι ἀνεξάρτητος. Προτιμᾷ ν'
ἀφήσῃ κάθε ἀνάπαυση καὶ ὅλα τὰ πλοῦσια ἐπαγγέλμα-
τα, καὶ νὰ γίνῃ ἀρματολὸς καὶ κλέφτης, «σκλάβο νὰ
μὴ τὸν λένε». Γι' αὐτὸ ἀγαπᾷ τὸ σπαθὶ του, «ποῦ τόχει
καμάρι ἢ λεβεντιὰ κι ὁ κλέφτης περηφάνεια», γιατί
αὐτὸ τοῦ δίνει τὴν ἀνεξαρτησία.

Ὁ κλέφτης ὅταν δὲν πολεμᾷ, γυμνάζεται στὰ ὅπλα.
Ἡ ζωὴ του ἔχει τίς ὠραῖες στιγμὲς τῆς. Οἱ κλέφτες μα-
ζεύονται στὰ λιμέρια τους, κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα δέντρα

καὶ κοντὰ στὶς κρύες βρύσες. Ἐκεῖ ψήνουν τὰ σφαχτά, πίνουν γλυκὸ κρασί, χορεύουν καὶ γυμνάζονται. Ρίχνουν στὸ σημάδι καὶ παίζουν τὸ λιθάρι.

Ἡ ζωὴ αὐτὴ σκληραγωγεῖ τὸ σῶμα τοῦ κλέφτη καὶ τοῦ δίνει μεγάλη ἀντοχή. Τοῦ δίνει «λαγοῦ ποδάρια καὶ δράκου δύναμη». Ξέρει τὰ μονοπάτια καὶ τὰ σύρματα, ξέρει ποῦ εἶναι οἱ κρύες βρύσες, τὰ μοναστήρια, ὅπου μπορεῖ νὰ πάρῃ ψωμί, τὰ χωριὰ ὅπου μπορεῖ

Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν. Ἀγωνίζονταν στὸ λιθάρι.

νὰ κρυφτῇ. Γι' αὐτὸ οἱ νέοι παραβλέπουν τὶς δυσκολίες τῆς κλέφτικης ζωῆς καὶ ὄνειρεύονται πότε νὰ μεγαλώσουν, νὰ πάρουν τὸ σπαθὶ καὶ τὸ τουφέκι, νὰ πεταχτοῦν σὰν τὸ πουλὶ στὰ κορφοβούνια, νὰ βροῦν τὰ λημέρια τῶν κλεφτῶν, νὰ σμίξουν μὲ τοὺς συντρόφους, ποὺ πολεμοῦν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.

Μὰ καὶ οἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια ἄλαχταροῦν τὴ

ζωή τῶν κλεφτῶν, τραγουδοῦν τὰ κατορθώματά τους καί μοιρολογοῦν τή δυστυχία καί τὸ θάνατό τους. Τὰ τραγούδια τους ἔχουν μεγάλο πόνο καί χάρη. Αὐτὰ εἶναι τὰ δημοτικά τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀπὸ τὰ ὄραιοτερα ποιήματα τοῦ κόσμου.

ΤΟ ΞΥΠΝΗΜΑ

10. Ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ

Ἄφοῦ τὸ ἔθνος μας ὑποδουλώθηκε σὺς Τούρκους, φτώχηνε πολὺ. Οἱ Τούρκοι, καθὼς εἶδαμε, ἄρπαξαν τὶς περιουσίες τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ καλύτερα κτήματά τους. Ἔτσι τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος ἔζησε μέσα στὴ φτώχεια πάρα πολλὰ χρόνια.

Ἀργότερα ὁμως ἄλλαξε ἡ κατάσταση. Τὸ 18ο αἰῶνα οἱ Ἕλληνες δημιούργησαν ἐμπορικὸ στόλο. Μερικὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου ἀπόκτησαν μερικὰ πλοῖα καὶ ἄρχισαν νὰ κάνουν σπουδαῖο ἐμπόριο. Τὰ νησιά αὐτὰ εἶναι ἡ Ὑδρα, οἱ Σπέτσες, τὰ Ψαρά, ἡ Κάσος, ἡ Μύκονος κ. ἄ.

Εἶναι πολὺ περίεργη ἡ ἱστορία τῆς Ὑδρας. Οἱ κάτοικοί της ἦλθαν ἀπὸ τὴν Ἠπειρο. Ἀπ' ἐκεῖ τοὺς εἶχαν διώξει οἱ Τούρκοι καὶ, ἀφοῦ περιπλανήθηκαν σὲ διάφορα μέρη, κατέβηκαν στὴν Πελοπόννησο καὶ ἀπ' ἐκεῖ πέρασαν στὴν Ὑδρα. Ἐκεῖ ἔγιναν ναυτικοί. Στὴν ἀρχὴ ἔφτιαναν μικρὰ καὶ ἄτεχνα ἰστιοφόρα καὶ μὲ αὐτὰ ἔκαναν ταξίδια στὰ γύρω νησιά. Σὲ λίγο ὁμως πῆραν παράδειγμα τὰ εὐρωπαϊκὰ πλοῖα καὶ ἔκαμαν καὶ αὐτοὶ μεγαλύτερα καὶ τελεστέρα. Ἀπὸ τότε οἱ Ὑδραῖοι ταξίδευαν σὲ ὀλόκληρη τὴ Μεσόγειο καὶ πολλὰ ὑδραϊκά καράβια ἔφτασαν ὡς τὴν Ἀμερικὴ.

Τὸ παράδειγμα τῶν Ὑδραίων τὸ ἀκολούθησαν τὰ ἄλλα νησιά καὶ σὲ λίγο οἱ Ἕλληνες ἀπόκτησαν ἀξιόλογο ναυτικὸ. Τὰ ἑλληνικὰ καράβια ταξίδευαν ἀπὸ τὸ βᾶθος τῆς Μαύρης θάλασσας ὡς τὸ Γιβραλτάρ. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα φόρτωναν ἐλιές, λάδια καὶ ἄλλα προϊόντα καὶ τὰ πῆγαιναν στὸ ἐξωτερικὸ. Ἀπὸ τοὺς λιμένες τῆς

Χ. Θεοδωρίδη—Δ. Λαζάρου. Τὰ Νέα Χρόνια

Ρωσσίας έπαιρναν τὸ σιτάρι καὶ τὸ πηγαιναν στοὺς λιμένες τῆς Εὐρώπης καὶ ἀπ' ἐκεῖ φόρτωναν βιομηχανικά προϊόντα, ὑφάσματα, γυαλικά, οἰκιακὰ σκεύη κοσμήματα κτλ. καὶ τὰ ἔφερναν στὴν Ἀνατολή. Ἔτσι πῆρε μεγάλη ἀνάπτυξη ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν Ἑλλήνων.

Στὰ 1774, ὕστερ' ἀπὸ ἓνα μεγάλο πόλεμο, ποὺ ἔκαμε ἡ Ρωσσία μὲ τὴν Τουρκία, ἔγινε ἐμπορική συνθήκη μεταξύ τους ποὺ ἔδινε τὸ δικαίωμα στὰ ἑλληνικά πλοῖα νὰ ταξιδεύουν μὲ ρωσικὴ σημαία. Ἀπὸ τότε πρόκοψε περισσότερο τὸ ναυτικὸ καὶ τὸ ἐμπόριο τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ἕλληνες ἴδρυσαν ἐμπορικά καταστήματα στὰ κυριώτερα λιμάνια τῆς Εὐρώπης, στὸ Τριέστι, στὴν Ὁδησό, στὴ Μασσαλία, στὸ Λονδίνο καὶ ἄλλοῦ.

Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ πλούτησαν πολὺ στὰ χρόνια ποὺ ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση ἀναστάτωσε τὴν Εὐρώπη, καὶ ἀργότερα ποὺ ὁ Ναπολέοντας ἔκαμε τοὺς μεγάλους πολέμους του. Ἡ Ἀγγλία, ποὺ εἶχε τότε πόλεμο μὲ τὴ Γαλλία, ἀπόκλεισε τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης. Οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἀψηφώντας τοὺς κινδύνους πῆγαιναν τρόφιμα, σιτάρι καὶ ἀποικιακὰ στὴν Εὐρώπη καὶ τὰ πουλοῦσαν σὲ μεγάλες τιμές. Ἔτσι πλούτησαν οἱ ναυτικοὶ τῶν νησιῶν καὶ λένε πῶς οἱ караβοκύρηδες γέμισαν μὲ φλουριά τὶς στέρνες τους.

Τὰ ἐμπορικά πλοῖα τοῦ καιροῦ ἐκείνου ἦταν ὀπλισμένα μὲ κανόνια, γιατί τὴ θάλασσα τὴν τρομοκρατοῦσαν οἱ Ἀλγερινοὶ πειρατές, οἱ κουρσάροι, ὅπως τοὺς ἔλεγαν, οἱ ναῦτες εἶχαν συνηθίσει στὶς συμπλοκὲς καὶ τὰ πλοῖα μποροῦσαν εὐκόλα νὰ μεταβληθοῦν σὲ πολεμικά.

Ἔτσι σιγανὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ παρατηρήσῃ κανεὶς ἐτοιμαζόνταν ἐμπειροπόλεμο ναυτικὸ γιὰ τοὺς Ἕλληνες, ποὺ μποροῦσε νὰ τὰ θάλη μὲ τοὺς Τούρκους στὴ θάλασσα, ὅπως οἱ κλέφτες στὴν ξηρὰ.

11. Σχολεία και Διδάσκαλοι

Διακόσια χρόνια ύστερα από την άλωση, όλον τὸ 16ο καὶ 17ο αἰῶνα, τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ἦταν πολὺ σπάνια, γιατί οἱ Τοῦρκοι δὲν ἄφηναν τοὺς Ἕλληνες νὰ διατηροῦν σχολεῖα. Σὲ πολλὰ μέρη ὅμως οἱ παπάδες καὶ οἱ καλόγεροι μάζευαν κρυφὰ τὰ παιδιὰ στοὺς νάρθηκες τῶν ἐκκλησιῶν καὶ στὰ μοναστήρια καὶ τὰ μάθαιναν ἀνάγνωση, γραφή καὶ τροπάρια ἐκκλησιαστικά. Αὐτὰ τὰ ὠνόμασαν κ ρ υ φ ᾶ σ χ ο λ ε ῖ α.

Ἀργότερα ὅμως οἱ Τοῦρκοι ἄφησαν κάποια ἐλευθερία. Οἱ κοινότητες καὶ πλούσιοι ἰδιῶτες, ἔμποροι καὶ ναυτικοὶ ἄρχισαν τότε νὰ ἰδρῦουν σχολεῖα. Τὸ σπουδαιότερο ἀπ' αὐτὰ ἦταν ἡ Μ ε γ ᾶ λ η τ ο ὕ Γ έ ν ο υ ς Σ χ ο λ ῆ τῆς Πόλης. Μὰ καὶ ἡ Σμύρνη καὶ οἱ Κυδωνιές στὴ Μ. Ἀσία, ἡ Χίος καὶ τὰ Γιάννενα εἶχαν καλὰ σχολεῖα. Στὰ σχολεῖα αὐτὰ δίδαξαν ἄξιοι δάσκαλοι ποὺ δὲν ἦταν πάντα πολὺ σοφοί, εἶχαν ὅμως θερμὴ ἀγάπη στὴν πατρίδα καὶ ἤξεραν νὰ μεταδίδουν τὴν ἀγάπη αὐτὴ στοὺς νέους καὶ νὰ δυναμώνουν στὴν καρδιά τους τὴν πίστη πὼς πλησιάζει ἡ μέρα τῆς σωτηρίας. Αὐτοὺς τοὺς ὠνόμασαν Δ ι δ α σ κ ᾶ λ ο υ ς τ ο ὕ Γ έ ν ο υ ς. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λόγιους αὐτοὺς μελέτησαν τὰ συγγράμματα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Εἶδαν τοὺς πολῦτιμους θησαυροὺς ποὺ κρύβονται στὰ βιβλία ἐκεῖνα, δίδαξαν τὸ λαὸ πὼς εἶχε μεγάλους καὶ δοξασμένους προγόνους καὶ τὸν παρακίνησαν νὰ τοὺς μιμηθῇ.

Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς λόγιους τὴν πρώτη θέση ἔχει ὁ Ἄ δ α μ ᾶ ν τ ι ο ς Κ ο ρ α ῆ ς. Οἱ γονεῖς τοῦ Κοραῆ ἦταν ἀπὸ τὴ Χίο, ὁ ἴδιος ὅμως γεννήθηκε στὴ Σμύρνη στὰ 1748, σπούδασε στὴν Εὐρώπη καὶ ἔζησε στὸ Παρίσι, ὅπου πέθανε σὲ προχωρημένη ἡλικία, τὸ 1836, ἀφοῦ ἀξιώθηκε νὰ ἰδῇ τὸ ἔθνος του ἐλευθερωμένο. Ἐγραψε πολλὰ ὠραῖα συγγράμματα, ἐξήγησε τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς καὶ μὲ κάθε τρόπο πολέ-

μησε νά ξυπνήση τὸ ἔθνος καὶ νά τὸ ὀδηγήσῃ στὴν ἀνεξαρτησία.

12. Ὁριμάζει ἡ πίστις στὴν ἐλευθερία

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔχασαν ποτὲ τὴν ἐλπίδα πὼς μιὰ μέρα θὰ γλιτώσουν ἀπὸ τὴ σκλαβιά. Ὅταν ἔπεσε ἡ Πόλη, μοιρολόγησαν τὴ φοβερὴ καταστροφή μ' ἓνα θλιβερὸ τραγούδι. Στὸ τέλος ὅμως τὸ τραγούδι ἔλεγε πὼς μιὰ μέρα ὅλα πάλι θὰ γίνουν δικά μας.

Γιὰ πολλὰ χρόνια ὅμως ἡ Τουρκία ἦταν μεγάλη καὶ δυνατὴ αὐτοκρατορία καὶ οἱ Ἕλληνες ἀδύνατοι καὶ δυστυχισμένοι. Δὲν ἤξεραν λοιπὸν πὼς μποροῦσαν νὰ πραγματοποιήσουν τ' ὄνειρό τους. Στὴν ψυχὴ τους ἔμενε ὁ πόθος μονάχα. Μὲ τὸν καιρὸ ὅμως ἄλλαξαν τὰ πράγματα. Οἱ ἴδιοι ἄρχισαν νὰ προοδεύουν, στὸν πλοῦτο καὶ στὴν παιδεία, καὶ ἡ Τουρκία ἄρχισε ν' ἀδυνατίζει. Πολλοὶ ἐμπορευόμενοι πῆγαν νὰ ζήσουν μὲ τις οἰκογένειές τους στὶς εὐρωπαϊκὲς πόλεις, καὶ σχημάτισαν ἐκεῖ ἑλληνικὲς παροικίες. Σημαντικὲς ἑλληνικὲς παροικίες εἶχε ἡ Βενετία, τὸ Τριέστι, ἡ Μασσαλία, ἡ Ὀδησσοὺς κτλ.

Ἔτσι οἱ Ἕλληνες γνώρισαν τὴν Εὐρώπη, ξύπνησαν καὶ ἔγιναν τολμηρότεροι. Ὅσο ἔμεναν στὴν Τουρκία, εἶχαν τὸ φόβο τοῦ Τούρκου, πού τὸν νόμιζαν φοβερὸ καὶ τρομερὸ. Στὴν Εὐρώπη ὅμως ἔνωσαν πὼς ἡ Τουρκία εἶναι ἓνα κράτος πού ξεπέφτει μέρα μὲ τὴν ἡμέρα καὶ πὼς πηγαίνει ὀλοένα στὴ διάλυση. Οἱ Αὐστριακοὶ νίκησαν τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς περιώρισαν στὴ Βαλκανική. Ὑστερα ἦρθαν οἱ Ρῶσοι. Νίκησαν σὲ πολλοὺς πολέμους τοὺς Τούρκους καὶ ἔσπασαν τὴ δύναμή τους. Τότε δυνάμωσαν οἱ ἐλπίδες τῶν Ἑλλήνων πὼς πλησιάζει ἡ μέρα τῆς σωτηρίας. Ἡ καρδιά τους χτυποῦσε δυνατά, ὅταν ἄκουαν τὶς νίκες τῆς Ρωσίας. Ἀγαποῦσαν περισσότερο ἀπ' ὅλα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη τοὺς Ρώσους, γιατί ἦταν ὀρθόδοξοι καὶ ἐχθρευόνταν πολὺ τοὺς Τούρκους. Κάθε φορὰ πού ἄρχιζε καινούργιος ρωσσοτουρ-

κικὸς πόλεμος, οἱ "Ἕλληνες πίστευαν πὼς πλησιάζει τὸ τέλος τῆς Τουρκίας καὶ πολλὰς φορές κινήθηκαν καὶ αὐτοί, γιὰ ν' ἀποχτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους. "Ἔτσι πῆραν θάρρος καὶ δὲν ἔτρεμαν μπροστὰ στὸν Τοῦρκο ὅπως ἄλλωτε, καὶ σιγὰ σιγὰ μέστωσε στὴν ψυχὴ τους ἡ πίστη πὼς, πολὺ γρήγορα θὰ ἔβλεπαν ἐλευθερωμένη τὴν πατρίδα τους.

"Ἔτσι τὸ 18ο αἰῶνα ἄρχισε τὸ ἑλληνικὸ ξύπνημα.

13. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1770

Οἱ Ρῶσοι περιποιοῦνταν τοὺς "Ἕλληνες καὶ προστάτευαν τὴν ἑλληνικὴ ἐκκλησία. Ἡ ἐκκλησία τῆς Μόσχας βοηθοῦσε τὶς ἑλληνικὰς ἐκκλησίας. "Ἔστελνε στὰ μοναστήρια στὸ "Ἄγιον Ὄρος δῶρα, σκεύη πολύτιμα, ἄμφια, εἰκόνες, σταυροὺς κτλ. "Ἐλεγαν πολλὰς προφητείες καὶ διηγοῦνταν πολλὰ θαύματα, πού φανέρωναν πὼς ἡ Ἑλλάδα θὰ ἐλευθερωθῆ γρήγορα μὲ τὴ βοήθεια τῶν Ρῶσων, πὼς φάνηκε ἕνας φωτεινὸς σταυρὸς πάνω στὸ θόλο τῆς Ἁγίας Σοφίας καὶ πὼς τοῦ κάκου προσπάθησαν νὰ τὸν διώξουν οἱ Τοῦρκοι.

Γι' αὐτὸ ἄρχισε νὰ χτυπᾶ δυνατὰ ἡ καρδιά τῶν Ἑλλήνων, ὅταν τὸ 1769 ἡ περίφημη αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη κήρυξε τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας καὶ τὴν ἄκουσαν πρόθυμα, ὅταν τοὺς παρακίνησε νὰ ἐπαναστατήσουν. Ἡ Αἰκατερίνη ἔστειλε στὴν Ἑλλάδα τὸ Γεώργιο Παπάζολη, Ἕλληνα ἀπὸ τὴ Μακεδονία, πού ἦταν ἀξιωματικὸς στὸ ρωσικὸ στρατό. Ὁ Παπάζολης ἔφερε πολλὰς ὑποσχέσεις καὶ ἄναψε τοὺς πύθους τῶν Ἑλλήνων. Ὁ πλούσιος πρόκριτος τῶν Καλαμῶν Μπενάκης τὸν δέχτηκε πρόθυμα, οἱ Μανιάτες ἄρχισαν νὰ κινοῦνται καὶ στὰ βουνὰ τοῦ Μοριά ἀντιτάλησε τὸ περίφημο τραγούδι:

'Ακόμη τούτ' τὴν ἀνοιξη, ραγιαδες, ραγιαδες,
τοῦτο τὸ καλοκαίρι, ὅσο νάρθη ὁ Μόσκοβος
νὰ φέρη τὸ σεφέρι, Μοριά καὶ Ρούμελη.

Τὴν ἀνοιξὴ λοιπὸν μόλις ἔφτασε ὁ ρωσικὸς στόλος στ' ἀκρογιάλια τῆς Μάνης, ἡ Πελοπόννησος ἐπαναστάτησε. Μὰ ἡ δύναμη τῶν Ρώσων δὲν ἦταν ἀρκετὴ 1770 καὶ οἱ Τοῦρκοι κινήθηκαν γρηγορώτερα ἀπὸ τὴ συνήθειά τους. Ὁ σουλτάνος κατέβασε 15 χιλιάδες Ἀρβανῖτες, ποὺ ἐρήμωσαν τὴν Πελοπόννησο. Πῆραν τὴν Πάτρα καὶ ἔσφαξαν 3 χιλιάδες κατοίκους μαζί καὶ τὸν ἐπίσκοπό τους, νίκησαν κοντὰ στὴν Κορώνη τοὺς Ἕλληνες καὶ σκότωσαν 400 Μανιάτες. Οἱ Ρῶσοι ἀναγκάστηκαν νὰ φύγουν ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο καὶ ἡ χώρα παραδόθηκε στὴ μανία τῶν μωαμεθανῶν.

Οἱ Ἀρβανῖτες ἔμειναν ἐννέα χρόνια στὴν Πελοπόννησο καὶ ἔκαμαν φοβερὲς καταστροφές, τόσο ποὺ ὁ σουλτάνος ἀποφάσισε νὰ τοὺς διώξῃ μὲ τὴ βία. Ἔστειλε καινούργιο στρατὸ στὴν Πελοπόννησο καὶ ὁ στρατηγὸς ποὺ τὸν ὠδηγοῦσε, συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ἕλληνες κλέφτες καὶ μὲ τὴ βοήθειά τους ἀφάνισε τοὺς Ἀρβανῖτες. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως φάνηκαν ἄπιστοι, ὅπως συνήθιζαν πάντα, καὶ ἀφοῦ ἔδιωξαν τοὺς Ἀρβανῖτες, χτύπησαν καὶ τοὺς κλέφτες. Τότε σκοτώθηκε ὁ Κ ω σ τ α ν τ ῖ ν ο ς Κ ο λ ο κ ο τ ρ ῶ ν η ς, ποὺ τοὺς εἶχε βοηθήσει.

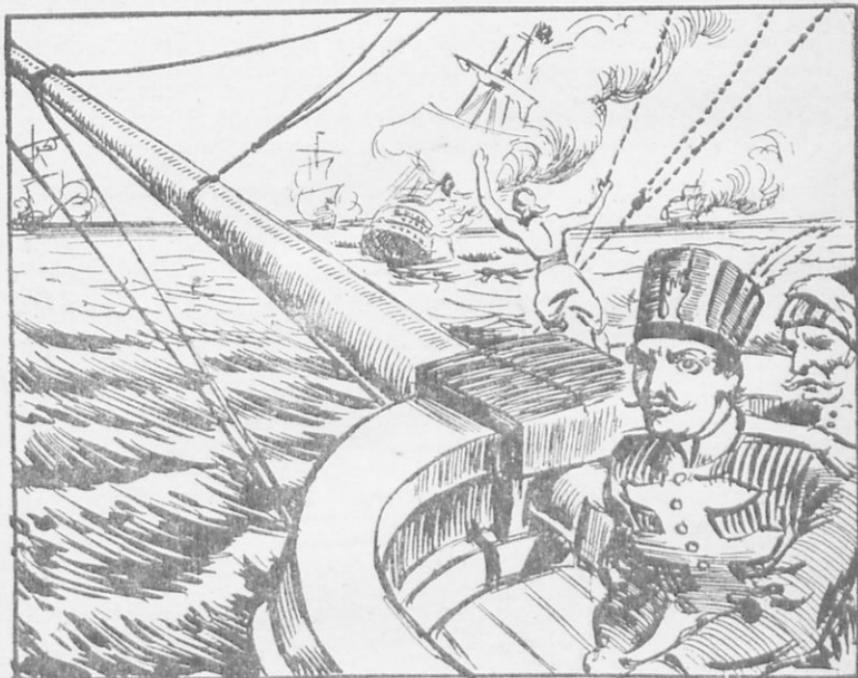
Ἔτσι ἡ ἐπανάσταση τῆς Πελοποννήσου ἀπότυχε. Σὲ λίγο ἡ Ρωσσία ἔκαμε εἰρήνη μὲ τὴν Τουρκία καὶ ἄφησε τοὺς Ἕλληνες στὴν τύχη τους.

14. Λάμπρος Κατσώνης

Στὰ 1788 ἡ Αἰκατερίνη ἔκανε καινούριο πόλεμο μὲ τοὺς Τοῦρκους. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν κινήθηκαν αὐτὴ τὴ φορά, γιατί θυμοῦνταν τὸ πάθημα τοῦ 1770.

Σὲ λίγο κατέβηκε στὰ ἑλληνικὰ νερὰ ὁ περίφημος 1790 μος Λάμπρος Κατσώνης ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴ Λεβδαειὰ τῆς Βοιωτίας καὶ εἶχε γίνῃ ἀξιωματικὸς στὸ ρωσικὸ στρατό. Μὲ συνεισφορὲς τῶν Ἑλλήνων ὤπλισε στὴν Τεργέστη μικρὸ στόλο καὶ ἄρχισε νὰ κἀνῃ ἐπιδρομὲς στὸ Αἰγαίον. Ἐπίασε πολλὰ τούρκι-

κα πλοῖα καὶ κατῶρθωσε νὰ κάμη στόλο ἀπὸ δεκαέξη πλοῖα. Σὲ λίγο ὁ Κατσῶνης ἔγινε ὁ τρόμος τῶν Τούρκων. Πολλές φορές πιάστηκε μὲ τὸν τουρκικὸ στόλο καὶ τὸν ἀνάγκασε νὰ ὑποχωρήσῃ. Ὁ σουλτάνος ἀφοῦ εἶδε πὼς δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μαζί του, θέλησε νὰ τὸν καλοπιάσῃ. Ἔβαλε λοιπὸν τὸ διερμηνεῶ τῷ στόλου Στέφανο Μαυρογένῃ νὰ τοῦ γράψῃ ἓνα γράμ-

Ὁ Λάμπρος Κατσῶνης.

μα, ὅπου τὸν ὠνόμασε «ἀνδρείοτατο ἥρωα καὶ γενναῖο Λάμπρο Κατσῶνη».

Ὁ Κατσῶνης συνεννοήθηκε μὲ τοὺς ἀρματολοὺς τῆς Ρούμελης καὶ πῆρε στὰ πλοῖα του τὸν περίφημο ἀρματολὸ Γεώργιο Ἀνδρῆτσο μὲ 500 παλληκάρια. Ἔτσι ἔκαμε σημαντικὴ δύναμη καὶ φοβέριζε τὸν τουρκικὸ στόλο.

Ὁ Κατσῶνης κυριαρχοῦσε στὸ Αἰγαῖο, τόλμησε μάλιστα ν' ἀνεβῆ ὡς τὸν Ἑλλήσποντο. Ὁ σουλτάνος τότε

προσκάλεσε στόλο από την Αίγυπτο και από το 'Αλγέρι. Καί ἐνῶ κυνηγοῦσε τὸν τουρκικὸ στόλο ἀνάμεσα στὴν Ἄνδρο καὶ τὴν Εὐβοία, ἔφτασαν τ' ἄλγερινὰ καράβια καὶ τὸν ἐχτύπησαν ἀπὸ πίσω. Ὁ στόλος τοῦ Λάμπρου ἔπαθε καταστροφή καὶ ὁ ἴδιος μόλις γλίτωσε πάνω σ' ἓνα καράβι μισοχαλασμένο.

Ἡ Αἰκατερίνη ἔκαμε εἰρήνη μὲ τοὺς Τούρκους καὶ τὸν πρόσταξε νὰ σταματήσῃ τὶς ἐχθροπραξίες. Ὁ Κατσώνης ὅμως ἔπιασε τὴν παραλία τοῦ Ταϊνάρου, ἔβγαλε ἐκεῖ τὸν Ἀνδρίτσο καὶ ἄρχισε νέες ἐπιδρομές. Οἱ Τοῦρκοι ἔστειλαν δυνατὸ στόλο ἐναντίου του καὶ ὁ μπέης τῆς Μάνης τὸν ἐφοβέρισε, πῶς θὰ τὸν χτυποῦσε, ἀν δὲν ἔφευγε ἀπὸ τὸ Ταίναρο. Ὁ Κατσώνης ἀναγκάστηκε νὰ φύγῃ στὴν Ἰθάκη καὶ ἀπ' ἐκεῖ πῆγε στὴ Ρωσσία.

Οἱ Τοῦρκοι κυνήγησαν τὸν Ἀντρίτσο. Μὰ ὁ τολμηρὸς κλέφτης κατῶρθωσε νὰ περάσῃ ὅλη τὴν Πελοπόννησο πολεμώντας ἀδιάκοπα μὲ πολυάριθμους Τούρκους καὶ κατάφερε νὰ περάσῃ στὴν Κεφαλληνία. Ἐκεῖ ὅμως τὸν ἔπιασαν οἱ Βενετοὶ καὶ τὸν παράδωσαν στοὺς Τούρκους. Οἱ Τοῦρκοι τὸν πῆγαν στὴν Πόλη, ὅπου τὸν ἐβασάνισαν φριχτὰ καὶ τὸν ἐθανάτωσαν.

Ὁ ἐλληνικὸς λαὸς φύλαξε στὴ μνήμη του τὰ κατορθώματα τοῦ τολμηροῦ θαλασσινοῦ καὶ τοῦ γενναίου κλέφτη. Τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔψαλαν τὴν παλληκαριά τους καὶ θρήνησαν τὰ παθήματα καὶ τὴν καταστροφή τοῦ Ἀντρίτσου.

Τὰ κατορθώματα τοῦ Κατσώνη καὶ τοῦ Ἀντρίτσου ἔδωσαν θάρρος στοὺς Ἕλληνες. Οἱ κλέφτες καὶ οἱ θαλασσινοὶ εἶδαν πῶς οἱ Τοῦρκοι δὲν εἶναι ἀνίκητοι καὶ μποροῦν καὶ μόνοι τους νὰ μετρηθοῦν μαζί τους.

15. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση

Ἐνῶ οἱ Ἕλληνες βασανιζόνταν στὴν σκλαβιά, οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ Ἄγγλοι, οἱ Γάλλοι, οἱ Γερμανοί, πλού-

τισαν." Αρχισαν νά κάνουν ἐμπόριο μὲ τὸ νέο κόσμον καὶ πρόκοψαν στὴ βιομηχανία καὶ στίς τέχνες. Ἰδρυσαν μεγάλα σχολεῖα καὶ πανεπιστήμια, ὁ λαὸς ξύπνησε, χτίστηκαν μεγάλες πόλεις, καὶ οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν ἡμερώτεροι καὶ πιὸ εὐτυχημένοι. Ἡ Εὐρώπη λοιπὸν ἦταν πολὺ προωδευμένη τὸ 18ο αἰῶνα. Γι' αὐτὸ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ τὴν ὠνόμασαν αἰῶνα τῶν φωτῶν.

"Ἄλλοτε τὸ κράτος τὸ κυβερνοῦσε ὁ βασιλιάς μαζί μὲ τοὺς εὐγενεῖς ὅπως τοῦ ἄρξε. Αὐτὸ τὸ εἶπαν ἅπλοταρχία. "Ὅταν ὅμως οἱ ἄνθρωποι ξύπνησαν, κατάλαβαν πὼς ἡ ἐξουσία ἀνήκει στὸ λαὸ καὶ πὼς αὐτὸς ἔπρεπε νά κυβερνᾷ.

Ἡ Ἀγγλία πρώτη κατάρθωσε νά κάμῃ λαϊκὴ κυβέρνησις. Ὁ λαὸς ὑποχρέωσε τὸ βασιλιά νά κυβερνᾷ σύμφωνα μ' ἓνα νόμον ποὺ τὸν ὠνόμασαν σὺνταγμα καὶ νά μὴ κάνῃ ὅ,τι ἤθελε ὁ ἴδιος. "Ἐτσί στὴν Ἀγγλία ὁ νόμος ἦταν ἄνωτερος ἀπὸ τὸν βασιλιά. Σύμφωνα μὲ τὸ σύνταγμα ὁ λαὸς ἔβγαζε ἀντιπροσώπους, ποὺ κυβερνοῦσαν τὸ κράτος. Τὸ συμβούλιο τῶν ἀντιπροσώπων τὸ ὠνόμασαν Κοινοβούλιο ἢ Βουλή. Στὴν Ἀγγλία λοιπὸν ἔγινε τὸ πρῶτο πολίτευμα, ποὺ ἔδινε κυβερνητικὰ δικαιώματα στὸ λαὸ, καὶ ἀπ' αὐτὴ πῆραν παράδειγμα ἀργότερα οἱ ἄλλοι λαοί. Αὐτὸ τὸ ὠνόμασαν Κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα.

Στὴ Γαλλία ὅμως οἱ βασιλεῖς εἶχαν ἀκόμα μεγάλη δύναμη. Ἦρθε ὅμως μιὰ στιγμή, ποὺ ὁ γαλλικὸς λαὸς δὲν μπορούσε πιά νά κρατηθῆ. Τότε ἄρχισε μιὰ μεγάλη κίνησις. Ὁ λαὸς σηκώθηκε καὶ ζήτησε ἐλεύθερο πολίτευμα.

Διώρισε ἀντιπροσώπους γιὰ νά διορθωθῶν 1789 σουν τὴ διοίκησις τῆς χώρας. Αὐτοὶ συνάχτηκαν στὸ Παρίσι μέσα στὸ βασιλικὸ παλάτι καὶ σχημάτισαν Ἐθνὸσυνέλευσις, ποὺ πῆρε στὰ χέρια τὴν ἐξουσία, μ' ὅλη τὴν ἀντίστασις, ποὺ ἔκαμαν ὁ βασιλιάς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ὁ βασιλιάς ἔπαυσε νά εἶναι ἀπόλυτος ἄρχοντας, καταργήθηκαν τὰ προνόμια τῶν εὐ-

γενῶν καὶ οἱ γεωργοὶ ἔγιναν κύριοι τῶν κτημάτων, πού τὰ εἶχαν ὡς τότε οἱ εὐγενεῖς.

Τέλος ἡ Ἔθνοσυνέλευση κήρυξε τὰ δημοκρατία. Τὸ σπουδαιότερο αὐτὸ γεγονός ἀρχισε τὸ 1789 καὶ ὀνομάζεται στὴν ἱστορία Γ α λ λ ι κ ῆ Ἐ π ι α ν ἄ σ τ α σ η.

16. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου

Ἡ ἐθνοσυνέλευση τῆς Γαλλίας ψήφισε τὴν περίφημη Κήρυξη τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς εἶναι τ' ἀκόλουθα.

1) Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι καὶ ὅλοι ἔχουν τὰ ἴδια δικαιώματα. "Ὅλοι οἱ πολῖτες μποροῦν νὰ φτάσουν σὲ ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ σὲ ὅλες τὶς θέσεις, φτάνει νὰ εἶναι ἱκανοί. ("Ἄλλοτε τὶς θέσεις καὶ τὰ ἀξιώματα τὸ ἔπαιρναν οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ κληρικοί).

2) Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ φυλακισθῆ κανεὶς χωρὶς δικαστικὴ ἀπόφαση καὶ τότε μόνο φυλακίζεται, ἂν ἔχει παρῶθι κανένα νόμο. (Πρὶν ὁ βασιλιάς καὶ οἱ ἄρχοντες φυλάκιζαν ὅποιον ἤθελαν).

3) Κάθε πολίτης μπορεῖ νὰ ἔχη ὅποια θρησκεία θέλει. Ἐχει τὸ δικαίωμα νὰ μιλή, νὰ γράφῃ καὶ νὰ δημοσιεύῃ ὅ,τι θέλει. Ἄν κάμῃ κατάχρηση, τιμωρεῖται σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους. ("Ἄλλοτε τὸ κράτος ὠρίζε τὴ θρησκεία πού ἔπρεπε νὰ ἔχουν οἱ ὑπῆκοοι. Δὲν μποροῦσε κανεὶς νὰ πῆ ἐλεύθερα τὴ γνώμη του καὶ γιὰ νὰ τυπώσῃ ἕνα βιβλίον, ἔπρεπε νὰ πάρῃ ἄδεια ἀπὸ τὴ λογοκρισία).

4) Ἡ κυριαρχία ἀνήκει στὸ λαὸ. Ἀπ' αὐτὸν ἔρχεται κάθε ἐξουσία.

5) Οἱ νόμοι τοῦ κράτους πρέπει νὰ γίνονται μὲ τὴ θέληση ὄλων. ("Ἄλλοτε νόμος ἦταν ἡ θέληση τοῦ βασιλιά. Τώρα τοὺς νόμους τοὺς κάνουν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ, ἡ βουλή).

6) "Ὅλοι οἱ πολῖτες εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ πληρῶ-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

νων φόρους. Πρὶν οἱ εὐγενεῖς καὶ κληρικοὶ δὲν πλήρωναν φόρους).

7) Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ ὀρίζουν τοὺς φόρους καὶ φροντίζουν νὰ ξοδεύωνται γιὰ τὸ καλὸ τοῦ κράτους. (Ὁ βασιλιάς λοιπὸν δὲν μπορεῖ νὰ σπαταλᾷ τὸ χρῆμα ὅπως αὐτὸς θέλει καὶ χωρὶς νὰ δίνη λογαριασμὸ σὲ κανένα).

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση ἔφερε μεγάλη ἀναστάτωση σὲ ὅλοκληρο τὸν κόσμον. Σὲ ὅλα τὰ κράτη ὁ λαὸς ἄρχισε νὰ κινεῖται καὶ νὰ ζητῇ ἐλεύθερο πολίτευμα. Τὸ ἴδιο, μεγάλη ἐντύπωση ἔκαμε καὶ στὴν Ἑλλάδα. Ἡ κήρυξη τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου συγκίνησε βαθιὰ τὴν ψυχὴ τῶν Ἑλλήνων, ποὺ ζοῦσαν στὴν τουρκικὴ σκλαβιά καὶ δὲν εἶχαν κανένα ἀπὸ τ' ἀνθρώπινα δικαιώματα. Μ' ἐλπίδα καὶ μὲ λαχτάρια οἱ Ἕλληνες γύρισαν τὰ μάτια τους πρὸς τὴ Γαλλία, ἀπὸ κεῖ περιμένοντας τὴ σωτηρία τους. Οἱ νέοι ποὺ σπούδαζαν στὶς χῶρες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης, ἐνθουσιάζστηκαν μὲ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση καὶ ἔγιναν ὀπαδοί της. Στὴν Ἑλλάδα ὅλοι, ἀρχιερεῖς καὶ φαναριῶτες εὐγενεῖς, οἱ ἔμποροι τῶν πόλεων καὶ οἱ βοσκοὶ τῶν βουνῶν, εἶχαν μιὰ κοινὴ εὐχὴ, νὰ ἐφαρμοστοῦν καὶ στὴν Ἑλλάδα οἱ ἀρχές τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ. Ἀργότερα ὁ Κολοκοτρώνης εἶπε πὼς ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση τοῦ φάνηκε σὰν σάλπιγγα τῆς δεύτερης παρουσίας ποὺ διαλαλοῦσε, πὼς πλησιάζει ἡ ἡμέρα τῆς ἐλευθερίας.

17. Ρήγας Φεραῖος

Ὁ ἄνθρωπος ποὺ συγκινήθηκε βαθύτερα ἀπὸ τὴ γαλλικὴ ἐπανάσταση, ἦταν ὁ Ρήγας ὁ Φεραῖος.

Ὁ Ρήγας γεννήθηκε στὸ Βελεστίνο τῆς Θεσσαλίας καὶ ἔγινε δάσκαλος στὰ χωριά τοῦ Πηλίου. Μὲ ψυχὴ θερμὴ καὶ περήφανη καρδιά, ἀγαποῦσε τὴν ἐλευθερία ὅσο λίγοι ἄνθρωποι. Ὁ Ρήγας πίστεψε πὼς πλη-

σίασε ἡ μέρα τοῦ λυτρωμοῦ. Ἦθελε νὰ ἐλευθερώσῃ ὁ
χι μονάχα τοὺς Ἕλληνες παρὰ ὄλους τοὺς χριστιανούς,
ἀκόμα καὶ τοὺς Τούρκους, ἀπὸ τὸν ἀπάνθρωπο
ζυγὸ τοῦ τυραννικοῦ σουλτάνου καὶ τῶν τούρκων ἀ-
γάδων.

Ἐπειδὴ στὴν πατρίδα του εἶχε πολλοὺς περιοριῖ

Ὁ Ρήγας τραγουδεῖ τὰ ἐπαναστατικά ποιήματά του.

σμούς, ἔφυγε στὸ Βουκουρέσι τῆς Βλαχίας, ὅπου ἐγι-
νε γραμματέας τοῦ ἡγεμόνα Νικολάου Μαυρογένη.
Ἐνῶ βρισκόταν ἐκεῖ, ἄρχισε στὴ Γαλλία ἡ ἐπανάστα-
ση. Ὁ Ρήγας ἔβαλε στὸ νοῦ του τότε νὰ ἐλευθερώσῃ
τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὴν σκλαβιά. Ἄρχισε λοιπὸν νὰ
γράφῃ καὶ νὰ διδάσκῃ ὅσους μπορούσε. Κατήχησε
πολλοὺς Ἕλληνες, ἀρχιερεῖς, ἐμπόρους, προκρίτους,
κλέφτες καὶ ἀρματολούς. Κατῶρθωσε μάλιστα νὰ πά-
νηφιοποιήθη ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρη μαί του και σημαντικούς Τούρκους, όπως π. χ. τὸν πασά τοῦ Βιδινοῦ Πεσβάνογλου. Ἐγραψε τότε τὰ περίφημα πατριωτικά του ποιήματα πὺ ἠλέκτρισαν τοὺς πατριώτες του ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς Ἑλλάδας.

Ὁ Ρήγας πῆγε κατόπι στὴ Βιέννη, ὅπου τύπωσε διάφρα βιβλία καὶ τὴν περίφημη Χάρτα τῆς Μεγάλης Ἑλλάδας, γιὰ νὰ δείξη στοὺς Ἕλληνες πόσο μεγάλη ἦταν ἡ πατρίδα τους. Ἐκεῖ τοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ συνεννοηθῆ μὲ τὸ Ναπολέοντα, τὸν περίφημο στρατηγὸ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας, πὺ ἀργότερα ἔγινε καὶ τὸ κράτορας τῆς Γαλλίας. Ὁ Ναπολέων ἦταν ἀκόμα πολὺ νέος καὶ εἶχε γίνει ἔνδοξος μὲ τὶς νίκες, πὺ ἔκαμε στὴν Ἰταλία πολεμώντας τοὺς Αὐστριακοὺς. Ὁ Ρήγας λοιπὸν ἔβαλε μὲ τὸ νοῦ του νὰ πάη νὰ τὸν συναντήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴ βοήθειά του. Γι' αὐτὸ πῆγε στὸ Τριέστι, πὺ τὸ εἶχαν τότε οἱ Αὐστριακοί, γιὰ νὰ περάσῃ στὴν Ἰταλία. Ἐκεῖ ὅμως τὸν ἔπιασε ἡ αὐστριακὴ ἀστυνομία μὲ ἑπτὰ συντρόφους του καὶ τοὺς ἔστειλε στὴ Βιέννη. Οἱ Αὐστριακοὶ ἀφοῦ τοῦ ἔκαμαν αὐστηρὴ ἀνάκριση, τὸν παράδωσαν στὸν πασά τοῦ Βελιγραδιοῦ καὶ αὐτὸς τὸν ἐθανάτωσε μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του τὸ Μάιο τοῦ 1798.

18. Τὸ Σούλι καὶ ὁ Ἄληπασάς

Οἱ Σουλιῶτες φεύγοντας τοὺς Τούρκους εἶχαν ἀποτραβηχθῆ στὴ νότια Ἠπειρο, σὲ κάτι παράμερα καὶ ἀπόκρημα βουνά, καὶ εἶχαν χτίσει ἐκεῖ μερικὰ χωριά. Τὰ σπουδαιότερα ἀπ' αὐτὰ ἦταν τὸ Σούλι καὶ ἡ Κιάφα. Στ' ἀπόμακρα ἐκεῖνα βουνά ζοῦσαν σχεδὸν ἀνεξάρτητοι, καταγινόνταν στὴν κτηνοτροφία καὶ πλήρωναν ἕνα μικρὸ φόρο στὴν τουρκικὴ κυβέρνηση. Οἱ Σουλιῶτες ἦταν γυμνασμένοι στὰ πολεμικά καὶ οἱ γυναῖκες ἀκόμα ἤξεραν νὰ μεταχειρίζονται τὰ ὄπλα καὶ πήγαιναν στὸν πόλεμο μαζί μὲ τοὺς ἄντρες τους. Ἐτοίμαζαν τὸ φαγη-

τό τους, έφερναν πολεμοφόδια και στην ανάγκη άρπαζαν και αυτές τὸ τουφέκι. Οί Τουρκοαρβανίτες τριγύρω έτρεμαν τούς Σουλιώτες, γιατί είχαν δοκιμάσει πολλές φορές τὴν παλληκαριά τους. Τὸ Σούλι έγινε περίφημο. Οί Έλληνες τὸ έβλεπαν μὲ καμάρι και τὰ δημοτικά τραγούδια έψαλαν τὰ κατορθώματα τῶν Σουλιωτῶν.

Παρουσιάστηκε ὅμως φοβερός έχθρός γιὰ τὸ Σούλι. Ὁ περίφημος Ἄ λ η π α σ ἄ ς ἀποφάσισε νὰ ἀφανίσει τὸ μικρὸ ἀνυπόταχτο λαό. Ὁ Ἄλῆς ἦταν μωσαμεθανὸς Ἀρβανίτης, γεννημένος στὸ Τεπελένι τῆς Ἀλβανίας. Ἦταν φιλόδοξος, πονηρὸς και ἀπάνθρωπος. Μὲ δόλο και μὲ κακουργήματα έγινε πασάς στὰ Γιάννενα και κατάφερε νὰ κάμη λίγο λίγο μεγάλη δύναμη. Ὁ Ἄλῆς ἔβαλε στὸ νοῦ του νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸ σουλτάνο και νὰ σχηματίσῃ δικὸ του κράτος. Εἶχε 12 χιλιάδες στρατὸ και ἔξουσίαζε τὴν Ἠπειρο, τὴν Ἀλβανία, τὴ Θεσσαλία και τὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Οί Έλληνες ἄρματολοι και οί κλέφτες δοκίμασαν τὴν ἀγριότητά του. Σκότωσε πολλοὺς ἀπ' αὐτούς, ἀφοῦ τοὺς βασάνισε φρικτά, ὅπως π.χ. τὸ περίφημο κλέφτη Β λ α χ ἄ β α και τοὺς Κ α τ σ α ν τ ῶ ν α ί ο υ ς.

Ὁ Ἄλῆς δὲν μπορούσε νὰ ὑποφέρει τὸ Σούλι. Ἐκεῖνα τὰ χρόνια (1788) ἡ αὐτοκράτειρα Αἰκατερίνη Β' ἔκαμε τὸ δεύτερο πόλεμο μὲ τοὺς Τούρκους και ὁ Λάμπρος Κατσώνης κατέβηκε στὸ Αἰγαίο. Οί Σουλιώτες ἔστειλαν τότε πρεσβεία στὴν Πετρούπολη, πού παρουσιάστηκε στὴν αὐτοκράτειρα και χαιρέτησε τὸν ἔγγονό της Κωσταντίνο, πού ἡ Αἰκατερίνη ἤθελε νὰ κάμη βασιλιά στὴν Πόλη. Ὁ Ἄλῆς πληροφορήθηκε ὅλα αὐτά, τὰ κατάγγειλε στὸ σουλτάνο και κατάρθωσε νὰ πάρῃ τὴν ἄδεια νὰ καταστρέψῃ τοὺς Σουλιώτες.

Ὁ Ἄλῆς ξεκίνησε γιὰ τὸ Σούλι μὲ τρεῖς χιλιάδες στρατιῶτες. Οί Ἀρβανίτες του ὅμως δὲν τόλμησαν νὰ μποῦν στ' ἄγρια βουνὰ τῶν Σουλιωτῶν. Ἐκεῖνοι ἔπιασαν τὰ στενά και οί Ἀρβανίτες τρόμαξαν, σκροπίστηκαν στὸν κάμπο τῆς Παραμυθιάς, πού

τὸν λεηλάτησαν, καὶ οἱ Σουλιῶτες τοὺς κυνήγησαν ὡς τὰ Γιάννενα.

Ἔπειτα ἀπὸ δυὸ χρόνια ὁ Ἄλῃς ξεκίνησε μὲ περισσότερο στρατό. Αὐτὴ τὴ φορά πῆγε μὲ δόλο. Διάδωσε πῶς θέλει νὰ κάμῃ πόλεμο μὲ τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ πρόσκάλεσε σὲ βοήθεια τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν Σουλιωτῶν τάζοντάς τους μεγάλους μισθοὺς. Ὁ Λάμπρος Τζαβέλας ἦρθε μὲ 70 παλληκάρια καὶ μὲ τὸ γιό του Φῶτο. Ὁ Ἄλῃς ὅμως τοὺς ἔπιασε μὲ πονηριά καὶ ὕστερα τράθηξε νὰ χτυπήσῃ τὸ Σούλι.

Οἱ Σουλιῶτες σταμάτησαν πάλι τοὺς Ἀρβανῖτες τοῦ πονηροῦ πασαῦ, πού εἶδε γιὰ δευτέρα φορά νὰ ματαιώνονται τὰ σχέδιά του. Ὁ Λάμπρος τοῦ ὑποσχέθηκε πῶς θὰ παραδώσῃ τὸ Σούλι, ἂν τὸν ἀφήσῃ ἐλεύθερο νὰ πάῃ στὸ χωριό του. Ἀφοῦ ὅμως ἔφτασε ἐκεῖ, πλήρωσε τὸ δόλο μὲ δόλο καὶ ἔστειλε ἓνα ὕβριστικὸ γράμμα στὸν Ἄλῃ. Ἐκεῖνος τότε χτύπησε ὁ ἴδιος μὲ τὸ στρατό του τὸ Σούλι. Ἐγίνε μεγάλη μάχη, ὅπου οἱ Σουλιῶτες μὲ ἀρχηγοὺς τὸ Λάμπρο Τζαβέλα καὶ τὸ Γεώργιο Μπότσαρη πολέμησαν παλληκαρίσια. Οἱ γυναῖκες τους πῆραν μέρος στὴ μάχη κι ἔδειξαν μεγάλο θάρρος. Τέλος νίκησαν οἱ Σουλιῶτες, οἱ Ἀρβανῖτες ξαφνιασμένοι πῆραν πάλι δρόμο καὶ ὁ ἴδιος ὁ πασὰς ἔφυγε κατατρομαγμένος. Λένε μάλιστα πῶς ἔσκασε τρία ἄλογα, ὅσο νὰ φτάσῃ στὰ Γιάννενα. Ἀναγκάστηκε τότε ν' ἀφήσῃ ἐλεύθερο τὸ Φῶτο Τζαβέλα καὶ τοὺς Σουλιῶτες, πού τοὺς κρατοῦσε φυλακισμένους.

Ἡ ἐπιτυχία αὐτὴ τῶν Σουλιωτῶν ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση στοὺς Ἕλληνες. Ὡς τότε φοβοῦνταν τοὺς Τούρκους καὶ περισσότερο τοὺς Ἀρβανῖτες καὶ νόμιζαν πῶς δὲ θὰ μπορούσαν νὰ πολεμήσουν μαζί τους.

19. Ἡ καταστροφή τοῦ Σουλιῶ

Ὁ Ἄλῆς ἄφησε ἡσυχους τοὺς Σουλιῶτες ὀχτῶ χρόνια. Στὰ 1800 ὅμως ἔκαμε καινούργια ἐκστρατεία. Αὐτὴ τὴ φορά ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦταν ὁ Φῶτος Τζαβέλας. Ὁ Ἄλῆς τώρα μεταχειρίστηκε ἄλλη ταχτική. Ἐπειδὴ δὲν μπόρεσε νὰ πάρῃ τὸ Σούλι μ' ἐπιθεση, ἔχτισε ὠχυρωμένους πύργους σὲ ὅλους τοὺς δρόμους ποὺ ἔφερναν στὸ Σούλι, καὶ τὸ ἀπόκλεισε ἔτσι ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἐπίσης χάλασε τὶς πηγές ποὺ ἔφερναν νερὸ στὰ χωριὰ τοῦ Σουλιῶ.

Ἡ πολιορκία βάσταξε τρία χρόνια. Οἱ Σουλιῶτες ἀγωνίστηκαν πάλι γενναῖα. Στὸ τέλος ὅμως οἱ στερήσεις ἄρχισαν νὰ τοὺς καταπονοῦν φοβερά. Ἐτσι ἔχασαν τὶς κυριώτερες θέσεις τους καὶ τραβήχτηκαν σ' ἓναν ψηλὸ βράχο, ποὺ τὸν ἔλεγαν Κιούγκι. Μὴ ἔχονχοντας ὅμως πιά οὔτε τροφές οὔτε πολεμοφόδια, ἀναγκάστηκαν νὰ συνθηκολογήσουν, μὲ τὸν ὄρον ν' ἀφήσουν τὴν πατρίδα τους καὶ νὰ φύγουν στὰ Ἐφτάνησα. Ξεκίνησαν χωρισμένοι σὲ τρία σώματα. Ἀρχηγὸς τοῦ ἑνὸς ἦταν ὁ Φῶτος Τζαβέλας, τοῦ ἄλλου ὁ Κουτσονίκας καὶ τοῦ τρίτου ὁ Κίτσος Μπότσαρης. Στὸ Κιούγκι ἔμεινε μονάχα ὁ καλόγερος Σαμουήλ μὲ τρεῖς συντρόφους, κλεισμένος στὴν ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ὅταν οἱ Τούρκοι ὤρμησαν στὴν ἐκκλησίαν, ὁ καλόγερος ἔβαλε φωτιά σ' ἓνα βαρέλι μπαρουτι, ποὺ τοῦ εἶχε ἀπομείνει, καὶ θάφτηκε μαζί μὲ τοὺς συντρόφους του κάτω ἀπὸ τὰ ἐρείπια.

Ἄλλ' ἢ τὴ τύχη τῶν Σουλιωτῶν ἦταν θλιθερὴ. Ὁ Ἄλῆς τὸ βρῆκε πρόφαση, πὼς ἡ πράξις τοῦ Σαμουήλ ἦταν παράβασις τῆς συνθήκης καὶ κυνήγησε τοὺς Σουλιῶτες ποὺ πηγαινιναν στὴν Πάργα. Μόνο τὸ σῶμα τοῦ Φώτου Τζαβέλα ἔφτασε στὴν Πάργα καὶ πέρασε στὴν Κέρκυρα. Τὸ σῶμα τοῦ Κουτσονίκα τὸ πρόφτασαν οἱ Ἀρβανῆτες καὶ τὸ περιεκύκλωσαν στὸ θουνὸ Ζαλόγκο. Οἱ Σουλιῶτες ἀπόκρουσαν δυὸ μέρες τοὺς ἐχθροὺς. Ἐπισημοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

θρούς. Στο τέλος όμως σώθηκαν τὰ πολεμεφόδια καὶ οἱ τροφές τους καὶ οἱ Ἀρβανίτες ρίχτηκαν ἀπάνω τους καὶ τοὺς ἔσφαξαν. Οἱ γυναῖκες τῶν Σουλιωτῶν ἅμα εἶδαν πὼς θὰ πέσουν στὰ χέρια τῶν ἀπίστων, ἔρριξαν πρῶτα τὰ παιδιὰ τους κάτω στὸ γκρεμὸ τοῦ Ζαλόγκου, ὕστερα πιάστηκαν στὸ χορὸ καὶ σὲ κάθε γῦρο ἔπεφτε στὸ γκρεμὸ ἐκείνη πού ἔσερνε τὸ χορὸ, ὥσπου σκοτώθηκαν ὅλες.

Αὐτὸς εἶναι ὁ περίφημος **χ ο ρ ὸ ς τ ο ὕ Ζ α λ ὸ γ κ ο υ**. Τὸ τρίτο σῶμα ἀντιστάθηκε τέσσερες μῆνες στὸ **μ ο ν α σ τ ῆ ρ ι τ ο ὕ Σ ἔ λ τ σ ο υ**, πού εἶναι πᾶνω ἀπὸ τὸν Ἀχλῶο ποταμὸ, μὰ στὸ τέλος καταστράφηκε. Μόνο 46 ἄνθρωποι γλίτωσαν καὶ ἔφτασαν στὴν Πάργα. Ἔτσι γλίτωσαν ὄλοι ὄλοι χίλιοι περίπου Σουλιῶτες, πού πέρασαν στὰ Ἐφάνησα.

Τὸ Σούλι καταστράφηκε, μὰ ὁ ἥρωϊκὸς ἀγῶνας 1803 του σήκωσε ψηλὰ τὸ φρόνημα τῶν Ἑλλήνων καὶ στάθηκε παράδειγμα στοὺς μεγάλους ἀγῶνες τους γιὰ τὴν ἐλευθερία πού ἄρχισαν ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι χρόνια.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

20. Φιλική Έταιρεία

Ὁ περίφημος στρατηγὸς τῶν Γάλλων Ναπολέων ἔγινε αὐτοκράτορας τῆς Γαλλίας, ἔκαμε μεγάλους πολέμους μὲ τοὺς βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης, τοὺς νίκησε σὲ μεγάλες μάχες καὶ ἔγινε κύριος τῆς Εὐρώπης. Ἀργότερα ὅμως ἔσπασε ἡ δύναμή του. Οἱ ἐχθροὶ του, Αὐστριακοί, Ρῶσοι, Πρῶσοι καὶ Ἀγγλοὶ νίκησαν σὲ μιὰ μεγάλη μάχη τὸ Ναπολέοντα, πῆραν τὸ Παρίσι καὶ ἔφεραν πάλι στὸ θρόνο τῆς Γαλλίας τὴν παλιὰ βασιλικὴ οἰκογένεια. Σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη κυριάρχησαν πάλι ἀπολυταρχικοὶ βασιλεῖς, ποὺ δὲν ἤθελαν ν' ἀκούσουν γιὰ ἐλευθερία καὶ δημοκρατία, καὶ κινήγησαν κάθε φιλελεύθερο.

Δὲν ἔλειψαν ὅμως στὴν Εὐρώπη τολμηροὶ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος τους. Συνεννοοῦνταν κρυφὰ μεταξύ τους καὶ περίμεναν τὴν εὐκαιρία νὰ κάμουν νέες ἐπαναστάσεις. Σὲ πολλὰ μέρη ἔγιναν μυστικὲς ἐπαναστατικὲς ἐταιρεῖες μὲ σκοπὸ νὰ προετοιμάσουν τὴν ἐπανάσταση.

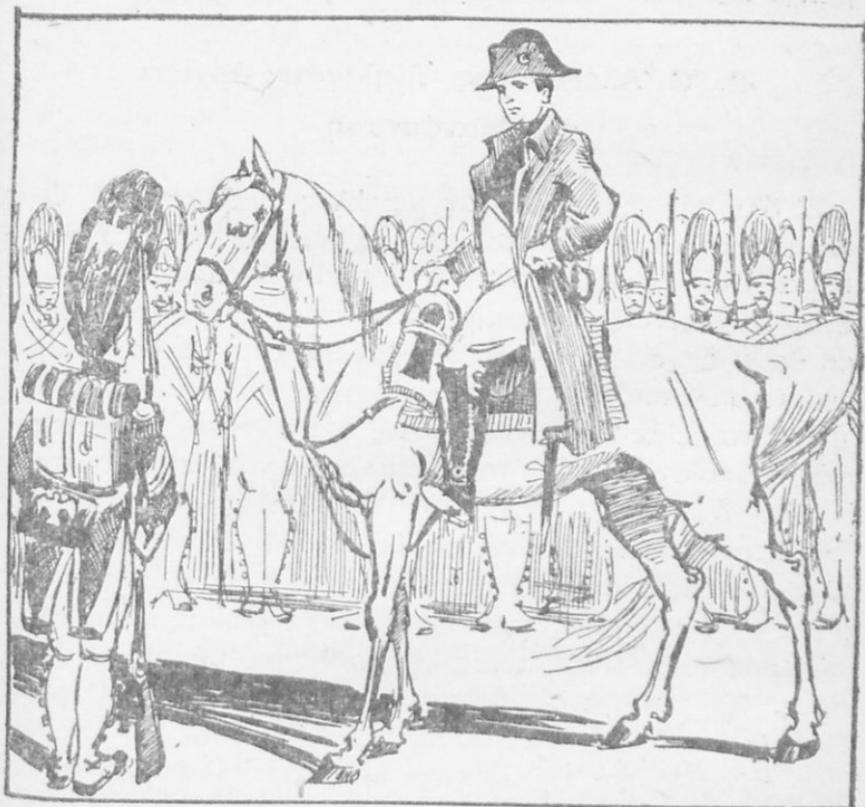
Οἱ Ἕλληνες μιμήθηκαν τὸ παράδειγμα τῶν Εὐρωπαίων. Τὸ 1816 τρεῖς Ἕλληνες ἔμποροι στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσσίας ὀργάνωσαν ἓνα μυστικὸ ἐπαναστατικὸ σωματεῖο, ποὺ τὸ ὠνόμασαν Φιλικὴ ἔταιρεία. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦταν ὁ Νικόλαος Σκουφᾶς ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ὁ Ἀθανάσιος Τσακᾶλωφ ἀπὸ τὰ Γιάννενα καὶ ὁ Ἐμμανουὴλ Ξάνθος ἀπὸ τὸ νησί Πάτμο. Τοὺς ὀπαδοὺς τῆς Ἐταιρείας τοὺς ἔλεγαν φιλικοὺς.

Ὁ φιλοπόνητος τῆς Ἐταιρείας δὲν εἶχαν οὔτε μεγάλα μέ-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ ἴνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σα οὔτε μεγάλη ἐπιρροή. Γρήγορα δὺως ἡ Ἐταιρεία ἀπλώθηκε καὶ ἔκαμε μέλη της τοὺς σημαντικώτερους ἀνθρώπους τοῦ ἔθνους. Ὁ Πατριάρχης, ὁ μπέης τῆς Μάνης, πολλοὶ ἀρχιεπίσκοποι, πρόκριτοι καὶ ὄπλαρχηγοὶ εἶχαν μνηθῆ στὴν Ἐταιρεία.

Οἱ ἰδρυτὲς τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας, γιὰ νὰ τῆς δώσουν

Ὁ περίφημος αὐτοκράτορας τῶν Γάλλων Ναπολέον.

μεγαλύτερη ἐπιβολή, εἶχαν διαδώσει πῶς πίσω ἀπ' αὐτὴ κρύβεται κάποιον μεγάλο πρόσωπο, ποὺ διευθύνει μυστικὰ τὶς ἐργασίες της. Ἔλεγαν πῶς παίρνουν ὁδηγίες ἀπὸ κάποια ἀνώτερη ἀρχή. Μὲ αὐτὸ ἤθελαν νὰ κάμουν τὸν κόσμον νὰ πιστέψῃ πῶς τὶς ἐργασίες τῆς Ἐταιρείας τὶς διευθύνει ὁ ὑπουργὸς τοῦ Τσάρου τῆς

Ρωσσίας, Ἰωάννης Καποδίστριας, Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Κέρκυρα, ἢ καὶ ὁ ἴδιος ὁ τσάρος.

Ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία, καθὼς βλέπομε, δὲν εἶχε στερεές βάσεις. Κατῴρθωσε ὅμως νὰ κινήσῃ ὀλόκληρο τὸν ἑλληνισμό. Ἐνα δυνατὸ ρεῦμα πέρασε ἀπὸ τὴ μίαν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη τὴν Ἑλλάδα καὶ κατὰ τὰ 1820 ὅλοι περιμέναν πὼς κάτι πολὺ σημαντικὸ πρόκειται νὰ γίνῃ.

21. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάσταση

Σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἦταν μεγάλος ἀναβρασμός. Ὅλοι περιμέναν ἀπὸ τὴ Φιλικὴ ἔταιρεία νὰ δώσῃ τὸ σύνθημα. Τότε οἱ ἰδρυτές της εἶδαν πὼς εἶνε ἀνάγκη νὰ θροῦν ἕναν ἀρχηγὸ ἄξιο γιὰ τὴν περίστασι, πού ν' ἀναλάβῃ τὸ βαρὺ ἔργο. Ἐστειλαν τὸν Ξάνθο στὴν Πετροῦπολη, γιὰ νὰ παρακαλέσῃ τὸν Καποδίστρια νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τῆς Ἐταιρείας. Ἐκεῖνος ὅμως δὲ δέχτηκε, λέγοντας πὼς ἡ περίστασι δὲν ἦταν κατάλληλη γιὰ ἐπανάστασι.

Τότε ὁ Ξάνθος πῆγε στὸν Ἀλέξανδρο Ὑψηλάντη, πού ἦταν ἀπὸ μεγάλη φαναριώτικη οἰκογένεια. Τὸν πατέρα του Κωσταντῖνο τὸν εἶχε διορίσει ὁ σουλτάνος ἡγεμόνα τῆς Μολδαβίας, μὰ ὅταν ἄρχισε ὁ ρωσσοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1806, ἐκεῖνος συνεννοήθηκε μὲ τοὺς Ρώσους. Ὁ σουλτάνος θέλησε τότε νὰ τὸν κρεμάσῃ. Πρόφθασε ὅμως νὰ φύγῃ στὴ Ρωσσία. Ὁ τσάρος προστάτεψε τὴν οἰκογένειά του καὶ ἔβαλε τοὺς τρεῖς γιούς του στὶς στρατιωτικὰς σχολὰς. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔγινε ἀξιωματικὸς στὸ ρωσικὸ στρατὸ καὶ πολέμησε στοὺς πολέμους πού ἡ Ρωσσία ἔκαμε μὲ τὸ Ναπολέοντα. Σὲ μιὰ μάχη μάλιστα ἔχασε τὸ δεξί του χέρι. Ὁ τσάρος τὸν τίμησε καὶ τὸν ἔκαμε στρατηγὸ καὶ ὑπασιστή του.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἦταν ἀκόμα πολὺ νέος, μόλις τριάντα χρονῶν, γενναῖος καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν Ἑλλάδα.

Γι' αὐτὸ δέχτηκε μ' ἐνθουσιασμό τὴν ἀρχηγία τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας καὶ ρίχτηκε ἀμέσως στὴ δουλεία. Πῆρε ἀπεριόριστη ἄδεια ἀπὸ τὸν τσάρο καὶ πῆγε στὴν Ὁδησσό.

Τὸ Φεβρουάριο τοῦ 1821 ὁ Ὑψηλάντης μὲ 200 περίπου στρατιῶτες πέρασε τὸν Προῦθο ποταμὸ καὶ μπῆκε στὸ Ἰάσι, τὴν πρωτεύουσα τῆς Μολδαβίας. Ἐκεῖ σήκωσε τὴν ἐπαναστατικὴ σημαία καὶ δημοσίεψε μιὰ προκήρυξη γεμάτη ἐνθουσιασμό, πὺ προσκαλοῦσε τοὺς Ἕλληνες καὶ τοὺς ντόπιους νὰ πάρουν τὰ ὄπλα. «Κινηθῆτε, ἔλεγε στὴν προκήρυξη, καὶ θὰ ἰδῆτε πὺς μιὰ μεγάλη δύναμη θὰ προστατέψῃ τὰ δίκαιά μας».

Ὅλοι πίστευαν πὺς ὁ Ὑψηλάντης εἶχε ἐνθάρρυνση ἀπὸ τὸν τσάρο καὶ νόμισαν πὺς ἀπὸ πίσω του θ' ἀκολουθοῦσαν τὰ ρωσικὰ στρατεύματα. Γι' αὐτὸ ὅλοι τὸν δέχθηκαν μ' ἐνθουσιασμό καὶ πολλοὶ Ἕλληνες κατατάχθηκαν στὸ στρατό του. Οἱ γενναῖοι ὄπλαρχηγοὶ Γιωργάκης Ὀλύμπιος, Ἰωάννης Φαρμάκης καὶ Ἀθανάσιος Καρπενησιώτης, πὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσία τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδαβίας καὶ Βλαχίας, ἀπολούθησαν τὸν Ὑψηλάντη μὲ τὰ σώματά τους. Κατόπιν παρουσιάστηκαν πεντακόσιοι νέοι ἀπὸ τίς καλύτερες οἰκογένειες, οἱ περισσότεροι σπουδαστὲς ἐντὸς εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια, πὺ σχημάτισαν ἰδιαίτερο σῶμα ταχτικῶν στρατοῦ καὶ ὠρκίστηκαν ἢ νὰ λευθερώσουν τὴν πατρίδα τους ἢ νὰ πεθάνουν. Τὸ σῶμα αὐτὸ ἦτο τὸ καλύτερο μέρος τοῦ στρατοῦ τοῦ Ὑψηλάντη καὶ ὠνομάστηκε Ἰερός λόχος. Ὑστερα ὁ Ὑψηλάντης προχώρησε καὶ μπῆκε στὴν πρωτεύουσα τῆς Βλαχίας, στὸ Βουκουρέστι.

22. Ἀποτυχία τοῦ Ὑψηλάντη

Τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη ἦταν καταδικασμένο νὰ ἀποτύχῃ. Ὁ τσάρος τὸν ἀποκήρυξε, ἔσθῃσε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸν κατάλογο τῶν Ρώσων ἀξιωματικῶν καὶ

δήλωσε στην Τουρκία πώς δέν έχει καμμία σχέση με τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη. Ἐπίσης ὁ Πατριάρχης ἀφώρισε τὸν Ὑψηλάντη, ἐπειδὴ τὸν ἀνάγκασε ὁ σουλτάνος.

Ὁ σουλτάνος πῆρε τότε θάρρος καὶ ἔδωσε διαταγὴ στὸ στρατὸ ποῦ εἶχε στὸ Δούναβη νὰ περάσῃ τὸν ποταμὸ καὶ νὰ χτυπήσῃ τοὺς ἐπαναστάτες. Τὰ τουρκικὰ στρατεύματα μῆκαν ἀπὸ τρία σημεία στὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία καὶ νίκησαν σὲ ὅλα τὰ μέρη. Ὁ Ὑψηλάντης ἀναγκάστηκε νὰ τραθηχτῆ κατὰ τὰ αὐστριακὰ σύνορα καὶ ὁ στρατὸς του ἔπαθε μεγάλη καταστροφὴ στὸ Δραγατσάνι, στὶς 7 Ἰουνίου 1821. Οἱ περισσότεροι ἱερολοχίτες σκοτώθηκαν ἐκεῖ, ἀφοῦ πολέμησαν γενναῖα.

Ἐπειτὴ ἀπὸ τὴν καταστροφὴ στὸ Δραγατσάνι ὁ Ὑψηλάντης ἔφυγε στὴν Αὐστρία. Οἱ Αὐστριακοὶ τὸν ἔπιασαν καὶ τὸν κράτησαν φυλακισμένο ἕξη χρόνια σὲ μιὰ ὑγρὴ καὶ στενὴ φυλακὴ. Ἀργότερα τὸν ἀπόλυσαν μὲ τὴ μεσιτεία τοῦ τσάρου, μὰ ἡ ὑγεία του εἶχε πιά καταστραφῆ καὶ πέθανε τὸ 1824 σὲ ἡλικία 38 χρόνων.

Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του σκορπίστηκαν. Μερικοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγοὺς ἔκαμαν γενναῖα ἀντίστασι τοὺς Τούρκους καὶ ἔπασαν πολεμώντας σὰν ἥρωες. Ἐτσι ἔσβησε ἡ ἐπανάσταση στὴ Βλαχία καὶ Μολδαβία

23. Ἡ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα

Τὸ κίνημα τοῦ Ὑψηλάντη ἀπότυχε. Ἡ ἐπανάσταση ὁμῶς ἀναφε στὴν καθυτὸ Ἑλλάδα.

Στὴν Ἑλλάδο ὅλοι ἦταν σύμφωνοι πὼς ἔπρεπε νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση. Μεγάλῃ ἦταν ἡ κίνησι προπάντων στὴν Πελοπόννησο. Ὅλοι ἦταν ἀνάστατοι, κυκλοφοροῦσαν διάφορες φήμες. Διηγοῦνταν πὼς ὁ Ὑψηλάντης νίκησε τοὺς Τούρκους, πὼς πέρασε τὸ Δούναβη καὶ πὼς κατεβαίνει στὴν Ἑλλάδα. Ἄλλοι ἔλεγαν πὼς

ἡ Ρωσσία ἦταν ἕτοιμη νὰ κηρύξη τὸν πόλεμο τῆς Τουρκίας, καὶ ὅλοι ἐνιωθάν πὼς πυκνώνουν τὰ σύννεφα καὶ πὼς σὲ λίγο θὰ ξεσπάσῃ ἡ μπόρα.

Στὸ τέλος τοῦ 1820 ἔφτασε στὴν Πελοπόννησο ὁ περίφημος ἀρχιμανδρίτης Γ ρ η γ ὀ ρ ι ο ς Δ ι κ α ῖ ο ς, ποὺ εἶνε πιὸ γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Π α π α φ λ έ σ α ς ἄνθρωπος δραστήριος καὶ ὀρμητικός, ποὺ ἄρχισε νὰ διηγεῖται μεγάλα καὶ θαυμαστά καὶ νὰ δίνει μεγαλύτερες ὑποσχέσεις. Οἱ Τοῦρκοι στὴν Πελοπόννησο ἄρχισαν ν' ἀνησυχοῦν καὶ ὁ σουλτάνος ἔστειλε γιὰ διοικητὴ ἕναν ξακουστὸ πασά, περήφανο καὶ ἐπιβλητικό, ποὺ τὸν ἔλεγαν Χουρσίτ. Αὐτὸς ὅμως δὲν κατάλαβε τί ἔτρεχε καὶ ἔγραψε στὸ σουλτάο πὼς ὅλα εἶναι ἤσυχα στὴν Πελοπόννησο. Τότε ὁ σουλτάνος τὸν διόρισε ἀρχιστράτηγο τοῦ στρατοῦ, ποὺ πολεμοῦσε τὸν Ἀλῆ πασά. Οἱ Τοῦρκοι ὅμως τῆς Πελοποννήσου ἦταν πάντα ἀνήσυχτοι, γιατί ἔβλεπαν νὰ κινοῦνται οἱ κλέφτες.

Ὁ φόβος τους μεγάλωσε περισσότερο, ἅμα ἔμαθαν πὼς ἔφτασε στὴ Μάνη ὁ περίφημος κλέφτης Θ ε ὀ δ ω ρ ο ς Κ ο λ ο κ ο τ ρ ῶ ν η ς, ποὺ τὸν εἶχαν κυνηγήσει ἄλλοτε οἱ Τοῦρκοι κι ἔλειπε χρόνια ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο.

Ἡ ἐπανάσταση ἀναψε ξαφνικά. Οἱ Ἕλληνες σηκώθηκαν καὶ χτύπησαν τοὺς Τοῦρκους. Ἡ μανία τους ἦταν τόσο μεγάλη, ποὺ νόμιζε κανεὶς πὼς ἤθελαν σὲ μιὰ μέρα νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ θάσανα καὶ τὶς ἀδικίες τεσσάρων αἰώνων. Στις 23 Μαρτίου 1821, ὁ Π ε τ ρ ὀ μ π ε η ς Μ α υ ρ ο μ ι χ ἄ λ η ς, ὁ μπέης τῆς Μάνης, καὶ ὁ Κολοτρώνης μὲ τοὺς Μανιάτες κατέβηκαν ἀπὸ τὸν Ταῦγετο καὶ πῆραν τὴν Καλαμάτα. Στις 25 Μαρτίου ὁ ἀρχιεπίσκοπος Παλαιῶν Πατρῶν Γ ε ρ μ α ν ὀ ς ὕψωσε στὴν Πάτρα, στὴν πλατεῖα τοῦ Ἀγίου Γεωργίου, τὸ περίφημο λάβαρο τῆς Λαύρας καὶ κήρυξε τὴν ἐπανάσταση 1821 ση. Τρομαγμένοι οἱ Τοῦρκοι ἔφευγαν στὰ φρούρια καὶ κυρίως στὴν Τρίπολη. Σὲ λίγο ἦτο ἐπαναστατημένη ὅλη ἡ Πελοπόννησος.

Ἡ ἐπανάσταση δὲν μποροῦσε νὰ κρατηθῆ στὴ στεριά, ἀν δὲν σηκώνονταν τὰ νησιά. Γι' αὐτὸ οἱ Πελοπονήσιοι ἔστειλαν γράμματα καὶ παρακαλοῦσαν τοὺς νησιῶτες νὰ σηκωθοῦν καὶ νὰ βοηθήσουν τὸν ἀγῶνα, καὶ τὰ νησιά δὲν ἄργησαν νὰ κινηθοῦν. Οἱ Σπέτσες, τὰ Ψάρα καὶ ἡ Ὑδρα ὥπλισαν τὰ πλοῖα τους καὶ ἐτοιμάστηκαν γιὰ τὸν πόλεμο. Τὸ παράδειγμά τους τὸ ἀκολούθησαν ἡ Σάμος καὶ ἡ Κρήτη. Οἱ νησιῶτες ἄρχισαν νὰ γυρίζουν τὸ Αἶγαῖο καὶ νὰ πιάνουν τὰ τουρκικὰ πλοῖα.

Ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο ἡ φωτιά πέρασε στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ὁ ἀρματωλὸς Πανουργιάς ξεσήκωσε τὰ Σάλωνα (Ἄμφισα) καὶ ὁ ἐξάδελφός του Γκούρας τὸ Γαλαξίδι. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκκος κήρυξε τὴν ἐπανάσταση στὴ Λεβαδειά. Σὲ λίγο ἐπανεστάτησε καὶ ἡ Ἀττική. Στὴ Θεσσαλία τὴν ἐπανάσταση τὴν ἐκήρυξε ὁ περίφημος λόγιος Ἀνθιμὸς Γαζής. Ἀπὸ τὴν Θεσσαλία ἀπλώθηκε ἡ φλόγα στὴ Μακεδονία. Ἡ Χαλκιδικὴ ἐπανεστάτησε, ἀκόμα καὶ οἱ καλόγεροι στὸ Ἅγιο Ὄρος πῆραν τὰ ὄπλα. Τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα τὴν ξεσήκωσε ὁ ἀρματωλὸς τοῦ Ζυγοῦ Δημήτριος Μακρής. Τὸ Μεσολόγγι καὶ τὸ Αἰτωλικὸ πῆραν τὰ ὄπλα. Ὅλη ἡ Ἑλλάδα ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο ὡς τὸ Ταίναρο ἦταν στὸ πόδι καὶ ζητοῦσε τὴν ἐλευθερίαν της.

24. Οἱ Τοῦρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη

Ὁ σουλτάνος Μαχμούτ ἅμα ἔμαθε τὴν ἐπανάσταση τῶν Ἑλλήνων, ἔγινε ἔξω φρενῶν. Ἐπειδὴ δὲν μποροῦσε νὰ χτυπήσῃ τοὺς ἐπαναστάτες, θέλησε νὰ τρομοκρατήσῃ τοὺς Ἕλληνες μὲ θιασιοπραγίαις καὶ σφαγές. Μόλις ἔμαθε τὴν ἐπανάσταση τοῦ Ὑψηλάντη, ἔφερε ἀπὸ τὴν Ἀσία πλῆθος ἄγριους Τοῦρκους, ποὺ ἔκαναν σφαγές καὶ λεηλασίες στὴν Πόλη. Ἡ μανία του ὁμηγεροντοποιήθηκε ἔτσι, ὅτι ἐφάρσε τρυφερόμος ἀπὸ τὴν

Ἐθῆνα κι ἔφερε τὴν εἶδηση πὼς ἐπανεστάτησε ἡ Πελοπόννησος. Ἀμέσως τότε κρέμασε τὸ διερμηνέα Κωστάκη Μουρούζη καὶ σκότωσε πολλοὺς ἄλλους προκρίτους ἢ τοὺς κρέμασε ἀπὸ τὰ παράθυρα τῶν σπιτιῶν τους, γιὰ νὰ φοβηροῖσι τοὺς ἄλλους.

Τὴ νύχτα τοῦ Μεγάλου Σαββάτου πρὸς τὸ Πάσχα ὁ

Γρηγόριος ὁ Ε΄.

σουλτάνος ἔστειλε ἓνα τάγμα γενίτσαρους στὸ Φανάρι. Οἱ ἄγριοι στρατιῶτες σκορπίστηκαν στοὺς δρόμους, ἀνάψαν φωτιές σὲ διάφορα μέρη καὶ φύλαγαν ὅλη τὴ νύχτα. Ὁ Πατριάρχης λειτούργησε ὅπως πάντοτε τὰ ξημερώματα. Ὅλιγοι χριστιανοὶ ἦταν στὴν ἐκκλησία, γιὰτὶ εἶχαν κλειστὴ τρῶμαγμένοι στὰ σπίτια του. Ὑστερ' ἀπὸ τὴ λειτουργία ἔφτασέ' στὰ Πατριαρχεῖα ἓνας Τοῦρκος ἀνώτερος ὑπάλληλος μὲ τὸ νέο δι-

ερμηνέα τῆς πύλης. Ἀμέσως μάζεψαν τοὺς ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς προκρίτους καὶ τοὺς διάβασαν τὸ φερμάνι τοῦ σουλτάνου. Τὸ φερμάνι ἔλεγε πὼς ὁ Πατριάρχης Γρηγόριος Ε΄ καθαιρεῖται, γιατί φάνηκε ἀνάξιος τοῦ πατριαρχικοῦ θρόνου. Οἱ Τοῦρκοι ἔπιασαν κατόπι τὸν Πατριάρχη καὶ τὸν φυλάκισαν. Τὸ ἀπόγεμα τῆς ἴδιας ἡμέρας τὸν ἔβγαλαν ἀπὸ τὴ φυλακὴ καὶ ἀφοῦ τὸν κακοποίησαν καὶ τὸν ὕβρισαν, τὸν κρέμασαν ἀπὸ τὴ μεσαία πόρτα τοῦ Πατριαρχείου. Σὲ λίγο ἔφτασε ὁ μέγας βεζίρης, κάθισε σ' ἓνα σκαμνί, κάπνισε καὶ ἔβλεπε σιωπηλὰ τὸ κρεμασμένο σῶμα τοῦ Πατριάρχου. Λένε πὼς καὶ ὁ σουλτάνος ἦρθε μὲ ξένα ροῦχα στὸν τόπο ποῦ εἶχαν κρεμάσει τὸν Πατριάρχη.

Τὴν ἴδια μέρα ὁ σουλτάνος κρέμασε καὶ ἄλλους τρεῖς ἀρχιερεῖς καὶ ὁ τουρκικὸς ὄχλος χύθηκε στοὺς δρόμους, σκότωσε πολλοὺς Ἕλληνας καὶ λήστεψε πολλὰ ἐκκλησίες. Ὅμοιες ἀγριότητες ἔκαμαν οἱ Τοῦρκοι στὴ Σμύρνη, στὴν Ἀδριανούπολη, στὴν Αἴνο καὶ σὲ πολλὰ ἄλλα πόλεις.

25. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάσταση ξέσπασε σὰ θύελλα. Μὰ τὸ ἔργο τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦταν εὐκόλο. Εἶχαν νὰ μετρηθοῦν μὲ μεγάλη καὶ δυνατὴ αὐτοκρατορία καὶ οἱ ἴδιοι δὲν εἶχαν οὔτε χρήματα οὔτε πολεμοφόδια οὔτε στρατό. Οἱ πρῶτες ἐπιτυχίες ἔδωσαν θάρρος στοὺς Ἕλληνας καὶ ἔτρεξαν πολλοὶ ἐθελοντές. Δὲν ἦταν ὅμως εὐκόλο νὰ δημιουργηθῇ ἀμέσως στρατός. Οἱ πρῶτοι ἐκείνοι στρατιῶτες παρουσίαζαν περίεργη ὄψη. Οἱ περισσότεροι ἦταν ἀοπλοὶ, ἄλλοι εἶχαν μαχαίρια, ἄλλοι σφενδόνες καὶ ἄλλοι βέργες ἀλωνιστικές. Τὸ ἀσύνταχτο αὐτὸ πλῆθος δὲν μποροῦσε νὰ πολεμήσῃ μὲ τὸν τουρκικὸ στρατό. Μόλις ἐμφανίζονταν οἱ Τοῦρκοι, ἔφευγαν καὶ σκορπίζονταν. Στὴν κρίσιμη αὐτὴ στιγμή ἔσωσε τὴν ἐπανάσταση ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Ὁ Κολοκοτρώνης ἦταν γιὸς τοῦ Κωσταταίνου Κολοκοτρώνη, πού τὸν σκότωσαν οἱ Τοῦρκοι στὴν ἐπανάσταση τοῦ 1770. Ὁ Θεόδωρος γεννήθηκε ἀκριβῶς πάνω στὴν ἐπανάσταση. "Ὅλοι τότε" εἶχαν φύγει σὰ θουνὰ καὶ ἡ μητέρα του τὸν ἔφερε στὸν κόσμον κάτω ἀπὸ ἓνα δέντρο σὰ θουνὰ τῆς Μεσσηνίας. Πολὺ νέος ἔγινε κλέφτης καὶ ἀργότερα πειρατής. Οἱ Τοῦρκοι τὸν κυνήγησαν καὶ ἐπειδὴ κινδύνευε ἡ ζωὴ του, εἶχε καταφύγει στὴ Ζάκυνθο. Ἐκεῖ κατατάχθηκε στὸν ἀγγλικὸ στρατό, γιατί τότε τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου τὰ εἶχαν οἱ Ἄγγλοι. Ὁ Κολοκοτρώνης διακρίθηκε καὶ οἱ Ἄγγλοι τὸν ἔκαμαν ταγματάρχη. Γι' αὐτὸ φοροῦσε τὴν περικεφαλαία τοῦ ἀγγλικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε ξεχωριστὰ στρατιωτικὰ προτερήματα. Τὸ ἐξωτερικὸ του καὶ οἱ τρόποι του ἦταν πολὺ ἐπιβλητικοί. Τὸ κεφάλι του μεγάλο, στολισμένο μὲ μακριὰ μαλλιά, στηριζόταν περήφανα στοὺς δυνατούς ὤμους του. Τὸ πρόσωπό του ἦταν μελαψό, τὸ μέτωπό του πλατὺ, τὰ μάτια του σκεπάζονταν ἀπὸ πυκνὰ φρύδια, τὸ βλέμμα του ἦταν ἄτρομο καὶ σκοτεινόν. Ἡ θρονητὴ φωνή του ἔδινε θάρρος στοὺς πολεμιστὲς καὶ ἡ φουντωτὴ περικεφαλαία μεγάλωνε τὴν ἐπιβολή του.

Εἶχε ἀσάλευτη πίστη πῶς τὸ ἔθνος θὰ ἐλευθερωθῆ καὶ συνήθιζε νὰ λέγη, πῶς ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴν ὑπογραφή του γιὰ τὴν ἐλευθερία τῆς Ἑλλάδος καὶ δὲν τὴν παίρνει πίσω.

Ἀμέσως μὲν ἔξεσπασε ἡ ἐπανάσταση φάνηκε πῶς εἶχε στρατηγικὴ ἰδιοφυΐα. Ἐνῶσε πολὺ καλὰ πῶς ἡ ἐπανάσταση ἦταν ἀδύνατο νὰ στερεωθῆ στὴν Πελοπόννησο, ὅσο βρισκόταν στρατὸς τουρκικὸς στὴν Τρίπολη, τὴν καρδιὰ τῆς χώρας. Τὸ σχέδιό του λοιπὸν ἦταν νὰ κυριέψῃ τὴν Τρίπολη, προτοῦ προφτάσουν οἱ Τοῦρκοι νὰ στείλουν ἄλλο στρατὸ γιὰ νὰ τὴν ἐνισχύσουν. Ἀλλὰ στὴν ἀρχὴ βρῆκε πολλὰς δυσκολίες. Ἡ φήμη του εἶχε συγκεντρώσει πολλοὺς πολεμιστὲς γύρω του. Μόλις ὁμως φάνηκαν οἱ Τοῦρκοι, οἱ στρατιῶτες

του φοβήθηκαν και ἔφυγαν στὰ βουνά. Ὁ Κολοκοτρώνης δὲν ἔχασε τὸ θάρρος του. Μάζεψε τετρακόσιους διαλεχτούς, ἄρχισε νὰ τοὺς γυμνάξῃ καὶ εἶχε σκοπὸ μὲ αὐτοὺς νὰ κάμῃ ἱερὸ λόχο. Μὰ καὶ οἱ ἱερολοχίτες τὸν παράτησαν, μόλις εἶδαν τοὺς Τούρκους.

Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἑλλήνων ἀποφάσισαν νὰ τραθῃ

Ὁ Παπαφλέσας καὶ ὁ Κολοκοτρώνης.

χτοῦν στὴ Μεσσηνία. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως δὲν συμφώνησε καὶ ἔφυγε μόνος του. Ὁ Παπαφλέσας λέγει τότε σ' ἓναν ἀπὸ τοὺς συντρόφους του: «Πήγαινε μαζί του νὰ μὴν τὸν φᾶν οἱ λύκοι». Ὁ Κολοκοτρώνης ἀποκρίθηκε: «Ἐγὼ θὰ μείνω ἐδῶ καὶ ἄς μὲ φᾶν τὰ κοράκια τοῦ τόπου μου». Τὸ βράδυ μπήκε μόνος σ' ἓνα ἔξω κλησινὰ πρὸς τὸν ἄλμαρ.

θώς λέει ο ίδιος, πώς η Παναγία ζωντάνεψε, τόν κοίταξε γελαστή και του έδωσε θάρρος.

Ο Κολοκοτρώνης κατώρθωσε τέλος να πείσει τους άρχηγούς ν' ακολουθήσουν το σχέδιό του. Να χτυπήσουν την Τρίπολη και να την κυριέψουν μ' επίθεση δέν ήταν δυνατό. Ο Κολοκοτρώνης λοιπόν με τους άλλους όπλαρχηγούς έπιασε δλους τους δρόμους που έφερναν στην Τρίπολη. Οι ίδιος έστησε το στρατηγείο του στο Χρυσοβίτσι, άπάνω στο βουνό Μαίναλο. Ολόγυρα έπιασαν άλλες θέσεις οί άλλοι όπλαρχηγοί, οί Μαυρομιχαλαίοι, ο Πλαπούτας, ο Νικήτας κτλ. Έτσι αποκλείστηκε η Τρίπολη άπ' όλες τις μεριές.

26. Η μάχη στο Βαλτέτσι

Ο Χουροίτ πασάς έμαθε την επανάσταση ένω πολιορκούσε τόν Άληπασά στα Γιάννενα. Έστειλε τότε ένα γενναίο αξιωματικό, τόν Μουσταφάμπεη, με 3500 Άρβανίτες.

Ο Μουσταφάμπεης πέρασε τη Δυτική Έλλάδα χωρίς να συναντήσει έμπόδιο, έφτασε στο Μεσολόγγι και άπ' εκεί πέρασε με πλοία στην Πάτρα. Έδιωξε τους Έλληνες, που πολιορκούσαν τó φρούριο, προχώρησε άπό την παραλία του Κορινθιακού κόλπου, σκόρπισε τους Έλληνες που με τόν Παπαφλέσα είχαν αποκλείσει τόν Άκροκόρινθο, κατέβηκε στο Ναύπλιο και στις 6 Μαΐου μπήκε στην Τρίπολη.

Η ένίσχυση αυτή έδωσε θάρρος στους Τούρκους και φόβισε πολύ τους δικούς μας. Οί Άρβανίτες άψηφούσαν τους Έλληνες, ώρμούσαν με θάρρος άπάνω τους, τους σκόρπιζαν, άρπαζαν ό,τι έβρισκαν στα χωριά και γυρνώντας στην Τρίπολη διασκέδαζαν και χόρευαν στους δρόμους. Ο Μουσταφάμπεης πίστευε πως θα σκορπισθούν οί Έλληνες, που με τόν Κολοκοτρώνη και τους άλλους όπλαρχηγούς είχαν πιασμένους τους δρό-

μους. Ἐπειδὴ ὁμως ἔθλεπε πῶς δὲ φεύγουν, ἀποφάσι-
σε νὰ τοὺς χτυπήσῃ.

Στὶς 12 Μαΐου 1821 μὲ πεζικὸ καὶ ἵππικὸ κίνησε
γιὰ τὸ Βαλτέτσι. Τῆ θέσῃ τὴν κρατοῦσαν οἱ Μαυρομι-
χαλαῖοι μὲ 845 Μανιάτες. Εἶχαν χτίσει τρία ἡμικυκλι-
κὰ ταμπούρια στὴν πλαγιά ἐνὸς λόφου. Ὅταν ἔφτα-
σαν οἱ Ἀρβανῖτες στὴν ἀνηφορία, ἀναγκάστηκαν νὰ
κατεβοῦν ἀπὸ τ' ἄλογα, γιατί τὸ ἔδαφος ἦταν ἀνώμα-
λο. Ἐπειδὴ ἤξεραν νὰ πολεμοῦν καὶ πεζοί, ὥρμησαν
μὲ πολὺ θάρρος καὶ νόμισαν πῶς οἱ Ἕλληνες θὰ σκορ-
πισθοῦν. Οἱ Μανιάτες ὁμως θάσταξαν καλὰ καὶ κράτη-
σαν τὶς θεσεις των. Ὁ Μουσταφάμπεης ὥρμησε τότε
μὲ ὄλο τὸ στρατό του, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ κυριέ-
ψῃ τὰ ταμπούρια τῶν Ἑλλήνων. Στὸ μεταξὺ ἔτρεξε ὁ
Κολοκοτρώνης ἀπὸ τὸ Χρυσοβίτσι μὲ 700 στρατιῶτες
καὶ ἐνίσχυσε τοὺς Μανιάτες καὶ τὴν ἄλλη μέρα ἔφτα-
σαν ὁ Πλαπούτας καὶ ἄλλοι ὀπλαρχηγοί. Οἱ Ἕλληνες
τότε πῆραν θάρρος καὶ ἔγιναν ἐπιθετικοί. Ὁρμησαν
καὶ ἀνάγκασαν τοὺς Τούρκους νὰ ὑποχωρήσουν, κυ-
ρίεψαν τὰ δυὸ κανόνια τους, πολλὰ σημαῖες καὶ τὶς ἀ-
ποσκευές τους. Οἱ Ἀρβανῖτες γύρισαν στὴν Τρίπολη
τρομαγμένοι καὶ ἀπὸ τότε δὲ χόρευαν πιά στοὺς δρό-
μους.

Ἐπιπλέον ἀπὸ λίγες ἡμέρες ὁ Μουσταφάμπεης δοκίμα-
σε νὰ σπάσῃ τὸν ἀποκλεισμό σὲ ἄλλα σημεῖα. Χτύπησε
τὰ Βέρβαινα καὶ ἔστειλε ἕνα ἄλλο ἀπόσπασμα στὰ
Δολιανά, πού τὰ φύλαγε ὁ Νικήτας μὲ 150 ἀν-
θρώπους. Ὁ Νικήτας θάσταξε ἔντεκα ὄρες πολεμών-
τας μὲ πολὺ περισσότερο τουρκικὸ στρατό καὶ οἱ Ἕλ-
ληνες ἀφοῦ νίκησαν στὰ Βέρβαινα, ἔτρεξαν νὰ τὸν βοη-
θήσουν.

Οἱ ἐπιτυχίες αὐτὲς ἔδωσαν πολὺ θάρρος στοὺς Ἕλ-
ληνες. Εἶδαν πῶς δὲν ἦταν δύσκολο νὰ πολεμήσουν καὶ
νὰ νικήσουν τοὺς Τούρκους. Ἐπιπλέον ἀπὸ τὴν νίκη στὸ
Βαλτέτσι καὶ στὰ Βέρβαινα σχηματίστηκε ὁ ἑλληνικὸς
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στρατός, πού ἦταν ἕτοιμος ν' ἀντικρίση πολυαριθμότερα τουρκικὰ στρατεύματα.

27. Ἀλαμάννα καὶ Γραβιά

Οἱ Ἕλληνας στὴν Πελοπόννησο δὲ φοβοῦνταν πιά τὸν τουρκικὸ στρατὸ πού ἀπόμεινε στὴν Τρίπολη. Ἦταν ὅμως πάντα μεγάλος κίνδυνος ὁ σουλτάνος νὰ στείλῃ καινούργιο στρατὸ ἀπὸ τὴ Στεριά. Ὁ Χουρσίτ πασάς λοιπὸν πρόσταξε δύο στρατηγούς, τὸν Ὁμέρ Βριόνη καὶ τὸν Κιοσέ Μεχμέτ, νὰ κατεβοῦν μὲ πολὺ στρατὸ καὶ κανόνια στὴν Ἀττική, νὰ περάσουν τὸν Ἴσθμὸ καὶ νὰ πᾶνε νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Τρίπολη. Πρῶτος κινήθηκε ἀπὸ τὴ Λάρισα ὁ Ὁμέρ Βριόνης μὲ 9 χιλ. πεζικὸ καὶ ἵππικὸ καὶ πίσω του ἐρχόταν ὁ Κιοσέ Μεχμέτ.

Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος. Ἄν οἱ πασάδες κατάφερναν νὰ φτάσουν στὴν Πελοπόννησο, θὰ ἔλυναν τὴν πολιορκία τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ἔπνιγαν τὴν ἐπανάσταση. Οἱ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἀποφάσισαν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ὁ περίφημος πολεμιστὴς Ὁδυσσεύς Ἄνδροῦτσος, γιὸς τοῦ ξακουστοῦ Ἀντρίτσου, πού πολέμησε μαζί μὲ τὸν Κατσώνη. Ὁ Ἄλῆς τὸν πῆρε στὴν ὑπηρεσία του, ὅταν ἦταν νέος ἀκόμη, τὸν τίμησε πολὺ γιὰ τὴν παλληκαριά του καὶ τοῦ ἔδωσε τὸ ἄρματολίκι τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας. Ὁ Ὀδυσσεύς τότε πῆρε ὑπάσπιστὴ ἕνα σεμνὸ καὶ ὁμορφὸ παλληκάρι, τὸν Ἀθανάσιον Διάκο. Ὁ Διάκος ἦταν εὐγενικὸς καὶ γενναῖος καὶ ἀγαποῦσε πολὺ τὴν πατρίδα του. Εἶχε γίνει μέλος τῆς Φιλικῆς ἑταιρείας καὶ περίμενε πότε ν' ἀρχίσῃ ἡ ἐπανάσταση.

Ὁ Διάκος μὲ δυὸ ἄλλους ὀπλαρχηγούς, τὸν Πανουργιὰ καὶ τὸ Δουβουνιώτη, ἀποφάσισαν νὰ σταματήσουν τὸν Ὁμέρ Βριόνη. Ὁ ἴδιος μὲ 400 παλληκάρια ἔπιασε τὸ γεφύρι τῆς Ἀλαμάννας κοντὰ στὶς ἀρχαῖες Θερμο-

λες. Οί άλλοι όπλαρχηγοί έπιασαν θέσεις στις πλαγιές της Οίτης. Όταν όμως φάνηκαν τὰ στρατεύματα του Όμερ Βριόνη, αὐτοί φοβήθηκαν τὸ πλῆθος τοῦ ἐχθροῦ καὶ ὑποχώρησαν. Ἐπίσης ἔφυγαν οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες τοῦ Διάκου. Ὁ ἴδιος ὅμως ἔμεινε μὲ σαραντα παλληκάρια καὶ πολέμησε μὲ ἡρωισμό, ὅπως

Ὁ Διάκος μὲ 40 παλληκάρια πολέμησε ὅπως ὁ Λεωνίδα.

ἄλλοτε εἶχαν πολεμήσει στὴν ἴδια θέση οἱ τριακόσιοι Σπαρτιῶτες μὲ τὸ Λεωνίδα. Οἱ σύντροφοί του σκοτώθηκαν καὶ ὁ Διάκος πληγώθηκε καὶ ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων.

Ὁ Όμερ Βριόνης θαύμασε τὴ λεβεντιά του καὶ προσπάθησε νὰ τὸν ξεγελάσει μὲ ὑποσχέσεις, γιὰ νὰ τὸν πάρη μαζί του νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἕλληνες. Ἐκεῖνος ὅμως οὔτε ἤθελε ν' ἀκούσῃ τὴν πρόταση τοῦ πα

σά καί τοῦ μίλησε μέ τόση περηφάνεια, πού ὁ Ὁμέρ Βριόνης θύμωσε καί πρόσταξε νά τὸν σουβλίσουν. Ἔτσι πέθανε ὁ Διάκος στίς 20 Ἀπριλίου τὸ 1821 στὴ Λαμία. Στάθηκε παλληκάρι ὡς τὴν τελευταία στιγμή. Μόνον ὅταν εἶδε τὴν ἀνθισμένη γύρω φύση, ἀναστέναξε καί ψιθύρισε τοὺς δυὸ περίφημους στίχους:

Γιὰ δὲς καιρὸ πού διάλεξε ὁ χάρος νά μέ πάρη
 τώρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καί θγάζει ἡ γῆς χορτάρι.

Ὁ Ὁμέρ Βριόνης ἄρχισε νά προχωρῆ. Ἀλλὰ τὸν σταμάτησε ὁ Ὀδυσσεάς, πού ἦταν καλύτερα γυμνασμένος στὸν κλεφτοπόλεμο. Μὲ 118 τολμηροὺς συντρόφους κλείστηκε σ' ἓνα χάνι στὴ Γ ρ α β ι ᾶ καί ὅταν στίς 8 Μαΐου οἱ Τοῦρκοι ἔφτασαν κεῖ, τοὺς δέχτηκε μέ ξαφνικὸ τουφεκίδι. Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν πολλές ἐπιθέσεις στὸ χάνι, μὰ δὲν κατώρθωσαν νά τὸ κυριέψουν, καί ἅμα νύκτωσε οἱ Ἕλληνες βγήκαν ἀπὸ τὸ χάνι, πέρασαν ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς καί ἔφυγαν στὰ βουνά. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημη μ ᾶ χ η τ ῆ ς Γ ρ α β ι ᾶ ς.

Ὁ Βριόνης ἔμεινε μέ τὸ στρατό του ὀχτῶ μέρες στὴ Γραβιά, μὴ τολμώντας νά τραβήξῃ στὴν Πελοπόννησο. ὅπως τὸ εἶχε ἀποφασίσει. Ὑστερα κατέβηκε στὴ Βοιωτία καί ἀπ' ἐκεῖ ἔφθασε στὴν Ἀττική, ὅπου πρόσμενε τὸν Κιοσὲ Μεχμέτ, πού ἐρχόταν νά τὸν ἐνισχύσῃ.

Ἀλλὰ οἱ ὄπλαρχηγοὶ Δυοβουνιώτης, Πανουργιάς καί Γκούρας ἔκαμαν τώρα τὸ μέρος τους. Χτύπησαν τὸ στρατό τοῦ Κιοσὲ στὰ Β α σ ι λ ι κ ᾶ τῆς Λοκρίδας. Στίς 25 καί 26 Αὐγούστου ἔγινε ἐκεῖ μεγάλη μάχη, ὅπου νίκησαν οἱ Ἕλληνες. Ὁ Κιοσὲ Μεχμέτ ὑποχώρησε στὴ Λαμία καί ὁ Ὁμέρ Βριόνης ἀναγκάστηκε τότε καί κείνος νά γυρίσῃ πίσω.

Ἔτσι ἀπότυχε ἡ ἐκστρατεία τῶν Τούρκων καί οἱ Ἕλληνες στὴν Πελοπόννησο θρῆκαν καιρὸ νά κυριέψουν τὴν Τρίπολη.

28. "Αλωση τῆς Τριπολιτσᾶς

Ἄφου δὲν κατώρθωσαν οἱ Τούρκοι νὰ στείλουν καινούργιο στρατὸ στὴν Πελοπόννησο, ἦταν εὐκολο στοὺς Ἕλληνες νὰ κυριέψουν τὴν Τρίπολη. Οἱ Τούρκοι τῆς Τριπολιτσᾶς εἶχαν χάσει τὸ ἠθικὸ τους. Δὲν τοὺς ἔμεναν πιά οὔτε πολεμεφόδια οὔτε τροφές. Δυστυχία καὶ κακομοιριά θάσιλευε μέσα στὴν πόλη, ὅπου ἔμεναν κλεισμένες τριάντα χιλιάδες ψυχές. Ἡ πείνα, ἡ δίψα καὶ οἱ ἀρρώστειες τοὺς θέριζαν μέρα μὲ τὴν ἡμέρα. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν πάρει πολὺ θάρρος καὶ ὁ στρατὸς τους εἶχε πληθύνει πολὺ. Εἶχαν τώρα καὶ ἀρχηγὸ μὲ μεγάλο ὄνομα, τὸ Δ η μ ή τ ρ ι ο Ὑ ψ η λ ά ν τ η.

Ὁ Δημήτριος ἦταν ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντη καὶ ἦρθε στὴ Πελοπόννησο ἅμα ἄρχισε ἡ ἐπανάσταση, ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀδελφοῦ του. Ἦταν γενναῖος καὶ ἠθικώτατος, μιὰ ἀπὸ τὶς συμπαθητικώτερες καὶ εὐγενικώτερες μορφές πού ἔβγαλε ἡ ἐπανάσταση. Ὁ Ὑψηλάντης προσπάθησε νὰ φέρῃ τάξη στοὺς Ἕλληνες, νὰ ὀργανώσῃ τὸ στρατὸ καὶ νὰ τὸν γυμνάσῃ. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν εἶχαν καμμιά τάξη. Στὸ στρατόπεδο δὲν εἶχαν πειθαρχία, οἱ στρατιῶτες δὲν σέβονταν τοὺς ἀρχηγούς τους καὶ ἔκαναν ὅ,τι ἤθελαν. Ὡστόσο σιγὰ σιγὰ κατώρθωσε ὁ Ὑψηλάντης μὲ τὸν Κολοκοτρώνη νὰ βάλουν κάποια τάξη.

Τέλος στὶς 23 Σεπτεμβρίου πολλοὶ στρατιῶτες κατὰφεραν ν' ἀνεβοῦν στὸ κάστρο. Αὐτοὶ ἀνοίξαν τὶς πύλες καὶ τότε ὤρμησεν ὅλος ὁ στρατὸς. Ἔγινε φοβερὴ καταστροφή. Μεγάλο μέρος τῆς Τριπολιτσᾶς κάηκε, ἀντρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ σκοτώθηκαν καὶ ἔγινε τόση λεηλασία, πού ἀπὸ πολλὰ σπίτια ἔβγαλαν καὶ τὴ ξυλεία.

Ἡ ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς στερέωσε τὴν ἐπανάσταση. Σὲ ὅλη τὴν Πελοπόννησο δὲν εἶχε πιά τουρκικὸ στρατὸ καὶ τὰ λίγα φρούρια, πού ἔμεναν ἀκόμη, μποροῦσαν τώρα οἱ Ἕλληνες νὰ τὰ κυριέψουν εὐκολά.

Πολλά ἀπ' αὐτὰ τὰ κυρίεψαν, ὅπως τὸ Ναβαρίνο, τὴ Μο-
νεμβασία καὶ τὸν Ἀκροκόρινθο. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ πλοῦ-
τησαν ἀπὸ τὰ λάφυρα τῆς Τριπολιτσᾶς καὶ ὥπλισαν
καλύτερα τοὺς στρατιῶτες τους.

29. Τὸ ναυτικὸ τῶν νησιῶν ὑποστηρίζει τὴν Ἐπανάσταση

Οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς Στερεᾶς ἐμπόδισαν τοὺς Τούρ-
κους νὰ περάσουν στὴν Πελοπόννησο. Πολὺ μεγαλύτε-
ρη ὅμως ὑπηρεσία πρόσφερε ὁ ἑλληνικὸς στόλος, γιατί
δὲν ἔφησε τοὺς Τούρκους νὰ περάσουν μὲ τὰ πλοῖα τὰ
πολυάριθμα στρατεύματα, ποὺ εἶχαν μαζέψει στὴν πα-
ραλία τῆς Μ. Ἀσίας.

Οἱ Σπέτσες, τὰ Ψαρὰ καὶ ἡ Ὑδρα, μόλις κήρυξαν
τὴν ἐπανάσταση, ὥπλισαν τὰ ἐμπορικὰ τους πλοῖα καὶ
τὰ ἔκαμαν πολεμικά. Πολλοὶ ἐμποροπλοίαρχοι ἀναδεί-
χτηκαν μεγάλοι ναυτικοί, ὅπως ὁ Κανάρης, ὁ Μιαού-
λης, ὁ Τομπάζης καὶ πολλοὶ ναῦτες φάνηκαν τολμηρό-
τεροι στὸ θαλασσινὸ πόλεμο. Πολλοὶ ἐφοπλιστὲς ἔδω-
σαν ὄχι μόνον τὰ πλοῖα τους, παρὰ καὶ μεγάλα χρηματι-
κὰ ποσὰ γιὰ τὸν ἀγῶνα. Ὁ πλούσιος Ὑδραῖος Λάζα-
ρος Κορνιτσιώτης θυσίασε ὅλη τὴ μεγάλη
περιουσίᾳ του, ποὺ ἔφτανε τὰ δυὸ ἑκατομμύρια χρυσὲς
δραχμὲς, καὶ φρόντισε νὰ ὀργανωθῇ ὁ στόλος.

Τὰ τρία ναυτικὰ νησιὰ εἶχαν 176 καράβια. Οἱ Ἑλ-
ληνες ὅμως πῆγαιναν νὰ πολεμήσουν μὲ στόλο πολὺ ἀ-
νώτερο καὶ μὲ πλοῖα, ποὺ εἶχαν δυνατώτερο πυροβολι-
κὸ καὶ ἦταν καθαυτὸ πολεμικά. Σ' ἓνα ὅμως οἱ Ἑλλη-
νες εἶχαν μεγάλη ὑπεροχή. Ἦταν πολὺ καλύτεροὶ θα-
λασσινοί, ἐνῶ οἱ Τούρκοι δὲν ἤξεραν νὰ κυβερνήσουν τὰ
πλοῖα τους καὶ οἱ ναῦτες τους ἦταν μισθοφόροι.

Ὅταν λοιπὸν οἱ νησιῶτες ἔμαθαν πὼς ἡ τουρκικὴ
ἀρμάδα ἦταν ἔτοιμη νὰ βγῇ στὸ Αἰγαῖο, πῆγαν νὰ τὴ
χτυπήσουν. Ὁ ναύαρχος Τομπάζης μὲ 50 μεγάλα καὶ
μὲ 15 μικρὰ πλοῖα τράθηξε κατὰ τὸν Ἑλλήσποντο.

Ήταν τότε ακόμη ἀρχὴ τοῦ πολέμου καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν ἤξεραν πῶς μποροῦσαν νὰ πολεμήσουν μὲ τὰ μεγάλα τουρκικὰ πολεμικά, πού εἶχαν πολὺ μεγαλύτερα καὶ πολὺ δυνατώτερα κανόνια. Στὸ δρόμο ἀπάντησε τὸν ἀγγλικὸ στόλο Ὁ Ἄγγλος ναύαρχος χαιρέτησε τὸν Τομπάζη καὶ τοῦ εἶπε: «Δὲ θὰ καταφέρετε τίποτε μὲ τὰ μικρὰ σας κανόνια. Κοιτάξτετε νὰ χτυπήσετε τοὺς ἀνίκανους Τούρκους μὲ πυρπολικά». — «Μονάχα τὸ μπουρλότο!» εἶπε φεύγοντας ὁ Ἄγγλος.

30. Παπανικολῆς

Στις 19 Μαΐου οἱ Ἕλληνες εἶδαν στὴ βορειοδυτικὴ ἄκρη τῆς Μυτιλήνης μιὰ τουρκικὴ φρεγάτα μὲ 84 κανόνια, πού ἦταν πρόσκοπος τοῦ τουρκικοῦ στόλου. Ἀμέσως ἀνοίχτηκαν ἀπάνω της, μὰ δὲν κατάφεραν νὰ τὴ θλάσουν μὲ τ' ἀδύνατά τους κανόνια καὶ ἡ φρεγάτα μπήκε στὸ λιμένα τῆς Ἐρεσού. Οἱ ναύαρχοι τὴ νύχτα ἔκαμαν συμβούλιο καὶ ἀποφάσισαν νὰ χτυπήσουν τὸ τουρκικὸ πολεμικὸ μὲ πυρπολικά. Δὲν ἤξεραν ὅμως πῶς τὰ κατασκευάζουν.

Τότε παρουσιάστηκε ὁ πραχτικὸς δάσκαλος τῆς ναυτικῆς Ἰωάννης Πάργιος, πού τὸν ἔλεγαν Πατατοῦκο, καὶ εἶπε πῶς αὐτὸς κατέχει τὴν τέχνη νὰ κάμη πυρπολικά. Οἱ πλοίαρχοι τὸν πρόσταξαν τότε δυὸ μικρὰ πλοῖα νὰ τὰ κάμη πυρπολικά. Στὸ ἀμπάρι ἔβαλε βαρέλια γεμάτα μπαρούτι, οἰνόπνευμα, πίσσα καὶ ρετσίβι. Στὸ κατάστρωμα ἄσκια μὲ πίσσα καὶ ἀγγεῖα μὲ οἰνόπνευμα καὶ νέφτι, καὶ ὅλο τὸ πλοῖο τὸ ἄλειψε ἀπέξω μὲ πίσσα καὶ μὲ ὑλικά πού παίρνουν εὐκόλα φωτιά. Χρειαζόταν ὅμως ἕνας τολμηρὸς καὶ ἐπιδέξιος τιμονιέρης, γιὰ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ πυρπολικό. Τότε παρουσιάστηκε ὁ Ψαριανὸς Π α π α ν ι κ ο λ ῆ ς, πού ἦταν γυμνασμένος σὲ τέτοιες ἐπιχειρήσεις ἀπὸ τίς συμπλοκὲς μὲ τοὺς Ἀλγερινοὺς πειρατές.

Στις 21 Μαΐου ὁ Παπανικολῆς ξεκίνησε μὲ τὸ πυρπο-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λικό του, για να χτυπήσει την τουρκική φρεγάτα. Οί Τούρκοι τὸ ἐνίσωσαν καὶ ἄρχισαν τὶς κανονές. Μὰ ὁ πυρπολητὴς κατῶρθωσε νὰ κολλήσῃ τὸ πισσωμένο του καράβι στὴν πλώρη τῆς φρεγάτας καὶ τὸ ἄναψε. Ὁ ἴδιος μὲ τοὺς συντρόφους του πήδησε στὴ μικρὴ θάρκα πού τραβοῦσε πάντα τὸ πυρπολικό, καὶ γλίτωσε. Οἱ φλόγες ἀμέσως τριγύρισαν τὸ ἐχθρικό πλοῖο, τὰ κανόνια του ἄρχισαν νὰ παίρνουν μόνα τους φωτιά καὶ ὅταν οἱ φλόγες ἔφτασαν στὴν ἀποθήκη μὲ τὸ μπαρούτι, ἡ φρεγάτα τινάχτηκε στὸν ἄερα καὶ θούλιαξε.

Τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ κατατρόμαξε τοὺς Τούρκους καὶ ὁ στόλος τους γύρισε στὰ Δαρδανέλια. Στὰ Ψαρὰ ἐγίνε πανηγυρικὴ δοξολογία καὶ οἱ Ἕλληνες πῆραν πολὺ θάρρος. Εἶχαν τώρα ἓνα δυνατὸ ὄπλο, τὸ πυρπολικό, καὶ μπορούσαν ν' ἀντικρίσουν τὰ μεγάλα τουρκικὰ πολεμικά.

Ἔτσι δυὸ σπουδαῖα κατορθώματα ἔσωσαν τὴν ἐπανάσταση στὴν ἀρχὴ της, ἡ νίκη τῶν Βασιλικῶν στὴ στεριά, τὸ κατόρθωμα τοῦ Παπανικολῆ στὴ θάλασσα.

31 Ἡ Διοίκηση

Στὴν ἀρχὴ τὶς ἐπαναστατημένες ἐπαρχίες τὶς κυβέρνησαν οἱ πρόκριτοι, πού ἔκαμαν τοπικὲς κυβερνήσεις στὴν Πελοπόννησο, στὴν Ἀνατολικὴ καὶ Δυτικὴ Ἑλλάδα καὶ στὰ νησιά. Ὁ λαὸς ὅμως δὲν ἦταν εὐχарιστημένος ἀπὸ τοὺς προκρίτους ἐπειδὴ κυβερνοῦσαν κατὰ τὸ τουρκικὸ σύστημα. Ὅταν ἦρθε στὴν Ἑλλάδα ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης, δὲν ἀναγνώρισε τοὺς προκρίτους. Ἀνάθεσε λοιπὸν σὲ δυὸ Φαναριῶτες, τὸν Ἀλέξανδρο Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Θεόδωρο Νέγρη, πού εἶχαν σπουδάσει στὴν Εὐρώπη, νὰ κάμουν συντάγματα, ὁ ἓνας γιὰ τὴ Δυτικὴ καὶ ὁ ἄλλος στὴν Ἀνατολικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἔτσι ἡ ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα εἶχε τρεῖς κυβερνήσεις, μιὰ στὴν Πελοπόννησο μὲ τὸ Δημήτριο Ὑψηλάντη καὶ δυὸ στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα.

Ὁ Ὑψηλάντης ἦταν ἄνθρωπος εἰλικρινῆς μὲ εὐγενική καρδιά καὶ δέχτηκε τὸ Μαυροκορδάτο καὶ τὸ Νέγρη γιὰ συνεργάτες. Μὰ οἱ δυὸ Φαναριῶτες ζήλευσαν τὸν Ὑψηλάντη, συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς προκρίτους καὶ τοῦ ἔφεραν πολλές δυσκολίες.

Ἀπαραίτητο ἦταν νὰ γίνῃ μιὰ κυβέρνησις ὅλη τὴν Ἑλλάδα. "Ὅταν λοιπὸν ἔπεσε ἡ Τρίπολι, ὁ Ὑψηλάντης ἔκαμε ἡι ἄ γ ε λ μ α σ τὸ λαὸ. "Ἐγιναν τότε ἐκλογὲς καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι μαζεύτηκαν στὴν Ἐπί-1822 δαυρο τὴν 1 Ἰανουαρίου 1822 καὶ ὠρισαν τὸ πολίτευμα. Ἡ συνέλευσις ὠνομάστηκε Π ρ ὶ τ ῆ Ἐ θ ν ο σ υ ν ἔ λ ε υ σ η.

Στὴν Ἐθνοσυνέλευσις ἐπικράτησε τὸ κόμμα τῶν πολιτικῶν, τοῦ Μαυροκορδάτου δηλαδὴ καὶ τῶν προκρίτων. Ὁ Μαυροκορδάτος ἔγινε πρόεδρος τῆς Κυβέρνησις καὶ ὁ Ὑψηλάντης ἔχασε τὴ δύναμή του, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἦταν ἀνώτερος ἄνθρωπος, κράτησε πολὺ καλὴ στάσις. Ὁ Κολοκοτρώνης ὅμως καὶ οἱ στρατιωτικοὶ πειράχτηκαν πολὺ καὶ περίμεναν εὐκαιρία νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ἀντιπάλους των.

32. Ἡ μεγάλη τουρκικὴ ἐπίθεσις τοῦ 1822

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις, καθὼς εἶδαμε, ξέσπασε καὶ ἀπλώθηκε μὲ μεγάλη ὄρμη. σὰν κάποιον φυσικὸν φαινόμενον, σὰ μιὰ μπόρα, ποὺ τίποτα δὲν μπορεῖ νὰ τὴν περιορίσῃ. Ἀρχισε ἀπὸ τὴν Πελοπόννησο, πέρασε στὰ νησιά, στὴ Στερεά, στὴ Θεσσαλία καὶ ἔφτασε ὡς τὸν Ὀλυμπο. Τὸν πρῶτον χρόνον οἱ Ἕλληνες εἶχαν μεγάλες ἐπιτυχίες. Ἐμπόδισαν τὸν τουρκικὸν στρατὸ νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο, χτύπησαν τὸν τουρκικὸν στόλον καὶ κυρίεψαν τὴν Τρίπολι καὶ ἄλλα φρούρια στὴν Πελοπόννησο.

Ἀλλὰ τὸ δεῦτερον χρόνον, στὰ 1822, τὰ πράγματα δὲν ἦταν τόσο εὐχάριστα γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Στὴ Μακεδονία καὶ στὴ Θεσσαλία οἱ Τούρκοι κατῴρθωσαν νὰ πνί-Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ξουν την επανάσταση. Στην Ήπειρο ο στρατός του σουλτάνου νίκησε τον Ίανουάριο του 1822 τον Άλη πασά, κυριέψε τὰ Γιάννενα καὶ σκότωσε τὸν περίφημο τύραννο. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐλεύθερα τὰ χέρια νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἑλληνες καὶ τὸ χειρότερο, οἱ Ἑλληνες εἶχαν ἀρχίσει νὰ φιλονικοῦν μεταξύ τους καὶ δὲν ἔβλεπαν τὸν κίνδυνο ποὺ πλησίαζε.

Οἱ Τοῦρκοι ἔκαμαν τὸ ἀκόλουθο σχέδιο, νὰ στείλουν δύο στρατοὺς ἀπὸ τὴ στεριά. Ὁ ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ἦταν ἕτοιμος στὴν Ήπειρο καὶ πῆρε διαταγὴ νὰ κατεβῆ στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα, νὰ χτυπήσῃ ἐκεῖ τὴν επανάσταση καὶ ἀπὸ τὴ Ναύπακτο νὰ περάσῃ μὲ τὰ πλοῖα στὴν Πελοπόννησο. Ἐναν ἄλλο στρατὸ εἰσέλασαν στὴ Λάρισα, μὲ τὴν παραγγελία νὰ κατεβῆ στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα καὶ νὰ περάσῃ στὴν Πελοπόννησο ἀπὸ τὸν Ἴσθμό. Οἱ δύο στρατοὶ σκόπευαν νὰ ἐνωθοῦν στὴν Πελοπόννησο καὶ νὰ χτυπήσουν τελειωτικὰ τὴν ἐπανάσταση στὴν καρδιά της. Ἐπίσης πρόσταξε ὁ σουλτάνος τὸν τουρκικὸ στόλο νὰ εἶναι ἕτοιμος, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸ στρατὸ τῆς στεριάς. Ὁ στόλος ἔβαλε σκοπὸ νὰ συντρίψῃ τὸ ναυτικὸ τῶν Ἑλλήνων, νὰ κυριέψῃ τὰ νησιά καὶ νὰ κατεβῆ στοὺς λιμένες τῆς Πελοποννήσου.

Ὁ κίνδυνος ἦταν σοβαρὸς. Τὴν Ἑλλάδα ὅμως τὴν ἔσωσε ἡ παλληκαριά καὶ ἡ ἀντοχὴ τῶν πολεμιστῶν της. Οἱ Τοῦρκοι δὲν κατάρθωσαν νὰ ἐκτελέσουν τὸ σχέδιό τους. Μόνο σὲ μερικὰ μέρη εἶχαν ἐπιτυχίες, γενικὰ ὅμως ἡ ἐπιχείρησή τους ἀπότυχε.

33. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου.

Πρῶτα κινήθηκε ὁ τουρκικὸς στόλος. Δὲν τόλμησε νὰ χτυπήσῃ τὸν ἑλληνικὸ στόλο καὶ τὰ ναυτικὰ νησιά, ἔκαμε ὅμως μεγάλη καταστροφὴ στὴ Χίο.

Ἡ Χίος στὴν ἀρχὴ δὲν εἶχε λάβει μέρος στὴν επανάσταση. Οἱ κάτοικοί της ἦταν ἀνθρώποι φιλήσυχοι καὶ ἔπειδὴ τὸ νησί θρῖσκεται πολὺ κοντὰ στὴν Ἀσία, φο-

βούνταν μήπως περάσουν οί Τουρκοί καί τούς κάμουν κακό.

Ἄλλὰ ὁ πλούσιος ἔμπορος Ράλλης συνεινοήθηκε μέ τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Σάμου Λογοθέτη Λυκοῦργο. Ἐκεῖνος ἀποβιβάστηκε στὴ Χίο στὶς 1ῆς 1822 Μαρτίου μὲ 2500 ἄντρες, πῆρε τὴν πόλη, σκότωσε μερικοὺς Τούρκους καί ἀνάγκασε τὴν τουρκικὴ φρουρὰ νὰ κλειστῆ στοὺ κάστρο.

Ἡ ἐπανάσταση τῆς Χίου ἐρέθισε πολὺ τὸ σουλτάνο. Οἱ γυναῖκες τοῦ χαρεμιοῦ, ποὺ ἔπαιρναν γιὰ τὰ ἐξοδάτους τὸ εἰσόδημα ἀπὸ τὰ περίφημα μαστιχόδεντρα τοῦ νησιοῦ, σηκώθηκαν στοὺ πόδι καί μὲ φωνές ζητοῦσαν τὴν τιμωρία τῶν ἐπαναστατῶν. Γι' αὐτὸ ὁ καπετὰν πασὰς Καρὰ-Ἀλῆς πῆρε διαταγὴ νὰ χτυπήσῃ τὴ Χίο. Ὁ τουρκικὸς στόλος μὲ 46 πλοῖα πῆγε κατὰ τὸ τέλος τοῦ Μαρτίου στοὺ βερνὸ στενὸ τοῦ νησιοῦ καί ἀφοῦ τὸ βομβάρδισε, ἀποβίβασε 7 χιλιάδες στρατιῶτες. Τὴν ἴδια στιγμή βγήκε καί ἡ τουρκικὴ φρουρὰ ἀπὸ τὸ κάστρο καί χύθηκε ἐπάνω στὴν πόλη. Οἱ Τούρκοι ἔκαψαν τὴ Χίο καί τὰ περίχωρά της, οἱ Σάμιοι ἐπαναστάτες μῆκαν στὰ λίγα ψαριανὰ πλοῖα, ποὺ βρισκόνταν στοὺ λιμένα, καί ἔφυγαν ἀφήνοντας τοὺς Χιῶτες στὴν τύχη τους.

Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἄργησε νὰ φτάσῃ. Οἱ Τούρκοι ἔφεραν στοὺ μεταξὺ πλῆθος βαρβάρους ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία καί τότε ἄρχισε φοβερὰ σφαγὴ καί καταστροφή. Πολλοὶ ὅμως ἀπὸ τοὺς κατοίκους κατάρθωσαν νὰ ξεφύγουν καί νὰ κρυφτοῦν. Τότε ὁ Καρὰ-Ἀλῆς ἔβγαλε ψεύτικη προκήρυξη, πὼς ὁ Σουλτάνος δίνει σὲ ὅλους ἀμνηστεία. Οἱ πρόξενοι τῆς Γαλλίας καί τῆς Αὐστρίας γύρισαν τὰ χωριά καί κατάφερναν τοὺς Ἕλληνες νὰ πιστέψουν πὼς πέρασε ὁ κίνδυνος. Μὰ ὅταν βγήκαν, τοὺς χτύπησαν οἱ Τούρκοι μὲ μεγαλύτερη μανία καί τότε ἔγινε ἡ τρομερῶτερη σφαγὴ. Ἐτοί τὸ Πάσχα τοῦ 1822 βάφηκε στοὺ αἷμα τῆς Χίου, ὅπως τὸ Πάσχα τοῦ

1821 είχε θαφή στο αίμα του Πατριάρχη. Σε λίγο σαράντα καπνισμένα χωριά έδειχναν το πέρασμα του Τούρκου.

Οί Τούρκοι πούλησαν χιλιάδες Χιῶτες δούλους στις αγορές της 'Αλεξάνδρειας και του 'Αλγερίου και άλλες χιλιάδες σκορπίστηκαν στους τέσσερεις άνέμους και έζησαν άθλια ζωή. Λίγους ζωντανούς μόνο άφησαν, για να περοποιοϋνται τους κήπους με τὰ μαστιχόδεντρα. 'Από τις 100 χιλ. κατοίκους του νησιού τις 23 χιλ. τις έσφαξαν και 17 χιλ. τις πούλησαν σκλάβους.

'Η καταστροφή της Χίου έδειξε πως έλειπε από τους Τούρκους ο άνθρωπισμός. Οί "Έλληνες κέρδισαν μεγάλη συμπάθεια στην Εύρώπη, οί δημοσιογράφοι έκαναν φρικιαστικές περιγραφές για την άγριότητα των Τούρκων και περίφημοι ζωγράφοι ζωγράφισαν την καταστροφή της Χίου.

34. 'Ο Κανάρης καίει την τουρκική ναυαρχίδα

'Ο έλληνικός στόλος έφτασε στη Χίο ύστερ' από την καταστροφή, γιατί μόλις στις 27 'Απριλίου κατώρθωσε να κινήση από τὰ Ψαρά. Τόν άποτελοϋσαν 58 πλοία. Ναύαρχος των 'Υδραίων ηταν τώρα ο 'Α ν δ ρ έ α ς Μ ι α ο ύ λ η ς, που άργότερα δοξάστηκε πολύ. Δεν κατώρθωσαν όμως τὰ έλληνικά πλοία να πλησιάσουν το νησί, γιατί ο τουρκικός στόλος με τὰ δυνατώτερα του κανόνια τ' άνάγκασε ν' άπομακρυνθούν. Οί "Έλληνες ναύαρχοι άποφάσισαν τότε να χτυπήσουν τον τουρκικό στόλο με πυρπολικά.

Την τολμηρή επιχείρηση την ανάλαβαν δυο ναυτικοί, ο 'Υδραίος Π ι π ῖ ν ο ς και ο Ψαριανός Κ α ν ά ρ η ς. 'Η θάλασσα ηταν ήσυχη και οί δυο ναυτικοί έπλεαν άργά και με μεγάλη δυσκολία. Τη νύχτα στις 6 προς τις 7 'Ιουνίου έφτασαν στο στενό της Χίου και γλίστησαν σά σκιές στο λιμάνι, όπου ηταν άγκυροβολημένος ο τουρκικός στόλος.

Ήταν ἡ τελευταία νύχτα τοῦ ραμαζανιοῦ, δηλ. τῆς σαρακοστῆς τῶν Μωαμεθανῶν, καὶ οἱ Τοῦρκοι διασκέδαζαν. Ἡ ναυρχίδα ἄστραφτε ἀπὸ πολύχρωμα φῶτα καὶ ἀκούονταν φωνές καὶ τραγοῦδια. Ὁ Καρὰ-Ἀλῆς εἶχε προσκαλέσει στὸ τραπέζι τοὺς ἀξιωματικοὺς τοῦ στρατοῦ. Ὁ Κανάρης κατῶρθωσε νὰ πλησιάσῃ τὴ ναυ-

Ὁ Κανάρης κόλλησε τὸ πυρπολικό του στὸ πλευρὸ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας.

αρχίδα καὶ νὰ κολλήσῃ τὸ πυρπολικό του στὸ πλευρὸ τῆς καὶ πρὶν τὸν νοιώσουν οἱ Τοῦρκοι, οἱ φλόγες ἔξωσαν τὸ πελώριο καράβι. Σὲ λίγο ἡ φωτιά ἔφτασε στὴν ἀποθήκη τοῦ μπαρουτιοῦ καὶ τὸ πλοῖο τινάχτηκε στὸν ἀέρα. Περισσότεροι ἀπὸ 2 χιλ. Τοῦρκοι θρῆκαν τὸ θάνατο. Ὁ Καρὰ-Ἀλῆς ἔτρεξε σὲ μιὰ θάρκα γιὰ νὰ σωθῆ, μὰ τὴν ὥρα ποὺ κατέβαινε ἔπεσε μιὰ μεγάλη ἀντέ-

να στό κεφάλι του καί ξεψύχησε ὅταν τὸν ἔβγαλαν στήν παραλία, στήν ἴδια θέση πού εἶχε διατάξει τήν περασμένη ἡμέρα νά κρεμάσουν τοὺς προκρίτους τῆς Χίου.

Ὁ Πιπῖνος κόλλησε τὸ πυρπολικό του σ' ἓνα ἄλλο τούρκικο καράβι, μὰ ὁ τοῦρκος πλοίαρχος κατώρθωσε νά τὸ ἀπομακρύνῃ καί νά γλιτώσῃ. Τὸ κατώρθωμα τοῦ Κανάρη ἦταν σημαντικώτατο, γιατί οἱ Τοῦρκοι φοβήθηκαν τόσο πολύ, πού ἀμέσως ἔφυγαν στὰ Δαρδανέλια. Προτοῦ ὅμως ἀναχωρήσουν, ἔσφαξαν ὄσους Χιώτες κατώρθωσαν νά θροῦν καί κατάστρεψαν τὰ μαστιχόδεντρα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως κυριάρχησαν πάλι στή θάλασσα καί ὄσες φορές οἱ Τοῦρκοι ἔβγαιναν ἀπὸ τὰ Στενά, τοὺς παρακολουθοῦσε ὁ τρύμος τοῦ πυρπολικοῦ. Ὅσον καιρὸ θάσταξε ὁ πόλεμος γιὰ τήν ἔλευθερίαν, οἱ Ἕλληνες ναυτικοὶ ἔκαμαν μεγάλα κατορθώματα. Οἱ πιὸ δοξασμένοι ἀπ' αὐτοὺς εἶναι ὁ Κωσταντῖνος Κανάρης καί ὁ Ἀντρέας Μιαούλης. Ὁ Κανάρης δοξάστηκε πολύ, γιατί φάνηκε ἔξοχος πυρπολητής. Ὁ Μιαούλης κυβέρνησε μὲ φρονιμάδα καί μεγάλη ἰκανότητα τὸν ἑλληνικὸ στόλο.

35. Ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη

Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1822 ἦταν πολύ ἐπικίνδυνον γιὰ τοὺς Ἕλληνες. Στὴ Δυτικὴ Στερεὰ Ἑλλάδα ὁ ἑλληνικὸς στρατός, ὁ ταχτικὸς δηλαδή στρατός, πού εἶχαν ἑτοιμάσει ὁ Ὑψηλάντης, καθὼς καί οἱ Φιλέλληνες, Γερμανοί, Γάλλοι, Πολῶνοί, Ἴταλοί, πού εἶχαν σπεύσει νά ἀγωνισθοῦν μαζί τοὺς Ἕλληνες, ἔπαθαν μεγάλη ἦττα κοντὰ στὸ χωριὸ Πέτα, δυὸ μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἄρτα, στίς 4 Ἰουλίου τοῦ 1822. Οἱ Τοῦρκοι εἶχαν ἐκεῖ ἓνα πολὺ ἰκανὸν καί δραστήριον στρατηγόν, τὸν Μ ε χ μ ε τ πασᾶν, πού εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Κ ι ο υ τ α χ ἦ ς. Χάθηκε πολὺς στρατός καί οἱ περισσότεροὶ Φιλέλληνες σκοτώθηκαν. Ἀλλὰ τὸ κύριον σῶμα τοῦ

τουρκικοῦ στρατοῦ μαζεύτηκε στή Λάρισα καί ὁ σουλτάνος διώρισε ἀρχιστράτηγο τὸ Μ ε χ μ ἔ τ πα σ ἄ Δ ρ ἄ μ α λ η, πού ἕνα χρόνο πρὶν εἶχε δεῖξει μεγάλη δραστηριότητα πνίγοντας τὴν ἐπανάσταση στὸ Ἰήλιο.

Ὁ Δράμαλης ξεκίνησε τὸν Ἰούνιο τοῦ 1822 μὲ 23 χιλ. πεζοὺς καὶ 6 χιλ. ἵππεις ἀπὸ τὴ Λαμία. Ἀπὸ πολὺν καιρὸ δὲν εἶχαν ἴδει στὴν Ἑλλάδα τόσο μεγάλο στρατό. Οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας κατατρομαγμένοι δὲν τόλμησαν νὰ κινηθοῦν καὶ ὁ Δράμαλης ἐφτασε στὴν Ἀττική, πέρασε τὸν Ἰσθμὸ καὶ στίς 5 Ἰουλίου ἔστησε τὸ στρατόπεδό του στὴν Κόρινθο.

Οἱ Ἕλληνες τάχασαν. Ὁ πολυἀριθμὸς στρατὸς τοῦ Δράμαλη καὶ ἡ φήμη πού μεγαλοποιεῖ ὄλα, σκόρπισε τὸν τρόμο στὴν Πελοπόννησο. Ὁ Δράμαλης χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ προχώρησε πρὸς τὸ Ἄργος, γιὰ νὰ προφτάσει νὰ σώσει τὸ Ναύπλιο, πού τὸ πολιορκοῦσε ὁ Ὑψηλάντης.

Μεγάλη σύγχυση ἔγινε τότε. Ἡ κυβέρνησις καὶ ἡ βουλὴ ἄφησαν τὸ Ἄργος, γιὰ νὰ καταφύγουν σὲ ἕνα κάραβι στὸν Ἀργολικὸ κόλπο.

Μέσα στὴν ταραχὴ δυὸ ἄνθρωποι, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος καὶ τὴν ψυχραιμίαν τους. Ὁ Ὑψηλάντης μὲ 700 ἄνδρες μπῆκε στὸ φρούριον τοῦ Ἄργους, τὴ Λάρισα, γιὰ ν' ἀναγκάσει τὸ Δράμαλη νὰ σταματήσει καὶ νὰ δώσει καιρὸ στὸν Κολοκοτρώνη νὰ μεζέψει στρατό. Ὁ Δράμαλης σταμάτησε μπροστὰ στὸ φρούριον, ἔκαμε ἐπιθέσεις μὲ ὄση δύναμις μποροῦσε, δὲν κατάρθωσε ὅμως νὰ τὸ κυριέψει.

Στὸ μεταξὺ ὁ Κολοκοτρώνης συγκέντρωσε στρατὸ καὶ ἔπιασε τοὺς Μύλους, πού εἶναι νοτιώτερα ἀπὸ τὸ Ἄργος. Ἡ φρουρὰ τῆς Λαρίσας τότε ἀφοῦ τέλειωσε τὸ σκοπὸ της, κατάρθωσε νὰ ξεφύγει καὶ νὰ φτάσει στὸ στρατόπεδον τοῦ Κολοκοτρώνη.

36. Δερβενάκια.

Τότε ἡ τύχη ἄρχισε ν' ἀφήνῃ τὸ Δράμαλη. Οἱ τροφές του λιγότευαν. Τὸ καλοκαίρι ἦταν ξερὸ καὶ δὲν εἶχε χόρτο γιὰ τὸ ἵππικὸ του. "Αλογα καὶ φορτηγὰ ζῶα πέθαναν πλῆθος. Ἡ θέσις του ἦταν πολὺ δύσκολη κι ἕνα μέσο μονάχα τοῦ ἀπόμεινε, νὰ γυρίσῃ πίσω στὴν Κόρινθο. Ὁ Κολοκοτρώνης κατάλαβε τὸ σκοπὸ του καὶ πρότεινε στοὺς "Ελληνας ἀρχηγοὺς νὰ τοῦ κόψουν τὴν ὑποχώρησι, μὰ οἱ πρόκριτοι δὲν τὸν ἄκουσαν. Τότε ὁ Κολοκοτρώνης ξεχώρισε 2500 στρατιῶτες καὶ ἔπιασε τὰ Δερβενάκια, τὸ στενὸ ὅπου σήμερα περνᾷ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ ἀνάμεσα στὴν Κόρινθο καὶ τὸ "Αργος. Τὸ μέρος εἶναι ὄρεινόν, στενὸ καὶ δυσκολοπέραστο καὶ οἱ βράχοι τριγύρω εἶναι σὰν ταμπούρια καμωμένα ἀπὸ τὴ φύση.

Σὲ λίγο φάνηκε πὼς ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε δίκιο. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἄρχισε νὰ βαδίζῃ κατὰ τὴν Κόρινθο. Ὁ Κολοκοτρώνης χτύπησε πρῶτος τὴν ἐμπροσθοφυλακὴ του. Σὲ λίγο ἔφτασαν ὁ ἀνεψιὸς του Νικήτας, ὁ Ὑψηλάντης καὶ ὁ Παπαφλέσας, πού ἔκοψαν τὴν ὑποχώρησι τῶν Τούρκων. Ὁ στρατὸς τοῦ Δράμαλη ἔπαθε μεγάλῃ καταστροφῇ. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημη 1822 μὴ μ ἀ χ η σ τ ἄ Δ ε ρ β ε ν ἄ κ ι α, πού ἔγινε στὶς 26 Ἰουλίου 1822. Ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης ἐφυγε ἀπὸ ἄλλο στενὸ κι ἔφθασε στὴν Κόρινθο σὲ κακὴ κατάστασι, σέρνοντας πίσω του τὰ κουρέλια τοῦ λαμπροῦ στρατοῦ του, ἀφοῦ ἔχασε τὶς ἀποσκευές, τὰ πολεμοφόδια καὶ τὸ πυροβολικόν του.

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη θριάμβεψε. Οἱ "Ελληνες τὸν ὠνόμασαν σωτῆρα τῆς πατρίδας καὶ ἡ κυβέρνησις ἀναγκάστηκε νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Κολοκοτρώνης συνεινοήθηκε τότε μὲ τὸν Ὀδυσσεῆ Ἀνδρουῦτσο, πού ἔπιασε τὰ στενὰ τῆς Μεγαρίδας κι ἐμπόδισε τὸ Δράμαλη νὰ ὑποχωρήσῃ στὴ Στε-

ρεά. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς ἄρχισε νὰ λιώνη ἀπὸ τὶς κακουχίες καὶ στερήσεις καὶ ὁ ἴδιος ὁ Δράμαλης πέθανε ἀπὸ τὴ λύπη του τὸν Ὀκτώβριο τοῦ 1822. Τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του, 2 χιλ. ἄνθρωποι μονάχα, προσπάθησαν νὰ γλιτώσουν στὴν Πάτρα ἀκολουθώντας τὴν παραλία τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἐκεῖ ὅμως τοὺς χτύπησαν οἱ πρόκριτοι τῆς Ἀχαΐας καὶ λίγους μόνο ἔσωσε μὲ τὰ πλοῖα ὁ Γιουσούφ πασὰς τῆς Πάτρας. Σὲ λίγο οἱ Ἕλληνες κυρίεψαν τὸ Παλαμίδι, τὸ φρούριο τοῦ Ναυπλίου καὶ ἀμέσως ὕστερα πῆραν τὸ Ναύπλιο.

Ὁ σουλτάνος θεώρησε τὸ Χουρσίτ πασὰ ὑπεύθυνο γιὰ τὴν καταστροφή τοῦ Δράμαλη, γιατί δὲν τὸν ἐβοήθησε. Ἐκεῖνος φοβήθηκε τὴν ὀργή του καὶ αὐτοκτόνησε. Τέτοιο ἐλεεινὸ τέλος πῆρε ἡ μεγάλη ἐπίθεση τῶν Τούρκων στὰ 1822. Οἱ τρεῖς κυριώτεροι ἀρχηγοὶ τῆς ἐκστρατείας, ὁ Χουρσίτ, ὁ Δράμαλης καὶ ὁ Καρὰ-Ἀλής, ἦταν πεθαμένοι καὶ βγῆκαν γελασμένοι στὶς ἐλπίδες τους τόσο οἱ Τούρκοι, ὅσο καὶ οἱ τουρκόφιλοι διπλωμάτες τῆς Εὐρώπης.

37. Μάρκος Μπότσαρης

Τὸν ἐρχόμενο χρῆνο 1823 ὁ σουλτάνος ἔστειλε νέο στρατὸ στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὴ τὴ φερά τὸ σημαντικώτερο σῶμα προχώρησε ἀπὸ τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα. Ἦταν 16 χιλ. ἐμπειροπόλεμοι Τουρκοαρβανῖτες μὲ ἀρχηγὸ τὸν πασὰ τῆς Σκόδρας Μουσταφάμπεη καὶ τὸν Ὁμέρ Βριόνη. Προχώρησαν χωρισμένοι σὲ δυὸ σώματα. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τὰ Ἄγραφα, ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸν Καρθασαρά. Εἶχαν σχέδιο νὰ συναντηθοῦν στὸ Μεσολόγγι, πού τὸ εἶχε ἀποκλείσει ὁ τουρκικὸς στόλος ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Ἡ κατάσταση στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα ἦταν ἐλεεινὴ. Ὁ στρατὸς βρισκόταν σὲ μεγάλη παραλυσία καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ μάλωναν μεταξύ τους γιὰ τὴν ἀρχηγία. Ἀλλὰ τὴν κατάσταση τὴν ἔσωσε ὁ Σουλιώτης ὀπλαρχηγὸς Μάρκος Μπότσαρης. Ὁ Μπότσαρης γεννήθη-

κε στο Σουλι στα 1790 και ήταν γιός του Κίτσου Μπότσαρη. Ήταν άνδρείος και λιγόλογος και είχε προσφέρει ως τώρα σημαντικές υπηρεσίες στον άγωνα. Η ελληνική κυβέρνηση βλέποντας τον κίνδυνο, τον διόρισε αρχιστράτηγο της Δυτικής Ελλάδας. Οί άλλοι δπλαρχηγοί όμως δυσαρεστήθηκαν και δεν ήθελαν να

‘Ο Μπότσαρης ξέσχισε τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας, λέγοντας:
«Ὅποιος εἶναι ἄξιος παίρνει δίπλωμα μπροστὰ στὸν ἐχθρό».

ὕπακούσουν. Τότε ὁ Μπότσαρης πῆρε τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας, πού του εἶχε δώσει ἡ κυβέρνηση, τὸ ἔσχισε καὶ εἶπε στοὺς ἄλλους: «Ὅποιος εἶναι ἄξιος, παίρνει δίπλωμα μπροστὰ στὸν ἐχθρό». Καὶ κίνησε νὰ συναντήσῃ τοὺς Ἀρβανῖτες. Τὸν ἀκολούθησαν μόνο 350 Σουλιῶτες.

Στὸ μεταξὺ ἡ πρωτοπορία τοῦ Μουσταφάμπεη ἔφτα Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σε στο Καρπενήσι και κατασκήνωσε κοντά στην πόλη. Οί όπλαρχηγοί τής Αίτωλίας και τής 'Ακαρνανίας δέν ήρθαν, όπως είχαν ύποσχεθῆ, και ό Μπότσαρης είδε πώς δέν μπορούσε με τους λίγους άνδρείους του να τὰ θάλη με τόν πολυάριθμο έχθρό. 'Αποφάσισε λοιπόν να τους χτυπήσει ξαφνικά τῆ νύχτα. Στις 9 Αυγούστου λοιπόν τὰ μεσάνυχτα μπῆκε με τους συντρόφους του στο τουρκικό στρατόπεδο και ἔφερε μεγάλη σύγχυση στους έχθρους. Παραζαλισμένοι οί 'Αρβανίτες ἄρχισαν να χτυποῦν ό ένας τόν ἄλλο. 'Εκεί που προσπαθοῦσε όμως ό Μπότσαρης ν' άνεβῆ σ' ένα έχθρικό χαράκωμα μιὰ σφαίρα τόν βρίσκει στο μέτωπο και πέφτει νεκρός. Οί σύντροφοί του πήραν σιόν ὤμο τὸ σῶμα του και 1823 τὸ ἔφεραν μαζί με πολλά λάφυρα στο Μεσολόγγι. 'Εκεί τόν ἔθαψαν με πολλές τιμές και ὅλη ἡ 'Ελλάδα θρήνησε τὸ θάνατο τοῦ ἡρωικοῦ Σουλιώτη.

38. 'Εμφύλιος πόλεμος

Οί 'Ελληνες με ἀληθινὸ ἡρωϊσμὸ είχαν ἀποκρούσει ως τώρα τις ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων. "Αρχισε όμως τώρα ν' ἀπειλῆ τὴν ἐπανάσταση ἄλλος κίνδυνος. Οί 'Ελληνες χωρίστηκαν σὲ κόμματα και ἄρχισαν να μαλώνουν με τέτοιο πάθος, που ἔφτασαν σ' ἐμφύλιο πόλεμο.

Στὴν πρώτη 'Εθνοσυνέλευση κέρδισαν, όπως είδαμε, οί πολιτικοί και αὐτοί κυβέρνησαν τὸ 1822 και 1823. 'Αλλά στὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Δράμαλη ἡ κυβέρνηση και οί πολιτικοί ἔδειξαν κακὴ διαγωγή. "Εφυγαν ἐμπρὸς στὸν έχθρό κι ἔτρεξαν να ἔξασφαλίσουν τὴ ζωὴ τους πάνω στα πλοῖα στὸν 'Αργολικὸ κώλο. Τὸ ἐναντίον, οί στρατιωτικοί ἔμειναν, πολέμησαν, νίκησαν και με τὸ γόητρο, που είχαν ὕστερα ἀπὸ τὴ νίκη, δέν ἤθελαν πια ν' ἀφήσουν τὴν κυβέρνηση στους πολιτικούς, που τους ὠνόμαζαν προφρονητικὰ κ α λ α μ α ρ ἄ δ ε ς

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Στὰ 1823 ἔγινε νέα ἐθνικὴ συνέλευση στὸ "Ἄστρος, ἡ Δεύτερη Ἐθνικὴ Συνέλευση. Σ' αὐτὴν ἐπικράτησαν πάλι οἱ πολιτικοί. Πρωθυπουργὸς ἔγινε ὁ Πετρόμπεης καὶ πρόεδρος τῆς Βουλῆς ὁ Μαυροκορδάτος. Ἡ συνέλευση κατάργησε τὸ ἀξίωμα τοῦ ἀρχιστρατήγου, ποὶ εἶχαν δώσει στὸν Κολοκοτρώνη. Αὐτὰ θύμισαν τοὺς στρατιωτικούς καὶ προπάντων τὸν ἀρχηγό τους, τὸν Κολοκοτρώνη. Οἱ πολιτικοὶ ὅμως γιὰ νὰ τὸν ἡσυχάσουν, τοῦ ἔδωκαν θέση στὴν κυβέρνηση. Μὰ σὲ λίγο ὁ Κολοκοτρώνης φιλνίκησε μὲ τὸ Μαυροκορδάτο. Ἐκεῖνος ἔφυγε στὸ Κρανίδι καὶ γύρω του μαζεύτηκαν ὅλοι οἱ βουλευτές. Ὁ Κολοκοτρώνης πάλι μὲ τὴν κυβέρνηση ἐγκαταστάθηκε στὴν Τρίπολη καὶ ἤθελε ἀπ' ἐκεῖ νὰ κυβερνᾷ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ βουλὴ τοῦ Κρανιδίου ὁμῶς ἀποκήρυξε τὸ Θεόδωρο Κολοκοτρώνη κι ἔβγαλε νέα κυβέρνηση μὲ πρόεδρο τὸ Γεώργιο Κουρτιώτη. "Ἐτσι ἡ Ἑλλάδα εἶχε δύο κυβερνήσεις, μιὰ στὸ Κρανίδι καὶ μιὰ στὴν Τρίπολη.

Σὲ λίγο ἄρχισε ὁ ἐμφύλιος πόλεμος. Ἐγίναν πολλὲς ἀσχημιές, γιὰ καλὴ ὅμως τύχη αἷμα δὲ χύθηκε. Στὸ τέλος ὁ Κολοκοτρώνης εἶδε πὼς δὲν μποροῦσε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ ζήτησε ἀμνηστία. Ἡ κυβέρνηση τοῦ ἔδωκε ἀμνηστία καὶ ὅλα ἡσύχασαν γιὰ μιὰ στιγμή.

Ἄλλὰ σὲ λίγο ἄρχισε δεύτερος ἐμφύλιος πόλεμος. Αὐτὴ τὴν φορὰ οἱ πρόκριτοι τῆς Πελοποννήσου ἦταν μὲ τὸ μέρος τοῦ Κολοκοτρώνη, γιὰ τὴν τίς ἀνώτερες θέσεις τίς εἶχαν πάρει Στερεολλαδίτες καὶ νησιῶτες. Σήκωσαν ἐπανάσταση σὲ πολλὰ μέρη τῆς Πελοποννήσου. Ἡ κυβέρνηση ὅμως ἔδειξε μεγάλη δραστηριότητα. Προσκάλεσε τὰ ρουμελῶτικα στρατεύματα, ποὺ πέρασαν στὴν Πελοπόννησο μὲ τοὺς ἀρχηγούς των, τὸ Γκούρα καὶ τὸν Καραϊσκάκη, κι ἔπνιξαν τὴν ἐξέγερση. Ὁ γιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Πάνος σκοτώθηκε σὲ μιὰ συμπλοκὴ ἔξω ἀπὸ τὴν Τριπολιτσᾶ. Ἐπίασαν τὸ γέρο Κολοκοτρώνη μαζί μὲ 14 πρόκριτους, τοὺς πῆγαν στὴν "Υδρα

καὶ τοὺς φυλάκισαν στὸ μοναστήρι τοῦ προφήτη Ἡλία τὸν Ἰανουάριο τοῦ 1825.

Στὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα ὁ ἐμφύλιος πόλεμος εἶχε τραγικώτερες συνέπειες. Ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουΐτσος, ὁ ἥρωας τῆς Γραβιάς, φίλος τοῦ Κολοκοτρώνη, σηκώθηκε νὰ πολεμήσῃ τοὺς πολιτικούς. Ἡ κυβέρνησις ὅμως ἔστειλε ἐναντίον του τὸ Γκούρα, ποὺ ἦταν ἄλλοτε πρωτοπαλλήκαρό του. Ὁ Γκούρας ἔπιασε τὸν Ὀδυσσεὺς καὶ τὸν φυλάκισε σ' ἓναν πύργο, στὴν Ἀκρόπολι τῆς Ἀθήνας. Ἐνα πρωῖ, στίς 16 Ἰουλίου 1825, ὁ Ὀδυσσεὺς θρέθηκε σκοτωμένος στὴν Ἀκρόπολι ἐμπρός, κάτω ἀπὸ τὰ τεῖχη. Διαδόθηκε πὼς γκρεμίστηκε προσπαθώντας νὰ φύγῃ, φαίνεται ὅμως πὼς τὸν γκρέμισε ὁ Γκούρας.

39. Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Οἱ φιλέλληνες

Ἡ ἐπανάστασις καὶ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων γένησαν μεγάλο ἐνθουσιασμό στους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Σὲ ὅλα τὰ κράτη ὁ λαὸς ἔβλεπε μὲ συμπάθεια τὸ μικρὸ ἑλληνικὸ λαὸ νὰ πολεμᾷ μὲ μεγάλη αὐτοκρατορία γιὰ ν' ἀποχτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Οἱ βασιλιάδες ὅμως καὶ οἱ διπλωμάτες δὲν εἶδαν μὲ καλὸ μάτι τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασις. Τὴν Εὐρώπην τὴν κυβερνοῦσαν τότε ἀπολυταρχικοὶ καὶ ἐγωιστικοὶ ἄρχοντες, ποὺ πίεζαν τὸ λαὸ καὶ δὲν ἠθελαν νὰ τοῦ δώσουν καμμιά ἐλευθερίαν. Φοβήθηκαν λοιπὸν μήπως ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις γίνῃ παράδειγμα στους λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Γι' αὐτὸ προσπάθησαν μὲ κάθε τρόπο νὰ τὴν πνίξουν.

Μεγάλῃ δυνάμει εἶχε τότε ἡ Αὐστρία, ποὺ διεύθυνε τὴν πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης. Ἡ Αὐστρία εἶχε ἓναν πονηρὸ καὶ δεσποτικὸν πρῶτον πουργό, τὸν Μέτερνιχ, ποὺ καταδίκαιε ὅσους εἶχαν ἰδέας φιλελεύθερας. Ὁ Μέτερνιχ πολέμησε μὲ ὅλο του τὸ πείσμα τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασις καὶ ἔδινε συμβουλὰς καὶ θάρρος στὸ Σουλτάνο γιὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν Ἑλλάδα. Κατάρθωσε μάλιστα

λιστα νὰ πάρη μὲ τὸ μέρος του τὸν τσάρο τῆς Ρωσσίας Ἀλέξανδρο. Μὰ καὶ οἱ κυβερνήσεις τῶν ἄλλων κρατῶν, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἀγγλίας, ἦταν συμφωνες μὲ τὸ Μέτερνιχ.

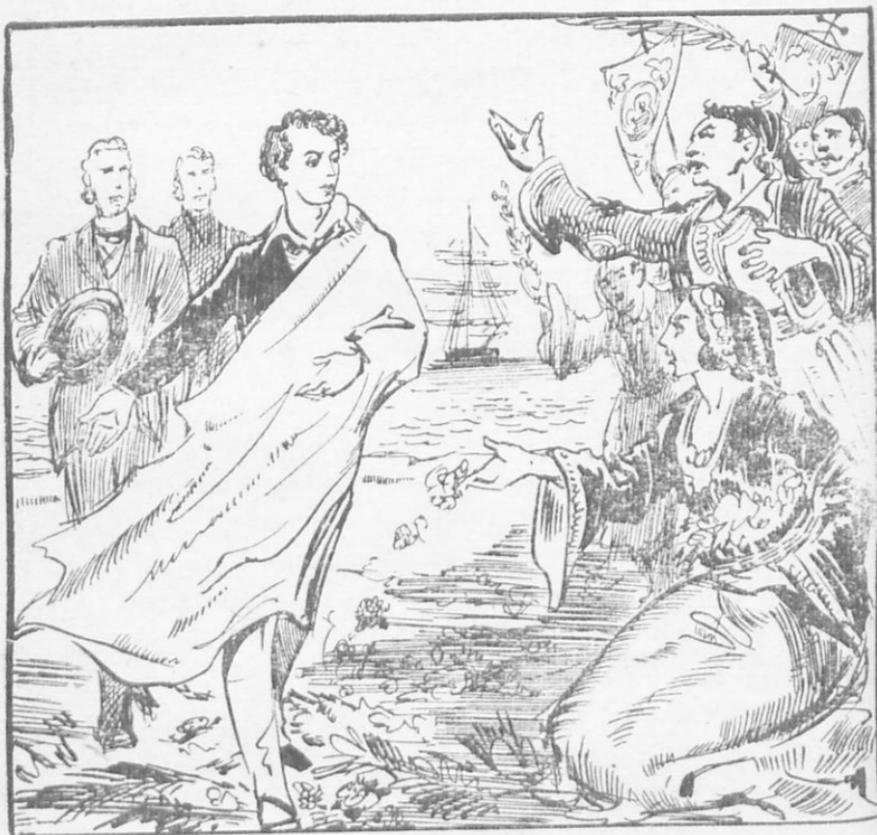
Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ὅμως χαιρέτησαν μ' ἐνθουσιασμό τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάσταση καὶ εἶχαν ὅλοι μιὰ εὐχὴ, νὰ κερδίσουν οἱ Ἕλληνες. Οἱ δημοσιογράφοι ἔδιναν περιγραφὰς τῶν μαχῶν, οἱ ποιητὲς ἔψαλαν τὴν παλληκαριὰ τῶν Ἑλλήνων καὶ οἱ καλλιτέχνες ζωγράφιζαν τὰ κατορθώματα καὶ τὰ δυστυχήματά τους. Σὲ πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἰδρύθησαν σύλλογοι, σὺναζαν χρήματα καὶ ἔστελναν πολεμοφόδια στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα νὰ πολεμήσουν γιὰ τὴν ἐλευθερίαν της καὶ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους, ὅπως εἶδαμε στὴ μάχη τοῦ Πέτα. Τοὺς ἀνθρώπους αὐτούς, ποὺ ἔδειξαν τόση ἀγάπη στὴν Ἑλλάδα, τοὺς ὠνόμασαν Φιλέλληνας.

Τόσο μεγάλη ἦταν ἡ συμπάθεια τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ὥστε στὸ τέλος κατῴρθωσαν ν' ἀναγκάσουν τὶς κυβερνήσεις τους ν' ἀφήσουν τὴ φιλοτουρκικὴ πολιτικὴ καὶ νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα. Πρῶτα ἔλλαξε ἡ πολιτικὴ τῆς Ἀγγλίας ἀπὸ τὴν ἡμέραν ποὺ ὑπουργὸς τῶν ἐξωτερικῶν ἔγινε ὁ περίφημος πολιτευτὴς Γεώργιος Κάνινγκ ἀπὸ τοὺς θερμότερους φιλέλληνες. Ὁ Κάνινγκ μὲ πολλὴ προθυμία ὑποστήριξε τοὺς Ἕλληνες. Σὲ λίγο ἄλλαξε καὶ ἡ πολιτικὴ τῆς Ρωσσίας καὶ γενικὰ οἱ εὐρωπαϊκὲς κυβερνήσεις εἶδαν, πῶς ἦταν ἀνάγκη νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα, γιὰ νὰ γλιτώσῃ ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ.

40. Ὁ λόρδος Μπάϊρον ἔρχεται στὴν Ἑλλάδα.

Ὀνομαστότερος ἀπ' ὅλους τοὺς φιλέλληνες ἔγινε ὁ ἄγγλος ποιητὴς λόρδος Μπάϊρον, ποὺ οἱ Ἕλληνες τὸν εἶπαν Βύρωνα. Γεννημένος ἀπὸ μεγάλη οἰκογένεια, ὁ

Μπαΐρον είχε τόν τίτλο τοῦ λόρδου καί πολὺ νέος ἔγινε ὀνομαστός μὲ τὰ ποιήματά του. Εἶχε θερμὴ ψυχὴ καί ζωερὴ φαντασία καί ἔγραφε ποιήματα μὲ πολὺ πάθος. Ὁ Μπαΐρον ἦταν ἄνθρωπος ἀνήσυχος. Ἐφυγε ἀπὸ τὴν πατρίδα του καί περιηγήθηκε πολλὰς χῶρας. Εἶχε πάει στὴν Πορτογαλία, ἔμεινε πολὺν καιρὸ στὴν Ἴτα-

«Σὲ περιμέναμε ὅπως τὰ χελιδόνια τὴ μητέρα τους»
φώναξαν στὸ Μπαΐρον.

λία, πῆγε στὴ Σμύρνη, στὴν Πόλη καί πέρασε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Τότε ἡ Ἑλλάδα ἦταν ὑποδουλωμένη στοὺς Τούρκους. Ὁ Μπαΐρον εἶδε παντοῦ δυστυχία καί τοὺς Ἕλληνες ταπεινοὺς καί δειλοὺς νὰ σκύβουν τὸ κεφάλι στοὺς Τούρκους.

Ἡ ψυχὴ του πληγώθηκε, γιατί εἶδε σὲ ποιά κατάντια

είχε φτάσει ή χώρα αυτή, όπου είχε ζήσει άλλοτε ο δοθασμένος αρχαίος ελληνικός λαός. Η Ελλάδα του φάνηκε σά χώρα νεκρή. Μόνο ο ουρανός και τὸ κλίμα ἦταν ἀκόμη ωραία ὅπως σὰ παλιὰ χρόνια.

«Η Ελλάδα είναι νεκρή και κρύα, ἔψαλλε, νεκρή μὰ ωραία, ψυχρή ἀλλὰ γλυκιά. Σοῦ προξενεῖ ὅμως φρίκη, γιατί σέ κανένα μέρος δὲ βλέπεις σημεῖα ζωῆς». Τότε πίστευε πὼς οἱ «Ἕλληνες τοῦ καιροῦ του εἶναι ἀνάξιοι ἀπόγονοι μεγάλων προγόνων και πὼς ποτὲ δὲ θὰ κατορθώσουν νὰ γλιτώσουν ἀπὸ τὴν τουρκικὴ σκλαβιά.

«Όταν ὅμως ἔμαθε πὼς οἱ «Ἕλληνες πῆραν τὰ ὄπλα, γιὰ νὰ κερδίσουν πάλι τὴν ἀνεξαρτησία τους, ἄλλαξε γνώμη. Θαύμασε και ἀγάπησε τοὺς πολεμιστὲς της και θέλησε νὰ τοὺς βοηθήσει. Γι' αὐτὸ δέχτηκε μὲ προθυμία, ὅταν ὁ φιλελληνικὸς σύλλογος τοῦ Λονδίνου τὸν παρακάλεσε νὰ πάη στὴν Ελλάδα, γιὰ νὰ δώση στὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησι τὰ χρήματα, πὸ εἶχαν μαζέψει οἱ φιλέλληνες στὴν Ἀγγλία. Ὁ Μπάϊρον ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο ἔγραψε στοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἑλλήνων, ἐξορκίζοντας τοὺς ν' ἀφήσουν τίς φιλονικίες και τὸν ἐμφύλιο πόλεμο. Τέλος ἔφτασε ὁ ἴδιος στὸ Μεσολόγγι τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1823. Στὸ δρόμο τὸ πλοῖο του κινδύνεψε νὰ πιαστῆ ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

«Σὲ περιμένομε ὅπως τὰ χελιδόνια τὴ μητέρα τους», φώναξε ὁ λαός, ὅταν τὸν εἶδε ν' ἀποβιβάζεται. Ὁ Μπάϊρον ἐργάστηκε μὲ ὄλη του τὴν ψυχὴ γιὰ τὸν ἀγῶνα. Χάρισε ὄλη τὴ μεγάλη του περιουσία στὴν Ελλάδα και ὀχημάτισε μὲ δικά του ἔξοδα σῶμα στρατιωτικὸ ἀπὸ τοὺς Σουλιῶτες τοῦ Μπότσαρη. Γιὰ κακὴ ὅμως τύχη ἦταν σύντομη ἡ ζωὴ του στὴν Ελλάδα. Τὸ βαρὺ κλίμα τοῦ Μεσολογγίου ἔβλαψε τὴν υγεία του. Στις 15 Φεβρουαρίου τοῦ 1824 ὁ πυρετὸς τὸν ἔρριξε κάτω και πέθανε στις 19 Ἀπριλίου. Μόλις τρεῖς μῆνες εἶχαν περάσει ἀπὸ τὴν ἡμέρα πὸ ἔφτασε στὴν Ελλάδα.

Οἱ «Ἕλληνες θρήνησαν τὸ θάνατό του σὰ μεγάλη ἐ-

θνική συμφορά, και δὲ λησμόνησαν τὸν ἔξοχο ἄνθρωπον ποὺ θυσιάσασε ὄλα, τὴν ἡσυχία, τὴν περιουσία καὶ τέλος τῆ ζωῆ του, γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς πατρίδας τους. Σὲ πολλὰ μέρη ἔστησαν τὸ ἄγαλμά του καὶ μὲ πολλοὺς τρόπους ἐξακολουθοῦν νὰ τιμοῦν τὴ μνήμη του.

41. Τουρκοαιγυπτιακὴ ἐκστρατεία.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Ὁ σουλτάνος κατάλαβε πῶς δὲν μποροῦσε νὰ πνίξῃ μόνος μὲ τὴ δική του δύναμη τὴν ἑλληνικὴ ἐπανάστασιν. Γι' αὐτὸ ζήτησε τὴ βοήθεια τοῦ πασᾶ τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλή.

Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἦταν ἓνας ἔξυπνος ἄνθρωπος. Ἀπὸ φτωχὸς καὶ ἀσήμαντος κατάρθωσε νὰ γίνῃ διοικητὴς στὴν Αἴγυπτο καὶ σχεδὸν ἀνεξάρτητος ἀπὸ τὸν σουλτάνο. Προσκάλεσε Γάλλους ἀξιωματικούς καὶ μηχανικούς καὶ ὠργάνωσαν τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο του κατὰ τὸ εὐρωπαϊκὸ σύστημα καὶ τὴν ἐποχὴ αὐτὴ εἶχε μεγάλη δύναμη. Ὁ σουλτάνος ὑποσχέθηκε νὰ τοῦ δώσῃ τὴν Κρήτη καὶ τὸ γιό του Ἰβραὶμ νὰ τὸν κάμῃ διοικητὴ στὴν Πελοπόννησο. Συμφώνησαν λοιπὸν ὁ σουλτάνος καὶ ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς νὰ χτυπήσουν τοὺς Ἕλληνας.

Τὸ σχέδιο τῶν Τούρκων καὶ τῶν Αἰγυπτίων ἦταν νὰ κυριέψουν πρῶτα μὲ τὸ στόλο τὰ ναυτικὰ νησιά. Ὑστερα οἱ Αἰγύπτιοι θὰ ἔστειλαν στρατὸ στὴν Πελοπόννησο καὶ οἱ Τούρκοι πασάδες θὰ πήγαιναν νὰ ὑποτάξουν τὴ Στερεά. Ἔτσι θὰ ἔσβηνε ἡ ἐπανάστασις.

Νέα δυνατὴ ἀνεμοζάλη ξέσπασε ἔτσι πάνω στὴν Ἑλλάδα. Οἱ Ἕλληνες ὅμως δὲν εἶχαν θάλει γνώση. Τὰ κομματικὰ πάθη τοὺς τύφλωναν καὶ ἐξακολουθοῦσαν νὰ μαλώνουν μεταξύ τους. Ὁ Κολοκοτρώνης ἦταν φυλακισμένος καὶ ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη σπατάλησε τὰ χρήματα, ποὺ εἶχε δανειστῆ ἀπὸ τὴν Ἀγγλία.

στά κομματικά, καὶ δὲν ἔκαμε καμμιά ἐτοιμασία· Ὁ κίνδυνος ἦταν μεγάλος, γιατί χωρὶς χρήματα ὁ ἑλλη- νικὸς στόλος δὲν μπορούσε νὰ σαλέψη.

Πρῶτοι κινήθηκαν οἱ Αἰγύπτιοι. Ἀρχιστράτηγο εἶ- χαν τὸ γιό τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ Ἰ μ π ρ α ῖ μ, πού ἦταν ἱκανὸς στρατηγός, δραστήριος καὶ τολμηρός.

Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἔκαμε ἀπόβαση στὴν Κρήτη καὶ βούτηξε στὸ αἶμα τὸ νησί. Ὁ ἄγριος στρατηγὸς Χου- σεῖν ἔπνιξε μὲ τὸν καπνὸ στὴ θέση Μελιδόνι μέσα σὲ μιὰ σπηλιά 379 γυναικόπαιδα, πού εἶχαν κρυφτῆ ἐκεῖ μέσα· Οἱ Αἰγύπτιοι κατόπι χτύπησαν καὶ κατάστρεψαν τὴν Κ ἄ σ ο σὶς 6 Ἰανουαρίου 1824.

Ὁ σουλτάνος πάλι πρόσταξε τὸ ναύαρχό του Χοσ- ρέφ πασά νὰ καταστρέψῃ τὰ Ψ α ρ ἄ, πού τὰ μισοῦσαν πολὺ οἱ Τούρκοι, γιατί οἱ Ψαριανοὶ ἔκαναν συχνές ἐπι- δρομές στὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας καὶ εἶχαν καταντή- σει ὁ τρόμος τῶν κατοίκων. Τὸ καλοκαίρι τοῦ 1824 ὁ τουρκικὸς στόλος φάνηκε μπροστὰ στὸ νησί καὶ ἀφοῦ τὸ βομβάρδισε, ἀποβίβασε μερικές χιλιάδες στρατό. Οἱ Ψαριανοὶ ἔκαμαν τὸ λάθος νὰ προσμείνουν τοὺς Τούρκους στὴ στεριά. Ἀπὸ τὰ περισσότερα καράβια εἶχαν βγάλει μάλιστα τὸ τιμόνι, γιὰ νὰ μὴν μπορέσει νὰ φύγῃ κανεὶς. Ταραγμένοι οἱ Ψαριανοὶ ἀπὸ τὴν ξα- φνικὴ ἀπόβαση, πολέμησαν χωρισμένοι καὶ ἔπαθαν φο- βερὴ καταστροφή. Οἱ Τούρκοι ἔσφαξαν σχεδὸν ὅλους τοὺς ἄντρες καὶ τὶς περισσότερες γυναῖκες καὶ τὰ παι- διὰ μαζί μὲ τοὺς Χιῶτες πρόσφυγες. Ἀπὸ τοὺς 7 χιλ. Ψαριανοὺς σκοτώθηκαν οἱ μισοί· Ἀπὸ τοὺς 20 χιλ. πρόσφυγες ἔσφαξαν ἢ πούλησαν δούλους 15 χιλ. Γλί- τωσαν μόνο 16 πλοῖα καὶ 7 πυρπολικά. Ὁλος ὁ 1824 ἄλλος στόλος τῶν Ψαριανῶν ἔπεσε στὰ χέρια τῶν Τούρκων. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη καταστροφή τῶν Ψαρῶν, πού ἔγινε σὶς 2 Ἰουλίου 1824.

Οἱ Τούρκοι θέλησαν ἔπειτα νὰ καταστρέψουν τὴ Σά- μο. Τότε ὅμως φάνηκε πόσο εὐκόλα μπορούσαν νὰ προ-

λάβουν οἱ Ἕλληνες τὴν καταστροφή τῶν Ψαρῶν. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος, ποὺ εἶχε πάρει στὸ μεταξύ χρήματα ἀπὸ τὴν κυβέρνηση, κινήθηκε καὶ γλίτωσε τὴ Σάμο. Οἱ τολμηροὶ ναυτικοὶ ρίχτηκαν στὸν τουρκικὸ στόλο καὶ δὲν τὸν ἄφησαν νὰ κάμη ἀπόβαση. Ὁ Χοσρέφ ὑποχώρησε στὴν παραλία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ ἔφτασαν καὶ τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα μὲ ἀρχηγὸ τὸν Ἰμπραϊμ πασά καὶ ὁ ἔνωμένος τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἔκαμε μιὰ τεράστια δύναμη. Ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἦταν πολὺ μικρότερος, μὰ ἔδειξε ἀσύγκριτο θάρρος καὶ ἀνάγκασε τοὺς ἐχθροὺς νὰ ὑποχωρήσουν ὡς τὴ νοτιοδυτικὴ ἄκρη τῆς Μ. Ἀσίας. Ναύαρχος τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἦταν πάλι ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης.

Στὶς δυὸ Σεπτεμβρίου τοῦ 1824 ἔγινε μεγάλη ναυμαχία στὸν κόλπο τοῦ Γέροντα, ποὺ βρίσκεται πάνω ἀπὸ τὴν χερσόνησο, ὅπου ἦταν χτισμένη ἡ παλιὰ ἑλληνικὴ ἀποικία Ἀλικαρνασσός. Οἱ Αἰγύπτιοι πολέμησαν μὲ θάρρος. Περιφρονοῦσαν τὰ μικρὰ ἑλληνικὰ πλοῖα, ποὺ μὲ τὰ ἀδύνατα κανόνια τους δὲν μπορούσαν νὰ τοὺς φτάσουν. Ὅταν ὅμως δυὸ ὕδραϊκὰ πυρπολικά ἔκαψαν μιὰ φρεγάτα, οἱ ἐχθροὶ φοβισμένοι πῆγαν νὰ ζητήσουν ἀσφάλεια στὴν Ἀλικαρνασσὸ καὶ στὴν Κῶ. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφημη ναυμαχία τοῦ Γέροντα. Σὲ λίγο ὁ Χοσρέφ γύρισε στὸν Ἑλλάσποντο καὶ Ἰμπραϊμ ὑποχώρησε στὴν Κρήτη.

42. Ὁ Ἰμπραϊμ ἀποβιβάζεται στὴν Πελοπόννησο

Ὁ Μιαούλης νόμιζε πὼς ὁ Ἰμπραϊμ θὰ διακόψῃ τὶς πολεμικὲς ἐπιχειρήσεις τὸ χειμῶνα. Μὰ ὁ αἰγύπτιος στρατηγὸς ἀφοῦ συγκέντρωσε τὶς δυνάμεις του καὶ πῆρε νέα βοήθεια ἀπὸ τὸ Μεχμέτ Ἀλῆ, ἔπλευσε στὴν Πελοπόννησο καὶ στὶς 12 Φεβρουαρίου 1825 ἀποβίβασε στὴ Μεθώνη 6 χιλ. πεζοὺς, 500 ἵππεις καὶ πολλὰ κανόνια. Ὁ αἰγυπτιακὸς στρατὸς ἀμέσως ἀπλώθηκε στὴ

μεσσηνιακή χερσόνησο, πήρε τὴν Κορώνη καὶ προχώρησε πρὸς τὰ δυὸ φρούρια τῆς Πύλου, τὸ Νεόκαστρο καὶ τὸ Ναβαρίνο.

Στὴν Πελοπόννησο δὲν εἶχε γίνει καμμιά ἐτοιμασία γιὰ ν' ἀντικρύσουν τὸν ἐχθρό. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη εἶχε σπαταλήσει τὰ χρήματα στὶς κομματικὰς ἀνάγκες. Ἐλεγε στὸν κόσμον πὼς ἔχει 30 χιλ. στρατό, ἀλλὰ τὴ στιγμή τοῦ κινδύνου δὲ βρέθηκαν οὔτε 3 χιλιάδες. Ὁ Κουντουριώτης φαντάστηκε πὼς μπορούσε ὁ ἴδιος νὰ ὀδηγήσῃ τὸ στρατό. Κουρασμένος ὁμως ἀπὸ τὸ ἄλογο, ἀφοῦ προχώρησε λίγο διάστημα, ἔφυγε πίσω στὴν Ὑδρα ἀφήνοντας τοποτηρητὴ τὸν πλοίαρχο Σκούρτη. Καὶ ὁ στρατός του σκόρπισε μόλις ἀντίκρυσε τοὺς Αἰγυπτίους στὴ θέση Κρεμμύδι.

Ὁ Ἰμπραϊμ χτύπησε τότε τὰ φρούρια τῆς Πύλου. Οἱ Ἕλληνες εἶχαν κάμει τὴν ἀπερισκεψία ν' ἀποβιάσουν στρατὸ στὸ μικρὸ νησί Σφακτηρία, πού εἶναι στὴν εἴσοδο τοῦ κόλπου τοῦ Ναβαρίνου. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ὀνομαστότερους Ἕλληνες πολεμιστὲς καὶ πολιτικοὺς ἦταν ἐκεῖ μὲ τὸ στρατό. Ὁ αἰγυπτιακὸς στόλος ἀπέκλεισε τὸ νησί καὶ τὸ λιμάνι καὶ ὕστερ' ἀπὸ δυνατὸ βομβαρδισμό ἀποβίασε στρατό. Ἐγινε φοβερὴ πάλη. Οἱ Ἕλληνες ἢ σκοτώθηκαν ἢ αἰχμαλωτίστηκαν. Ὁ Τσαμαδός, ὁ Ἀναγνωσταρὰς καὶ ὁ Ἰταλὸς φιλέλληνας Σανταρόζας ἔπεσαν νεκροί. Ὁ Μαυροκορδάτος καὶ ὁ Σαχτούρης μόλις γλίτωσαν μὲ τὸν Ἄρη, τὸ πλοῖο τοῦ Τσαμαδοῦ, πού πέρασε ἀνάμεσα ἀπὸ τὶς σφαῖρες τοῦ αἰγυπτιακοῦ στόλου. Ὑστερα ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀποτυχία τὰ δυὸ φρούρια παραδόθηκαν στοὺς Αἰγυπτίους.

43. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσα

Ἡ κατάστασις στὴν Πελοπόννησο ἦταν ἀπελπιστική. Ὁ κόσμος ζητοῦσε τὸν Κολοκοτρώνη καὶ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς, πού ἡ Κυβέρνησις κρατοῦσε πάντοτε στὴ φυλακὴ. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς κανεὶς δὲν

μποροῦσε ν' ἀντιταχθῆ στοὺς Αἰγυπτίους. Ὁ ἴδιος ὁ Πετρόμπεης ἔγραφε στὸν Παπαφλέσα καὶ τοῦ ἔλεγε πὲς ὁ Ἰμπραῖμ εἶναι ἀνίκητος καὶ τὸν παρωμοίαζε μὲ τὸ Ναπολέοντα.

Τότε ὁ Παπαφλέσας ἀποφάσισε μόνος ν' ἀντικρύσῃ τὸν ἐχθρό. Προχώρησε ὡς τὸ Μανιάκι τῆς Πυλίας καὶ ἔκαμε μερικὰ πρόχειρα ὀχυρώματα. Ὄταν ὅμως φάνηκαν οἱ Αἰγύπτιοι, ὁ περισσότερος στρατός του σκορπίστηκε κι ἔμειναν μόνον τρακίσοι πιστοὶ στὸν Παπαφλέσα. Ἀντιστάθηκαν μὲ μανία στοὺς Αἰγυπτίους καὶ σκοτώθηκαν ὅλοι μαζί μὲ τὸν ἀρχηγό τους (1 Ἰουνίου 1825). Ἔτσι ὁ γενναῖος ἀρχιμανδρίτης ἔμεινε πιστός στὸ κήρυγμά του καὶ ἡ θυσία του δὲν ἦταν μάταιη, γιατί ἔδωσε θάρρος στοὺς Ἕλληνες δείχνοντας πὼς εἶναι δυνατὸ ν' ἀνισταθοῦν στοὺς Αἰγυπτίους.

Δυὸ μέρες πρὶν γίνῃ ἡ καταστροφή στὸ Μανιάκι ἡ κυβέρνησις ἔβγαλε ἀπὸ τὴ φυλακὴ τὸν Κολοκοτρῶνη καὶ τοὺς ἄλλους προκρίτους. Ὁ λαὸς δάχτηκε μὲ ζῆτωκραυγὲς τὸ γέρο πολεμιστή. Μὰ τὸ ἔργο τοῦ Κολοκοτρῶνη ἦταν τώρα πολὺ δυσκολώτερο παρὰ στήν ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη. Πολλοὶ ἔτρεξαν νὰ πολεμήσουν μαζί του, ἀλλὰ στίς συγκρούσεις φάνηκε πόσο ἀνώτεροι ἦταν οἱ ταχτικοὶ τοῦ Ἰμπραῖμ. Ὁ Κολοκοτρῶνης συλλογίστηκε νὰ κάψῃ ὅλη τὴ χώρα γιὰ νὰ τὸν φέρῃ σὲ δύσκολη θέση. Ἀλλὰ ὁ Αἰγύπτιος στρατηλάτης προχώρησε πολὺ γρήγορα. Πῆρε τὴν Τρίπολη ποὺ ὁ Κολοκοτρῶνης δὲν πρόφτασε νὰ τὴν κάψῃ καὶ ρίχτηκε μὲ ἀκράτητη ὀρμὴ κατὰ τὸ Ναύπλιο. Κατεβαίνοντας ἀπὸ τὰ ὑψώματα τῆς Ἀρκαδίας πρὸς τὸν κάμπο τοῦ Ναυπλίου ξεχώρισε ἀπὸ μακριὰ τὸ Σαρωνικὸ καὶ τὴν Ὑδρα.

«Ἄχ! μικρὴ Ἀγγλία, φώναξε, πότε θὰ σὲ βάλω στὸ χέρι!»

Ἔξαφνα ὅμως στηλώθηκε ἐμπρὸς του ὁ Ὑψηλάντης, ὅπως δυὸ χρόνια πρὶν ἐμπρὸς τοῦ Δράμαλη. Εἶχε πιά

σει τούς Μύλους καί ἦταν ἀποφασισμένοι νὰ κλείσῃ τὸ δρόμο μὲ τὸ κορμί του. Ὁ Ἰμπραϊμ ἀναγκάστηκε νὰ σταματίσῃ. Γύρισε στὴν Τρίπολη καί ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισε νὰ καταστρέφῃ τὴ χώρα. Οἱ Ἕλληνες δὲν τολμοῦσαν νὰ τοῦ ἀντισταθοῦν, μὰ ἡ Πελοπόννησος δὲ γονάτισε. Ὁ Κολοκοτρώνης ἔκανε κλεφτοπόλεμο πολὺ καταστρεπτικὸ στὸ στρατὸ τοῦ Ἰμπραϊμ. Καί ὅταν ἀργότερα οἱ Αἰγύπτιοι δοκίμασαν νὰ μποῦνε στὰ βουνὰ τῆς Μάνης, ἔπαθαν μεγάλη ζημία καί παράτησαν τὴν ἐπιχείρησι.

44. Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου

Ἐνῶ ὁ Ἰμπραϊμ καταγινόταν νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πελοπόννησο, ὁ σουλτάνος ἔστειλε δυνατὸ στρατὸ στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα. Ἀρχιστράτηγο ἔκαμε τὸ Ρεσίτ πασά, τὸν Κιουταχί, πού εἶχε γίνῃ ἐνδοξος μὲ τὴ νίκη στὸ Ἰτέτα.

Ὁ Κιουταχίς ξεκίνησε ἀπὸ τὰ Γιάννενα μὲ 20 χιλιάδες στρατό. Πέρασε ἀπὸ τὴν Αἰτωλία καί Ἀκαρνανία χωρὶς κανεὶς νὰ τολμήσῃ νὰ τὸν ἐμποδίσῃ καί στὶς 15 Ἀπριλίου 1826 ἔζωσε τὸ Μεσολόγγι. Ἔτσι ἄρχισε ἡ περίφημη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Τὸ Μεσολόγγι μέσα στὰ τεῖχη του εἶχε τέσσερεις χιλιάδες ἄντρες καί μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἰκανώτερους καί τολμηρότερους ὀπλαρχηγούς τῆς Δ. Ἑλλάδας ἦταν μέσα στὸ φρούριο. Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς στρατιῶτες πῆραν τὰ ὅπλα καί ὄλοι οἱ κάτοικοι. Μέσα στὴν πόλιν ὅμως θρῖσκόνταν 12 χιλ. γυναικόπαιδα, πού ἦταν θάρος στοὺς πολιορκημένους. Τὸ ὄχυρώματα τοῦ φρουρίου ἦταν ἀρκετὰ ἰσχυρά, γιατί ὁ λόρδος Μπαϊρον εἶχε φροντίσει νὰ τὰ δυναμώσῃ καί τὰ εἶχε ἐπισκευάσει ὁ μηχανικὸς Κ ο κ κ ί ν η ς. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς στεριᾶς εἶχε ἓνα χωματένιο τοῖχο καί τέσσερεις τάπιες ἢ προμαχῶνες, ὡς πλισμένους μὲ 48 κανόνια. Ἀπὸ τὸ μέρος τῆς θάλασσας εἶχε τὴ λιμνοθάλασσα, πού εἶναι ρηχὰ τὰ νερά της, καί ὁ τουρκικὸς στόλος δὲν μπορούσε νὰ μπῆ μέσα. Στὴ λι-

μνοθάλασσα υπάρχουν μερικὰ νησάκια, πού οί "Ελληνες τὰ εἶχαν ὀχυρώσει καί εἶχαν στήσει κανόνια· Δυὸ ἀπ' αὐτά, τὸ Β α σ ι λ ἄ δ ι καί ἡ Κ λ ε ἰ σ ο θ α, ἔγιναν περίφημα. Τὴν ἄμυνα τὴ διεύθυνε ὁ γέρο πολεμιστὴς Ν ὁ τ η ς Μ π ὁ τ σ α ρ η ς καί διοικητὴς τὴν πόλη ἦταν ὁ πρῶκριτος τῆς Πάτρας Π α π α δ ι α μ α ν τ ὀ π ο υ λ ο ς.

Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου θάσταξε ἀκριβῶς ἕνα χρόνο καί παρουσίασε δυὸ φάσεις.

Στὴν ἀρχὴ τὸ φρούριο τὸ χτύπησε μόνος του ὁ Κιουταχὴς μὲ τοὺς Ἀρβανίτες. Τὸ βομβάρδισε δυνατὰ καί ἔκαμε πολλές ἐπιθέσεις, μὰ οἱ "Ελληνες τὸν ἐχτύπησαν καί τοῦ ἔκαμαν πολλές ζημιές. Ὁ Κιουταχὴς κατόλαθε πὼς ἦταν ἀδύνατο νὰ κυριέψη τὴν πόλη ὅσο ὁ ἑλληνικὸς στόλος ἔμπαινε ἐλεύθερα στὸ λιμάνι καί προμήθευε στοὺς πολιορκημένους τροφές καί πολεμοφόδια· Γι' αὐτὸ ὁ Χοσερέφ πασάς ἤρθε μὲ τὸν τουρκικὸ στόλο ν' ἀποκλείσῃ τὴν πόλη ἀπὸ τὴ θάλασσα. Οἱ Τούρκοι κατασκεύασαν πλοῖα μὲ ἴσια καρίνα, πού μπορούσαν νὰ πλέουν μέσα στὴ λιμνοθάλασσα, τὰ ὅπλασαν μὲ κανόνια καί βομβάρδιζαν τὰ μικρὰ νησάκια καί τὴν πόλη.

Ἡ θέσι τῶν πολιορκημένων ἔγινε τότε δύσκολη. Ἀλλὰ στίς 23 Ἰουλίου ἔφτασε ὁ ἑλληνικὸς στόλος μὲ τὸ Μιαούλη, ἔσπασε τὸν ἀποκλεισμό, σκόρπισε τὸν τουρκικὸ στόλο καί ἔδωσε τροφές καί πολεμοφόδια στὸ φρούριο. Οἱ πολιορκημένοι πῆραν τότε θάρρος, χτύπησαν τὸ στρατὸ τοῦ Κιουταχῆ, μπῆκαν σὲ πολλὰ χαρὰκώματα καί τοῦ ἔκαμαν μεγάλες ζημιές. Τώρα ἡ θέσι τοῦ Κιουταχῆ εἶχε γίνει δύσκολη. Οἱ πολιορκημένοι συνεννοήθηκαν μὲ τὸν Καραϊσκάκη καί τοὺς ἄλλους ὀπλαρχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ ἐπιτεθεῖν ἀπὸ πίσω στοὺς Τούρκους. Ὁ Κιουταχὴς κατάλαβε τὸν κίνδυνο. "Εβλεπε πὼς ὁ στρατὸς του πέθαινε ἀπὸ ἀρρώστιες καί ἀπὸ ἔλλειψη τροφῆς καί πὼς ἡ θέ-

ση του θα ήταν πολύ χειρότερη, όταν θα άρχιζε ο χειμώνας. Τράβηξε λοιπόν το στρατό του από το Μεσολόγγι και πήγε να τον ασφαλίσει στην πλαγιά του Ζυγού. Είχε χάσει στην πολιορκία 13 χιλ. άντρες.

45. Τò τέλος τού Μεσολογγιού

Η άποτυχία τού Κιουταχί άνησύχησε πολύ τó σουλτάνο, Παρακάλεσε λοιπόν τόν Ίμπραϊμ νά περάσει στη Στερεά, για νά χτυπήσουν οί δυò μαζί τó Μεσολόγγι. Ο Ίμπραϊμ άφου πήρε νέες έπικουρίες άπό τόν πατέρα του, ήρθε στο Μεσολόγγι με 10 χιλ. στρατό. Περήφανος για τίς έπιτυχίες του στην Πελοπόννησο, μιλούσε περιφρονητικά για τόν Κιουταχί, πού δέν είχε κατορθώσει νά ρίξει τó μικρό εκείνο φράχτη, όπως έλεγε τó Μεσολόγγι.

Πρόσταξε λοιπόν τούς Αιγυπτίους νά χτυπήσουν τó φρούριο κ' έτσι άρχισε ή δεύτερη φάση τής πολιορκίας. Στο μεταξύ έφτασε ó τουρκικός στόλος και άπόκλεισε πάλι τó φρούριο άπό τή θάλασσα. Οί Τουρκοί έπιδιώρθωσαν τ' άβασθα καράβια τους κ' άρχισαν πάλι νά χτυπούν τά νησάκια τής λιμνοθάλασσας. Ύστερα άπό δυνατό βομβαρδισμό ó Ίμπραϊμ έκαμε έπίθεση άπό τή στεριά και άπό τή θάλασσα. Οί πολιορκημένοι κατώρσαν νά τόν άποκρούσουν με μεγάλες ζημιές. Ο Μιαούλης φάνηκε πάλι με τó στόλο του και έδωσε τροφές και πολεμοφόδια στο φρούριο. Άφου όμως έφυγε ó έλληνικός στόλος, οί Τουρκοί άπόκλεισαν στενώτερα τó Μεσολόγγι. Άπό τίς κανονίες έπεσαν σχεδόν όλα τά σπίτια και σκοτώθηκαν πολλοί, άντρες, γυναίκες και παιδιά. Οί Έλληνες όμως βαστοῦσαν άκόμη. Σε λίγο όμως ή θέση τους έγινε πολύ δύσκολη, γιατί τούς έλειφαν οί τροφές. Έτρωγαν φύκια, σκουλήκια και δέρματα και γύριζαν σαν φαντάσματα, χλωμοί και άδυνατισμένοι άπό τήν πείνα. Τó Μεσολόγγι ώστόσο δέν

ἔπεφτε. Ἀκόμη καὶ οἱ ἐχθροὶ τῶν Ἑλλήνων θαύμαζαν τὴν ἥρωικὴ ἀντίσταση τοῦ φρουρίου. «Ἡ ὑπεράσπιση τοῦ Μεσολογγίου εἶναι ἀληθινὰ ἔργο ἡρώων», ἔγραφε ἓνας μεσελληνικώτατος αὐστριακὸς δημοσιογράφος. Οἱ πολιορκημένοι ἔβλεπαν μ' ἐλπίδα τὴ θάλασσα καὶ περίμεναν νὰ φανῇ ὁ Μισούλης. Πραγματικὰ ὁ Μισούλης ἦρθε, μὰ ὁ στόλος του ἦταν πολὺ ἀδύνατος. Εἶχε μόνο εἴκοσι πλοῖα καὶ αὐτὰ κακοεφοδιασμένα, γιατί ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνηση δὲν εἶχε χρήματα. Ὁ Μισούλης δὲν κατῶρθωσε νὰ σπάσῃ τὸν ἀποκλεισμό καὶ τὸ ἥρωικὸ φρούριο ἀφέθηκε στὴν τύχη του.

Στὸ Μεσολόγγι γινόταν φοβερὴ πάλη. Ὁ Ἴμπραϊμ καὶ ὁ Κιουταχῆς ἀφοῦ δὲ μπόρεσαν νὰ κυριέψουν τὴν πόλη ἀπὸ τὴ στεριά, τὸ δοκιμάζουν ἀπὸ τὴ θάλασσα. Τὸ Βασιλάδι ἔπεσε, τὴν Κλείσοβα ὅμως τὴν ὑπεράσπισε ὁ Κίτσο Τζαβέλας μὲ 130 μόνο παλληκάρια.

Δὲν ἔμενε ὅμως πιά ἐλπίδα σωτηρίας. Οἱ πολιορκημένοι, ἀφοῦ κατάλαβαν πὼς δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν τὸ φρούριο, συνεννοήθηκαν μὲ τοὺς ὀπλαρχηγούς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας καὶ ἀποφάσισαν νὰ θγοῦν μιὰ νύχτα ἀπὸ τὸ φρούριο καὶ νὰ φύγουν στὸ στρατόπεδο τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Τὴ νύχτα λοιπὸν στίς 10 Ἀπριλίου βγῆκαν χωρισμένοι σὲ τρία σώματα μὲ ἀρχηγούς τὸ Νότη Μπότσαρη, τὸν Κίτσο Τζαβέλα καὶ τὸ Δημήτριο Μακρῆ. Ὁ ἐχθρὸς ὅμως εἶχε μαντέψει τὸ σκοπὸ τῶν Ἑλλήνων κι ἔπιασε κατάλληλες θέσεις. Γι αὐτὸ οἱ πολιορκημένοι βρῆκαν φοβερὴ ἀντίσταση. Μὰ καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδας δὲν μπόρεσαν νὰ τοὺς βοηθήσουν. Μόνο 1600 ἄντρες μαζί μὲ 200 γυναῖκες κατῶρθωσαν νὰ περάσουν τὸν τουρκικὸ στρατό, ἔφτασαν στὴ κορυφὴ τοῦ Ζυγοῦ καὶ γλίτωσαν στὸν Πλάτανο, ὅπου ἦταν τὸ στρατόπεδο τῶν Στερεοελλαδιτῶν. Ἀπὸ τοὺς ἄλλους πολλοὶ σκοτώθηκαν στὴ συμπλοκὴ καὶ οἱ ἄλλοι παραζαλισμένοι ἔτρεξαν πίσω γιὰ νὰ κλειστοῦν στὴ πόλη.

Οί Τούρκοι όμως πρόφτασαν και ώρμησαν μέσα στο φρούριο και τότε έγινε άγρια πάλη στους δρόμους και στους προμαχώνες. Σε πολλά μέρη οί "Έλληνες τίναν ξαν στον άέρα τους προμαχώνες και θάφτηκαν 1826 μαζί. Ό γέρος πρόκριτος Χρίστος Καψάλης άνατίναξε πολλά γυναικόπαιδα, για να μην πέσουν στα χέρια τών Τούρκων.

Σε πολλά μέρη οί Έλληνες άνατίναξαν τους προμαχώνες.

Στις 11 Άπριλίου τó Μεσολόγγι ήταν σωρός άπό μαύρα έρείπια, άλλά ή καταστροφή του άντιστοιχοϋσε με μιá μεγάλη νίκη. "Ένα χρόνο τó ήρωικό φρούριο κράτησε καρφωμένους δυó μεγάλους στρατούς και τούς έκαμε μεγάλες ζημιές. Προπάντων όμως ή ήρωϊ

κή ἄμυνα ἔκαμε μεγάλη ἐντύπωση στὴν Εὐρώπη καὶ ἔδωσε καινούρια λάμψη στὸν ἑλληνικὸ ἀγῶνα, ποὺ τὸν εἶχε δυσφημήσει ὁ ἐμφύλιος πόλεμος.

46. Ἡ ἐπανάσταση κινδυνεύει

Ἄφοῦ ἔπεσε τὸ Μεσολόγγι, ἡ θέση τῶν Ἑλλήνων ἔγινε πολὺ δύσκολη. Ὁ Ἴμπραϊμ γύρισε στὴν Πελοπόννησο καὶ ἄρχισε νὰ καταστρέφῃ τὸν τόπο, καὶ ὁ Κιουταχής, ἄφοῦ ὑπόταξε τὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα, προχώρησε στὴν Ἀνατολική. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς δὲν τολμοῦσε νὰ τοῦ ἀντισταθῇ καὶ πολλοὶ τὸν προσκύνησαν. Μπῆκε στὴν Ἀττικὴ μὲ 10 χιλ. στρατό, κυρίεψε τὴν Ἀθήνα καὶ πολιόρκησε τὴν Ἀκρόπολη, ποὺ τὴν ὑπεράσπιζε ὁ Γκούρας μὲ 400 στρατιῶτες.

Ἡ κατάσταση στὴν Ἑλλάδα ἦταν ἐλεεινὴ. Ἡ χώρα εἶχε ἐρημωθῆ, χρήματα δὲ θρίσκονταν, οἱ ὀπλαρχηγοὶ φιλονικοῦσαν μεταξὺ τους καὶ ἡ κυβέρνηση δὲν εἶχε ὑπόληψη. Ἡ ἐπανάσταση ἔσβησε στὴ Στερεὰ καὶ μεγάλο μέρος τῆς Πελοποννήσου ἦταν στὰ χέρια τοῦ Ἴμπραϊμ. Τὴν Ἑλλάδα ὅμως τὴν ἔσωσε ἡ ἀντοχὴ τοῦ λαοῦ τῆς καὶ ἡ βοήθεια τῶν ξένων. Οἱ φιλέλληνες κινήθηκαν τότε, οἱ σύλλογοι ἔστειλαν χρήματα στὴν Ἑλλάδα, ὁ ἑλληνικὸς στόλος κινήθηκε καὶ ὁ Μιούλης κυνήγησε τὸ Χοσρέφ ὡς τὸν Ἑλλήσποντο.

Τότε συνήλθε στὴν Ἐπίδαυρο ἡ Τριτὴ Ἐθνικὴ Συνέλευσις. Ἡ Κυβέρνησις τοῦ Κουντουριώτη παραιτήθηκε καὶ τὴ διαδέχτηκε νέα κυβέρνησις μὲ πρόεδρο τὸν Ἀνδρέα Ζαΐμη. Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ προπάντων οἱ Ἄγγλοι εἰδοποίησαν τότε τὴν ἑλληνικὴν κυβέρνησιν πὼς ἦταν ἀνάγκη μὲ κάθε θυσία νὰ σώσουν τὴν Ἀκρόπολη καὶ νὰ ξανανάψουν τὴν ἐπανάστασιν στὴ Στερεὰ Ἑλλάδα, γιατί μόνο τὰ ἐπαναστατημένα μέρη θὰ ἔπαιρναν τὴν ἀνεξαρτησίαν τους.

Ἡ κυβέρνησις τότε ἔκαμε μεγάλες προσπάθειες νὰ σώσῃ τὴν Ἀκρόπολη. Διώρισε πρῶτα τὸ Γεώργιο

Καραιϊσκάκη ἀρχιστράτηγο τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδας καὶ μάζεψε στρατὸ στὴν Ἐλευσίνα. Ἐκεῖ ἔφτασαν οἱ ὀπλαρχηγοὶ Βάσσιος καὶ Κριεζώτης μὲ δυὸ χιλιάδες ἀτάχτους καὶ ὁ Γάλλος συνταγματάρχης Φαβιέρος μὲ 800 ταχτικούς, πού τοὺς εἶχε γυμνασμένους ὁ ἴδιος.

Ἡ θέση τῶν πολιορκημένων στὴν Ἀκρόπολη ἦταν δύσκολη. Μιὰ νύχτα σκοτώθηκε ὁ φρούραρχος Γκούρας καὶ ἀρχισαν νὰ λείπουν τὰ πολεμοφόδια. Ἀλλὰ ὁ ὀπλαρχηγὸς Κριεζώτης κατώρθωσε νὰ περάσῃ ἀπὸ τὶς γραμμὲς τῶν ἐχθρῶν, ἀνέβηκε μὲ 300 ἄντρες στὴν Ἀκρόπολη καὶ ἔφερε τροφὲς καὶ πολεμοφόδια στοὺς πολιορκημένους.

47. Καραϊσκάκης

Ὁ Καραϊσκάκης γεννήθηκε σ' ἓνα χωριὸ τῆς Ἄρτας. Νέος μπῆκε στὴν ὑπηρεσία τοῦ Ἀληπασά, μὰ οὔτε τότε οὔτε ἀργότερα, ὅταν πῆρε μέρος στὴν ἐπανάσταση, εἶχε διακριθῆ γιὰ τίποτε ἄλλο παρὰ γιὰ τὶς ἀταξίες του καὶ τὴν ἐλευθεροστομία του. Ἐξαφνα ὅμως στὰ τελευταῖα χρόνια ἄλλαξε καὶ πρόσφερε στὸν ἀγῶνα ὑπηρεσίες ὅσο λίγοι. Ὁ Καραϊσκάκης ἅμα ἔγινε ἀρχιστάτηγος, ἔδειξε σπάνιες στρατηγικὲς ἀρετές. Ἀμέσως κατάλαβε πὼς δὲν μποροῦσε νὰ τὰ βγάλῃ πέρα μὲ τὸ στρατὸ τοῦ Κιουταχῆ σὲ ἀνοιχτὴ μάχη. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ τὸν ἀποκλείσῃ μέστ στὴν Ἀττικὴ. Τὸ σχέδιό του ἦταν νὰ πιάσῃ τοὺς δρόμους, πού φέρνουν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ στὴ Θεσσαλία, κάνοντας μιὰ ζώνη στρατιωτικὴ ἀπὸ τὸν Κορινθιακὸ κόλπο ὡς τὴ Χαλκίδα. Ἔτσι δὲ θὰ μποροῦσε ὁ Κιουτάχης νὰ παίρῃ τροφὲς ἀπὸ τὴ Θεσσαλία καὶ θ' ἀναγκαζόταν νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία.

Γιὰ νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ σχέδιό του ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμε πολλὰ μάχες μὲ τοὺς Τούρκους καὶ ἔδειξε στρατη-

γική ικανότητα και παλληκαριά. Ἡ πιὸ ξακουστή ἐπιτυχία του ἦταν στὴν Ἀράχωθα. Ἐκεῖ κατώρθωσε ν' ἀποκλείσει 2500 Ἀρβανίτες καὶ μιὰ χειμωνιάτικη νύχτα μέσα στὴ μπόρα καὶ στὸ χιόνι τοὺς κατέστρεψε σχεδὸν ὅλους (24 Νοεμβρίου 1826).

Δὲν κατώρθωσε ὅμως νὰ ἐφαρμόσει τὸ σχέδιό του πέ-

Ὁ Καραϊσκάκης ἐξηγεῖ τὸ σχέδιο ποῦ εἶχε, νὰ πιάσει ὄλους τοὺς δρόμους ποῦ φέρνανε ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ στὴ Θεσσαλία.

ρα πέρα, γιατί ἡ κυβέρνησις βιάζονταν νὰ ἐλευθερώσῃ τὴν πολιορκημένη Ἀκρόπολη καὶ πῆρε διάφορα μέτρα, ποῦ ἔβλαψαν τὸ ἔργο τοῦ Καραϊσκάκη.

Αὐτὸν τὸν καιρὸ στὴν Τροιζῆνα συνῆλθε ἡ Τετάρτη Ἐθνοσυνέλευσις, ποῦ ἔλαβε σπουδαῖες ἀποφάσεις. Διόρισε τὸν Ἰωάννη Καποδίστρια κυ-

βερνήτη τῆς Ἑλλάδας καὶ δυὸ Ἕγγλους ἀξιωματικούς τοὺς ἔκαμαν ἀρχηγοὺς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ἀρχιστράτηγο διώρισε τὸν Τζόρτζ καὶ ναύαρχο τὸ λόρδο Κόχραν. Οἱ δυὸ ξένοι ἀρχηγοὶ δὲν ἀκολούθησαν τὸ σχέδιο τοῦ Καραϊσκάκη, παρὰ ἀποφασίσαν νὰ χτυπήσουν ἀμέσως τὸν Κιουταχί.

48. Ἡ καταστροφή στὸ Φάλιγρο

Οἱ πολιορκημένοι στὴν Ἀκρόπολη εἰδοποίησαν τὴν κυβέρνησι πὺς βρίσκονται σὲ δύσκολη θέσι κι ἐκείνη πρόσταξε τότε τὸ Φαβιέρο νὰ τοὺς φέρη βοήθεια. Ὁ Φαβιέρος κατῶρθωσε μὲ 650 ἄντρες νὰ περάσῃ μιὰ νύχτα μέσα ἀπὸ τὶς τάξεις τῶν ἐχθρῶν καὶ κάτω ἀπὸ ἄροχὴ ἀπὸ σφαῖρες ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολη. Ἐπίσης πρόσταξε τὸν Καραϊσκάκη νὰ συγκεντρώσῃ τὸ στρατό του στὰ περὶχωρα τῆς Ἀθήνας. Ἐκεῖνος τότε ἔστησε τὸ στρατόπεδό του στὸ Κερατσίνι, ἀντίκρου στὴ Σαλαμίνα.

Ὁ Κιουταχίς ἦρθε μὲ πεζικό, μὲ ἵππικὸ καὶ κανόνια νὰ χτυπήσῃ τὸν Καραϊσκάκη, ἀναγκάστηκε ὅμως νὰ ὑποχώρησῃ ὕστερ' ἀπὸ μάχη πού βάσταξε ἑπτὰ ὧρες. Πολλὰ παλληκάρια τότε καὶ ὄπλαρχηγοὶ συνάχτηκαν γύρω στὸν Καραϊσκάκη. Ὑστερα ἔγινε πολεμικὸ συμβούλιο, ὅπου ἦταν ὁ Τζόρτζ καὶ ὁ Κόχραν. Ὁ Καραϊσκάκης ἐπρότεινε νὰ μὴ δώσουν μάχη παρὰ νὰ προσπαθήσουν ν' ἀποκλείσουν τοὺς Τούρκους μέσα στὴν Ἀττική. Ὁ Τζόρτζ ὅμως καὶ ὁ Κόχραν δὲν ἦταν σύμφωνοι καὶ ἤθελαν νὰ κάμουν ἀμέσως ἐπίθεσι.

Ἡ ἐπίθεσι ἀποφασίστηκε. Ἀλλὰ τὴν παραμονὴ σὲ μιὰ συμπλοκὴ πληγώθηκε ὁ Καραϊσκάκης. Τὸν ἔφεραν στὸ πλοῖο τοῦ Τζόρτζ, ὅπου ξεψύχησε κατὰ τὰ ξημερώματα (23 Ἀπριλίου 1827). Ὁ θάνατος τοῦ Καραϊσκάκη τάραξε πολὺ τοὺς Ἕλληνες, γιατί εἶχαν μεγάλη ἐμπιστοσύνη στὴ στρατηγικὴ του ἱκανότητα.

Τὴν ἄλλη μέρα οἱ ξένοι ἀρχηγοὶ ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας στὴν καταστροφή. Εἶχαν ἀποφασίσει νὰ κάμουν τὴν ἐπίθεση νύχτα. Ἄλλὰ τὰ στρατεύματα ἄργησαν ν' ἀποβιβασθοῦν στὴν παραλία τοῦ Φαλήρου, ἔχασαν ὅλη τὴ νύχτα μὲ τὶς μετακινήσεις καὶ τὸ πρωὶ τὰ σώματα θάδιζαν μὲ μεγάλη ἀταξία. Ὁ Κιουταχὴς παρατήρησε τὴ σύγχυση στὸν ἑλληνικὸ στρατὸ καὶ τοῦ ρίχτηκε μὲ ὅλη του τὴ δύναμη. Τὸ μικρὸ σῶμα τῶν ταχτικῶν τσάκισε. Τὸ τουρκικὸ ἵππικὸ τσαλαπάτησε τοὺς ἀτάχτους καὶ οἱ Ἕλληνες ἔφυγαν μὲ μεγάλη ἀταξία στὸ Φάληρο. Πολλοὶ ρίχτηκαν στὴ θάλασσα καὶ πνίγηκαν.

Ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἀπ' ὅσες ἔπαθαν οἱ Ἕλληνες στὴν ἐπανάσταση. Ἐκοτώθηκαν περισσότεροι ἀπὸ 1500. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ Νοταρὰς, Βεΐκος, Τζαθέλας καὶ Φωτομάρας ἦταν νεκροί. Ὁ Κιουταχὴς ἀποκεφάλισε τοὺς 250 αἰχμαλώτους πού εἶχε πιάσει.

Ἐπιπλέον ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἡ Ἀκρόπολις ἀναγκάστηκε νὰ συνθηκολογήσῃ καὶ ἡ φρουρὰ τῆς βγήκε μὲ τὰ ὅπλα καὶ τὶς ἀποσκευές.

49. Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβαση. — Ναβαρίνον

Ἀφοῦ παραδόθηκε ἡ Ἀκρόπολις, φάνηκε πὼς ἔσθηνε ἡ ἐπανάσταση. Ὁλόκληρη ἡ Στερεὰ προσκύνησε τοὺς Τούρκους, μεγάλο μέρος ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον ἐξουσίαζε ὁ Ἰμπραῖμ καὶ μόνον στὴν ἀνατολικὴ ἄκρην τῆς καὶ στὰ νησιὰ βαστοῦσε ἀκόμη ἡ ἐπανάσταση. Τὴν κρίσιμη στιγμὴ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἔσωσαν οἱ Εὐρωπαῖοι.

Οἱ τρεῖς δυνάμεις, Ἀγγλία, Γαλλία καὶ Ρωσσία, ὑπόγραψαν στὸ Λονδίνο τὸν Ἰούλιον τοῦ 1827 μιὰ συμφωνία. Μ' αὐτὴν ἀναγνώρισαν τὴν Ἑλλάδα γιὰ αὐτόνομο κράτος κάτω ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ σουλτάνου. Τὴν ἀπόφασίν τοὺς τὴ γνωστοποίησαν στοὺς Ἕλλη-

λγες καὶ στοὺς Τούρκους. Οἱ Ἕλληνες τὴ δέχτηκαν μὲ προθυμία. Ὁ σουλτάνος ὅμως ἀρνήθηκε τὴν ἐπέμβαση τῶν ξένων καὶ πρόσταξε τοὺς στρατηγούς του νὰ ἐξακολουθήσουν μὲ μεγαλύτερη ὄρμη τὸν πόλεμο.

Ὁ τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος, δυναμωμένος τώρα μὲ νέα πλοία καὶ στρατό, μπῆκε στὸ λιμάνι τοῦ Ναβαρίνου. Ἐκεῖ ἔφτασαν καὶ οἱ στόλοι τῶν τριῶν δυνάμεων. Ναύαρχος τοῦ ἀγγλικοῦ στόλου ἦταν ὁ Κόδριγκτον, τοῦ γαλλικοῦ ὁ Δερβιὺ καὶ τοῦ ρωσικοῦ ὁ Ἐϋντεν. Οἱ ναύαρχοι πρόσταξαν τὸν Ἰμπραῖμ νὰ σταματήσει τὶς ἐχθροπραξίες, γιατί ἔτσι εἶχαν ἀποφασίσει οἱ δυνάμεις. Ἐκεῖνος ὅμως ἐξακολουθοῦσε νὰ καταστρέφει τὴν Πελοπόννησο. Ὁ εὐρωπαϊκὸς στόλος μπῆκε τότε καὶ αὐτὸς μέσα στὸ λιμμένα τοῦ Ναβαρίνου, γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν ἀπόφαση τῶν δυνάμεων.

Οἱ Εὐρωπαῖοι ναῦτες δὲ χώνευαν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπιθυμοῦσαν πολὺ νὰ τοὺς χτυπήσουν. Εἶχαν ὅμως διαταγὴ νὰ μὴ πυροβολήσουν. Ἀλλὰ ἡ σύγκρουση ἦρθε μοιραία. Οἱ Ἀγγλοὶ ἔστειλαν μιὰ θάρκα νὰ συνεννοηθῇ μὲ τοὺς Τούρκους, ἐκεῖνοι ὅμως τὴν του 1827 φέκισαν. Ἡ θάρκα καὶ ἡ γαλλικὴ ναυαρχίδα ἀπάντησαν καὶ μόλις ἓνα αἰγυπτιακὸ πολεμικὸ ἄρχισε τὶς κανονιές, ὀλόκληρο τὸ λιμάνι πῆρε φωτιά. Τὰ εὐρωπαϊκὰ πολεμικὰ ἔκαψαν τὸν τουρκοαιγυπτιακὸ στόλο, ποὺ ἀριθμοῦσε 82 καράβια. Τὸ ἄλλο πρῶτὸ δὲ κόλπος τοῦ Ναβαρίνου ἦταν γεμάτος ἀπὸ συντρίμια.

Ἡ καταστροφή τοῦ τουρκικοῦ στόλου στὸ Ναβαρίνο σήμανε τὴν ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας.

50. Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας

Ἡ ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου τσάκισε τὴ ναυτικὴ δύναμη τῶν Τούρκων. Μὰ ὁ σουλτάνος εἶχε ἀκόμη ἄρκετὰ στρατεύματα στὴ στεριά. Ἡ καταστροφή τοῦ στόλου του τὸν ἐφανάτισε καὶ ἤθελε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν

πόλεμο. Πότε οί πρέσβεις τῶν τριῶν δυνάμεων ἔφυγαν ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ ἡ Ρωσσία κήρυξε πόλεμο τῆς Τουρκίας τὸν Ἀπρίλη τοῦ 1828. Οἱ Ρῶσοι νίκησαν τοὺς Τούρκους, προχώρησαν ὡς τὴν Ἀδριανούπολη καὶ ὁ σουλτάνος ἀναγκάστηκε νὰ τραβήξῃ τὸ στρατό του ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Γαλλία ἔστειλε τότε 14 χιλ. στρατό καὶ 300 ἰππεῖς μὲ τὸ στρατηγὸ Μαιζὼν στὴν Πελοπόννησο, γιὰ νὰ διώξῃ τὸν Ἰμπραῖμ, καὶ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα.

Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Ἑλλάδας ἦταν τώρα πιά πολὺ εὐκόλη. Τὰ φρούρια τῆς Πελοποννήσου παραδόθηκαν. Ὁ στρατηγὸς Τζόρτζ πέρασε στὴ Δυτ. Ἑλλάδα καὶ ἔδιωξε ἀπ' ἐκεῖ τοὺς Τούρκους. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης νίκησε τοὺς Τούρκους στὴν Πέτρα τῆς Βοιωτίας καὶ λευθέρωσε τὴν Ἀνατολικὴ Ἑλλάδα (12 Σεπτεμβρίου 1829). Ἡ μάχη τῆς Πέτρας εἶναι ἡ τελευταία τοῦ πολέμου γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία. Ὁ Δημ. Ὑψηλάντης ἔδωσε τέλος στὸν ἀγῶνα ποὺ τὸν εἶχε ἀρχίσει πρὶν ἀπὸ ὀχτὼ χρόνια ὁ ἀδελφός του Ἀλέξανδρος στὴ Μολδαβία.

Οἱ δυνάμεις ἀποφάσισαν τότε νὰ κάμουν τὴν Ἑλλάδα ἀνεξάρτητο κράτος καὶ ἡ Τουρκία, νικημένη ἀπὸ τὴ Ρωσσία, ἀναγκάστηκε νὰ δεχτῆ τίς προτάσεις τους. Τέλος στὰ 1832 ἡ Ἑλλάδα ἀνακηρύχθηκε ἀνεξάρτητο Βασίλειο. Τὰ σύνορά της ὅμως ἦταν πολὺ στενά, γιὰ τὸ πρῶτο ἑλληνικὸ βασίλειο τὸ ἀποτελοῦσαν μόνο ἡ Πελοπόννησος, ἡ Στερεά, ἡ Εὐβοία καὶ οἱ Κυκλάδες. Ἔτσι πολλὲς ἑλληνικὲς χῶρες, ἡ Κρήτη, ἡ Σάμος, ἡ Χίος, ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, ποὺ εἶχαν πολεμήσει καὶ αὐτές, ἔμειναν στὴν ἐξουσία τῶν Τούρκων.

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

51. 'Ο Καποδίστριας

'Ο Καποδίστριας ἔφτασε στὸ Ναύπλιο τὸν 'Ιανουάριο τοῦ 1828 καὶ κυβέρνησε τὴν 'Ελλάδα τριάμιση χρόνια.

'Ο Καποδίστριας γεννήθηκε τὸ 1776 στὴν Κέρκυρα ἀπὸ ἀριστοκρατικὴ οἰκογένεια. Σπούδασε στὴν Εὐρώπη καὶ μπῆκε στὴ ρωσικὴ ὑπηρεσία τὸν καιρὸ πού οἱ Ρῶσοι ἐξουσίαζαν τὰ 'Εφτάνησα. Ἀργότερα, ὅταν τὰ νησιά τὰ πῆραν οἱ "Αγγλοι, ὁ Καποδίστριας ἔφυγε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα καὶ πῆγε στὴ Ρωσσία. Ἐκεῖ ὁ τοάρος ἐκτιμώντας τὴν ἰκανότητά του, τοῦ ἔδωσε ἀνώτατα ἀξιώματα καὶ τελευταία τὸν εἶχε διορίσει ὑπουργὸ τῶν ἐξωτερικῶν. 'Ο Καποδίστριας ἦταν ἰκανὸς διπλωμάτης, γνώριζε καλὰ τὰ εὐρωπαϊκὰ ζητήματα καὶ εἶχε μεγάλη ὑπόληψη στὴν 'Ελλάδα.

Γιὰ νὰ τελειώσουν λοιπὸν οἱ φιλονικίες, οἱ "Ελληνες ἀποφάσισαν νὰ καλέσουν τὸν Καποδίστρια γιὰ νὰ κυβερνήσῃ τὴν 'Ελλάδα. 'Ο Καποδίστριας ὅταν ἔφτασε, εἶχε μεγάλη ἐπιβολή. "Ολοι τὸν σέβονταν καὶ πίστευαν πὼς θὰ φέρῃ τὴ γαλήνη στὴν 'Ελλάδα. Τὸ ἔργο του ὅμως ἦταν δυσκολώτατο. Πόλεμος ὀχτῶ χρόνων εἶχε ἐρημώσῃ τὴ χώρα, ἡ γῆ ἦταν ἀκαλλιέργητη, τὰ ἦθῃ τῶν κατοίκων ἐξαγριωμένα καὶ ληστεία καὶ πειρατεία μάστιζαν τὸν ἔθνο. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ ἡ 'Αγγλία καὶ ἡ Γαλλία τὸν ὑποψιάζονταν πὼς ἦταν ὄργανο τῆς Ρωσσίας. Μολαυτὰ ὅμως ὁ Καποδίστριας ἄρχισε μὲ θάρρος καὶ μὲ διάθεση τὸ ἔργο του. "Ἦθελε νὰ κάμῃ τὴν 'Ελλάδα κράτος σωστὸ, μὲ ὀργάνωση καὶ τάξη, ὅπως νὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη.

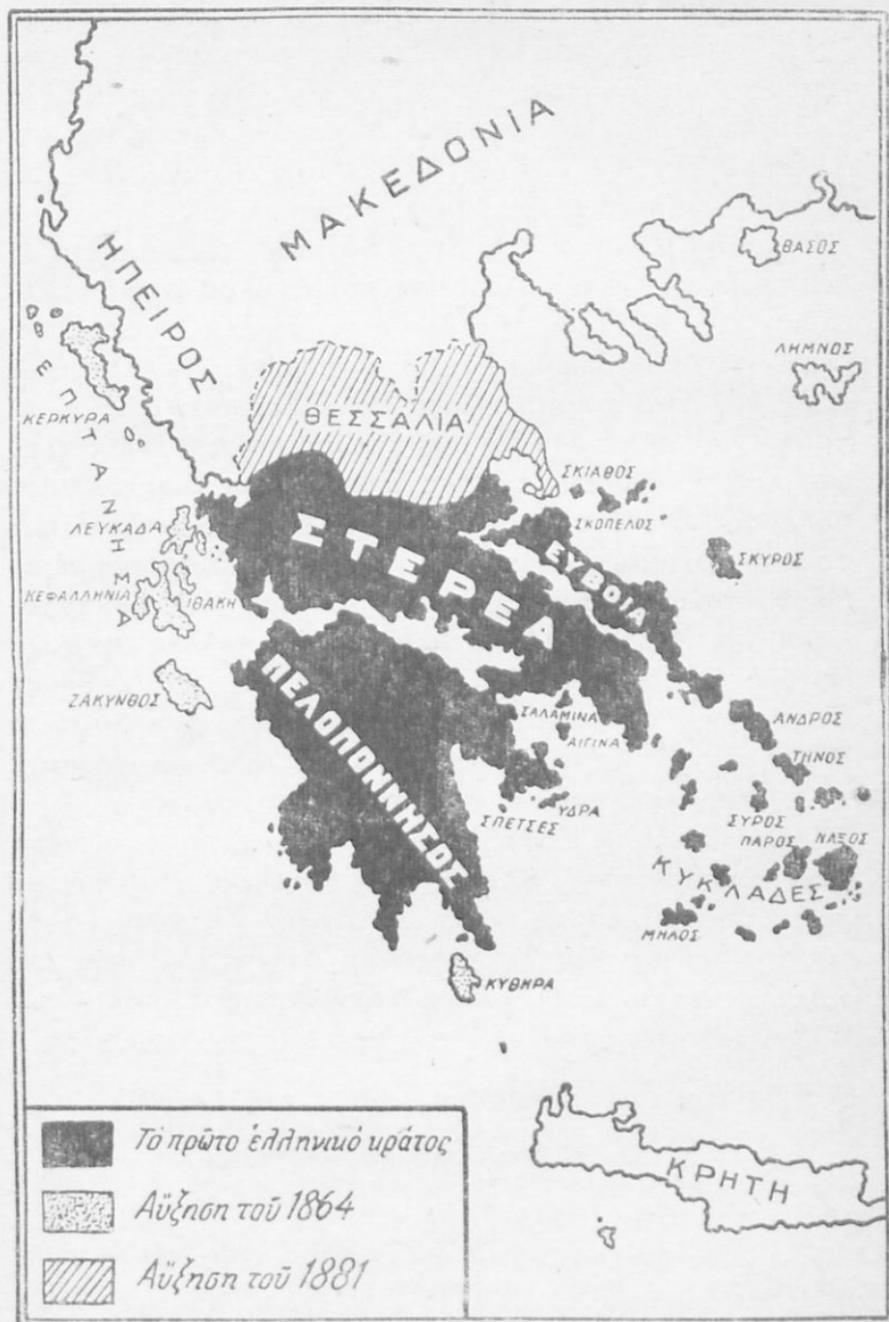
Φρόντισε πολύ νὰ διορθώσῃ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Πῆρε δάνειο ἀπὸ τὴν Εὐρώπῃ, ἱδρυσε τράπεζα καὶ ἔκοψε νομίσματα. Φρόντισε νὰ εἰσπάτῃ ταχτικώτερα τοὺς φόρους καὶ προσπάθησε ν' ἀναπτύξῃ τὶς ἐργασίαι ἐκεῖνες, ποὺ αὐξάνουν τὸν πλοῦτο τοῦ τόπου. Φρόντισε πολύ γιὰ τὴ μὀρφωση τοῦ λαοῦ. Ἰδρυσε δὴ

Ὁ Καποδίστριας.

μοτικὰ σχολεῖα, διδασκαλεῖο γιὰ νὰ μορφώνονται οἱ δάσκαλοι, σχολὴ γεωργικὴ, στρατιωτικὴ, ναυτικὴ καὶ ὀρφανοτροφεῖο στὴν Αἴγινα.

Μὲ τὴ διοίκησή του ὅμως δυσaráεστησε πολλοὺς, προπάντων τοὺς προκρίτους, ποὺ ἤθελαν νὰ ἔχουν ἐξαιρετικὴ θέση καὶ ἰδιαίτερα προνομία, ἐνῶ ὁ Καποδίστριας

ας θεωρούσε όλους τους πολίτες ίσους. Οί Έλληνες δέν αγαπούσαν τότε τήν τάξη και τήν υπακοή στους νόμους. Νόμιζαν πώς έλευθερία είναι νά κάνη κανείς ό,τι θέλει και νά μὴν υπακούη στους άνωτέρους του και στους νόμους. Γι' αυτό ώνόμαζαν τόν Καποδίστρια τύραννο, έπειδή ήθελε νά επιβάλη τους νόμους.

Γιά κακή τύχη και ό Καποδίστριας είχε άρκετά έλαττώματα. Ήταν έγώστης και άπολυταρχικός. Συνήθισε στη διοίκηση τής Ρωσίας, όπου ό τσάρος κυβερνούσε όπως ήθελε. Είχε τήν ιδέα πώς ό έλληνικός λαός δέν ήταν άκόμη ικανός νά κυβερνήση ό ίδιος τό κράτος. Γι' αυτό δέν ήθελε νά δώση πολλές έλευθερίες στο λαό. Γιά όλους αυτούς τους λόγους δυσάρεστησε πολλούς. Σε λίγο δημιουργήθηκε δυνατή άντιπολίτευση και άρχισαν νά γίνονται στάσεις σε διάφορα μέρη. Μέσα στους δυσάρεστημένους ήταν και οί Μαυρομιχαλαίοι τής Μάνης. Τέλος, άφοϋ έγιναν πολλές άνησυχίες, δυό Μαυρομιχαλαίοι, ό Κωσταντίνος και ό Γεώργιος, σκότωσαν τόν Καποδίστρια στο Ναύπλιο 1831 στις 27 Σεπτεμβρίου 1831, τήν ώρα πού πήγαινε στην έκκλησία ν' άκούση τή λειτουργία.

“Αμα έλειψε ό Καποδίστριας, άρχισε πάλι ό έμφύλιος πόλεμος στην Έλλάδα. Τα διάφορα κόμματα φιλονικούσαν ποιό νά πάρη τήν άρχή. “Εγιναν πολλά δυσάρεστα και βασίλεψε φοβερή άναρχία, ώσπου στο τέλος οί δυνάμεις διώρισαν βασιλέα τής Έλλάδας τόν “Οθωνα δευτορότοκο γιό του βασιλιά τής Βουαρίας.

52. Η βασιλεία του “Οθωνα

“Ο “Οθωνας έφτασε στην Έλλάδα στις 25 Ιανουαρίου 1833 και ήταν άκόμη άνήλικος, μόλις 17 χρονών. Γι' αυτό ό πατέρας του διώρισε τρεις Βαυαρούς, γιά νά κυβερνήσουν τήν Έλλάδα, όσο νά ένηλικιωθῆ. Οί τρεις

Βαυαροὶ κυβέρνησαν τὴν Ἑλλάδα δυὸ χρόνια περίπου. Ἡ κυβέρνηση αὐτὴ ὀνομάζεται Ἀ ν τ ι β α σ ι λ ε ί α. Οἱ τρεῖς ἀντιβασιλεῖς μὲ πολλοὺς ἄλλους Βαυαροὺς, ποὺ ἦρθαν στὴν Ἑλλάδα καὶ ἔλαβαν ἀνώτερα ἀξιώματα, προσπάθησαν νὰ ὀργανώσουν τὴν Ἑλλάδα σύμφωνα μὲ τὸ παράδειγμα τῶν εὐρωπαϊκῶν κρατῶν. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ βρῆκαν πολλὰς δυσκολίας, καθὼς ὁ Καποδίστριας. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος ἦταν μικρὸ καὶ φτωχὸ, ἡ χώρα καταστραμμένη ἀπὸ τοὺς πολέμους, δὲν εἶχε οὔτε δρόμους οὔτε μέσα συγκοινωνίας, οἱ ἄνθρωποι ἀμόρφωτοι, δὲν ἤξεραν νὰ δουλεύουν ὅπως οἱ Εὐρωπαῖοι. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Βαυαροὶ ἔκαμαν πολλὰ λάθη, γιατί στίς προσπάθειές τους δὲν πρόσεξαν σὰ ἤθη καὶ στὸ χαρακτῆρα τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ. Γι' αὐτὸ οἱ Ἕλληνες δὲν ἀγάπησαν τοὺς ξένους καὶ γεννήθηκε μεγάλη ἀντιπολίτευση ἐναντίον τους. Τότε ὅμως ἔγινε ἐνήλικος ὁ Ὀθωνας καὶ πῆρε ὁ ἴδιος τὴν κυβέρνηση.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς βρῆκε πολλὰς δυσκολίας, ὅσο κι ἂν ἐργάστηκε μὲ ἀγάπη γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν 1 Ἰανουαρίου 1835 ἔφερε τὴν πρωτεύουσα ἀπὸ τὸ Ναύπλιο στὴν Ἀθήνα, ποὺ ἦταν τότε μικρὴ κωμόπολη. Ὅλα τὰ μεγάλα χτίριά της ἔγιναν ἀργότερα. Στὴν ἀρχὴ ἔμενε ὁ βασιλιάς σ' ἓνα μικρὸ σπίτι, ὕστερα ὅμως ἔχτισε τὸ παλάτι, ποὺ σήμερα τὸ λέμε Παλαιὰ Ἀνάκτορα. Ἀμέσως ἄρχισε νὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν γραμμῶν καὶ τῶν τεχνῶν. Τότε ἰδρύθηκε στὴν Ἀθήνα μὲ τὴ φροντίδα του τὸ Πανεπιστήμιο.

Ὁ Ὀθωνας καὶ ἡ βασίλισσα Ἀμαλία εἶχαν τὴ φιλοδοξία νὰ μεγαλώσουν τὴν Ἑλλάδα. Ἦθελαν νὰ ἐλευθερώσουν ὅλους τοὺς ὑποδούλους Ἕλληνες, νὰ διώξουν τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὴν Εὐρώπη καὶ νὰ φορέσουν τὸ στέμμα τῶν βυζαντινῶν αυτοκρατόρων. Γι' αὐτὸ ὁ Σουλτάνος μισοῦσε τὸν Ὀθωνα καὶ πολλοὶ ἡγεμόνες καὶ διπλωμάτες τῆς Εὐρώπης, ποὺ εἶχαν συμφέρον νὰ μὴν καταστραφῇ ἡ Τουρκία, τὸν κατὰτρεχαν. Ἔτσι εἶ-

χε φοβερό αντίπαλο τὸ δυνατώτατο τότε αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας Ν α π ο λ έ ο ν τ α Γ'.

Ἄλλὰ καὶ στὴν Ἑλλάδα εἶχε πολλοὺς ἀντιπολιτευόμενους, ἐπειδὴ κυβερνοῦσε, ὅπως καὶ ὁ Καποδίστριας, χωρὶς βουλή, δηλαδή ἄ π ο λ υ τ α ρ χ ι κ ἄ. Ἡ ἀντιπολίτευση ὁμως φώναζε πὼς θέλει τὸ συνταγματικὸ πολίτευμα. Στὶς 3 Σεπτεμβρίου 1843 ἐγινε ἐπανάσταση στὴν Ἀθήνα, οἱ ἀξιωματικοὶ μὲ στρατὸ 1843 καὶ κανόνια πῆγαν τῆ νύχτα ἐμπρὸς στοὺ παλάτι καὶ ἀνάγκασαν τὸν Ὀθωνα νὰ δεχτῆ τὸ σύνταγμα.

Ὁ λαὸς τότε ἔκαμε ἐκλογές. Οἱ ἀντιπρόσωποι συνήλθαν σ' ἐθνοσυνέλευση καὶ ψήφισαν ἓνα νόμο, πὺ ὠριζε πὼς πρέπει νὰ κυβερνηθῆ τὸ κράτος. Στὸ νόμο αὐτὸν ἔπρεπε νὰ ὑπακουῇ καὶ ὁ βασιλιᾶς. Ὁ νόμος αὐτὸς ἔγινε ἡ θάση τοῦ πολιτεύματος καὶ ὠνομάστηκε Σ ύ ν τ α γ μ α. Ἀπὸ τότε ἡ Ἑλλάδα ἔγινε σ υ ν τ α γ μ α τ ι κ ῆ μ ο ν α ρ χ ι ἄ, πὺ σημαίνει πὼς ὁ βασιλιᾶς δὲν κάνει ὅ,τι θέλει, παρὰ ὑπακούει στοὺ νόμο, πὺ ἔβαν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ λαοῦ.

Δὲν κατάρθωσε ὁμως ὁ βασιλιᾶς νὰ συνηθίσῃ στοὺ νέο πολίτευμα. Ὑποστήριζε τοὺς εὐνοουμένους τοῦ πολιτικοῦ καὶ νόθευε τὶς ἐκλογές, γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν πλειοψηφία τῆς βουλῆς μὲ τὸ μέρος του. Γι' αὐτὸ ἡ 28 Σεπτεμβρίου 1852 σαρέσκεια ἐναντίον του δὲν ἔλειψε καὶ τὸ 1862 ἔγινε ἄλλη ἐπανάσταση, πὺ ἀνάγκασε τὸν Ὀθωνα νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὑστερα ἀπὸ τὴν ἐξωσῆ του ἔγιναν πάλι ταραχές στὴν Ἑλλάδα. Τὰ δυὸ κόμματα χτυπήθηκαν στὴν Ἀθήνα μέσα στοὺς δρόμους καὶ σκοτώθηκαν πολλοὶ ἄνθρωποι. Τέλος συνήλθε νέα ἐθνοσυνέλευση καὶ οἱ μεγάλες δυνάμεις ἔδωσαν κανούριο βασιλιᾶ στὴν Ἑλλάδα τὸ Γεώργιο, γιὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Δανίας.

53. Ἡ βασιλεία Γεωργίου τοῦ Α΄

Ὁ Γεώργιος ἦταν 17 χρονῶν ὅταν ἔγινε βασιλιάς καὶ βασίλευσε 50 χρόνια, ἀπὸ τὸ 1863 — 1913. Ἡ πολιτικὴ ζωὴ στὴν Ἑλλάδα δὲν ἦταν ὀμαλὴ οὔτε στὰ χρόνια τοῦ Γεωργίου. Τὰ κόμματα φιλονικοῦσαν μὲ πείσμα, οἱ κυβερνήσεις ἀλλάζαν συχνὰ καὶ τὸ ἓνα κόμμα προσπαθοῦσε νὰ ρίξει τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ πάρῃ τὴν ἀρχή. Ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ἐπαναστάσεις, καθὼς τὸν καιρὸ τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ Ὄθωνα. Ὁ Γεώργιος κυβέρνησε σὰ συνταγματικὸς βασιλιάς καὶ φάνηκε πιστὸς στὸ σύνταγμα ποὺ ψήφισε ἡ ἐθνὸσυνέλευση.

Στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου τὸ κράτος μεγάλωσε σημαντικά. Ἀμέσως μόλις ἀνέβηκε στὸ θρόνο, ἡ Ἀγγλία χάρισε στὸ ἑλληνικὸ βασίλειο τὴν Ἐφτάνησο, δηλαδὴ τὰ νησιά τοῦ Ἰονίου, τὴν Κέρκυρα, τὴν Κεφαλληνία κτλ. Τὸ 1881 ἡ Τουρκία, ἀφοῦ νικήθηκε σ' ἓνα μεγάλο πόλεμο μὲ τὴ Ρωσσία (1877—1878), ἀναγκάστηκε νὰ παραχωρήσῃ στὴν Ἑλλάδα τὴ Θεσσαλία καὶ ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴν Ἠπειρο.

Ἡ Κρήτη ὅμως δὲν ἔπαυσε νὰ ζητῇ τὴν ἔνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Οἱ Κρητικοὶ εἶχαν κάμει πολλὰς ἐπαναστάσεις, γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὸν τουρκικὸ ζυγὸ, καὶ ἔχυσαν πολὺ αἷμα. Τὸ 1896 ἐπαναστάτησαν πάλι καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις ἔστειλε τὸ στόλο καὶ ὕστερότερα στρατὸ στὸ νησί. Ἡ Τουρκία ὅμως ἀμέσως κήρυξε πόλεμο καὶ χτύπησε τὴν Ἑλλάδα, ποὺ εἶχε τότε λίγο στρατὸ καὶ δὲν ἦταν ἐτοιμασμένη γιὰ πόλεμο. Ὁ τουρκικὸς στρατὸς μπῆκε στὴ Θεσσαλία καὶ κυρίεψε τὴ Λάρισα. Ἡ Ἑλλάδα ἀναγκάστηκε νὰ τραβῆξῃ τὸ 1897 στρατὸ τῆς ἀπὸ τὴν Κρήτη καὶ οἱ δυνάμεις ὑποχρέωσαν τὴν Τουρκία ν' ἀδειάσῃ τὴ Θεσσαλία, ἀνάγκασαν ὅμως καὶ τὴν Ἑλλάδα νὰ πληρώσῃ ἀποζημίωση στὴν Τουρκία 100 ἑκατομμύρια χρυσὰς δραχμῶν. Τότες οἱ δυνάμεις κήρυξαν αὐτόνομη τὴν Κρήτη καὶ

διώρισαν άρμοστή τόν πρίγκηπα Γεώργιο, δευτερότοκο γιό τοῦ Γεωργίου Α΄. Τò 1896 ó Γεώργιος ἔφυγε ἀπό τήν Κρήτη καί στή θέση του διωρίστηκε άρμοστής ó Άλέξανδρος Ζαΐμης.

Σέ λίγο άρχισαν μεγάλες ταραχές στή Βαλκονική· πού άλλαξαν ριζικά τήν κατάσταση.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ

54.Οί βαλκανικές ταραχές από τὸ 1908.

Δὲν ἄργησε νὰ ξεσπάσουν νέες μεγάλες ταραχές στὴ Βαλκανικὴ. Τὴν ἀρχὴ τὴν ἔκαμε ἡ περίφημη ν ε ο τ ο υ ρ κ ι κ ῆ ἑ π α ν ἄ σ τ α σ η τοῦ 1908.

1908 Πολλοὶ μορφωμένοι Τοῦρκοι, ποὺ εἶχαν σπουδάσει στὴν Εὐρώπη, καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς πολλοὶ ἄξιωματικοί, ἐπαναστάτησαν, γιὰ νὰ καταλύσουν τὴν τυραννικὴ κυβέρνηση τοῦ σουλτάνου Χαμίτ. Κατάργησαν τὸ ἀπολυταρχικὸ πολίτευμα τῆς Τουρκίας, περῶρισαν τὴ δύναμη τοῦ σουλτάνου καὶ τὸν ἀνάγκασαν νὰ δεχτῆ τὸ σύνταγμα. Τοὺς νέους αὐτοὺς πολιτικούς τῆς Τουρκίας τοὺς ὠνόμασαν Ν ε ο τ ο ὑ ρ κ ο υ ς. "Ἐνα χρόνο ἀργότερα, τὸ 1909, ὁ σουλτάνος καὶ οἱ φίλοι τοῦ παλιοῦ πολιτεύματος ἔκαμαν ἀντεπανάσταση στὴν Πόλη, γιὰ νὰ ξαναφέρουν τὴν ἀπολυταρχία. Τότε τὰ στρατεύματα τῶν Νεοτούρκων προχώρησαν στὴν Πόλη, ξεθρόνισαν τὸν Χαμίτ, ἔβαλαν στὴ θέση του τὸν ἀδερφὸ του Μ ω ἄ μ ε θ Ἐ' καὶ πῆραν στὰ χέρια τους ὅλη τὴν ἐξουσία οἱ Νεότουρκοι.

Οἱ Νεότουρκοι εἶχαν μεγάλα σχέδια. "Ἀρχισαν νὰ διοργανώνουν τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο κι ἔλεγαν πὼς θὰ ζωντανέψουν τὴν Τουρκία καὶ θὰ τὴν κάνουν δυνατὸ κράτος. Γιὰ τοὺς χριστιανοὺς ὅμως φάνηκαν χειρότεροι ἀπὸ τοὺς Παλαιοτούρκους. Πρὶν προφτάσουν οἱ χριστιανοὶ νὰ χαροῦν, γιατί εἶχαν γλιτώσει ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ Χαμίτ, εἶδαν νὰ στηλώνεται ἐμπρὶς τοὺς νέος κίνδυνος. Οἱ Νεότουρκοι διαλαλοῦσαν πὼς ἔπρεπε, γιὰ νὰ γίνῃ δυνατὴ ἡ Τουρκία, ν'ἀποτελεσθῆ ἀπὸ ἕνα

ἔθνος, πού νά μιλή τήν ἴδια γλῶσσα καί νά ἔχη τήν ἴδια θρησκεία, ὅπως τὰ μεγάλα κράτη τῆς Εὐρώπης. Ἦθελαν λοιπόν νά ἔκ τ ο υ ρ κ ί σ ο υ ν ὅλους τοὺς χριστιανούς. Αὐτὸ γέννησε μεγάλες ταραχές στήν Τουρκία. Ἀπὸ τίς ταραχές ὠφελήθηκαν ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἡ Αὐστρία προσάρτησε στὸ κράτος τῆς τίς δυὸ ἐπαρχίες, τὴ Βοσνία καὶ τὴν Ἐρζεγοβίνη. ἡ Βουλγαρία κήρυξε τὴν ἀνεξαρτησία τῆς ἀπὸ τὴν Τουρκία.

Ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτὴ θέλησαν νά ὠφεληθοῦν καὶ οἱ Κρητικοί. Σηκώθηκαν λοιπόν πάλι καὶ κήρυξαν τὴν ἔνωσή τους μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἐνας δραστήριος πολιτικός, ὁ Ἐ λ ε υ θ έ ρ ι ο ς Β ε ν ι ζ έ λ ο ς, ἦταν ἀρχηγὸς τοῦ κινήματος. Γιά κακὴ τύχη ὅμως τὸ ἑλληνικὸ κράτος δὲν ἦταν πάλι ἐτοιμασμένο γιὰ πόλεμο. Τὸ ἐναντίο, οἱ Νεότουρκοι εἶχαν τὴν ὥρα ἐκείνη δυνατώτερο στρατὸ καὶ φοβέριζαν πὼς θὰ συντρίψουν τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις φοβήθηκε μήπως πέθῃ τὰ ἴδια ὅπως στὸν πόλεμο τοῦ 1897. Ἀναγκάστηκε νά μὴ δεχτῆ τὴν ἔνωσι τῆς Κρήτης καὶ νά κάμῃ πολλὰ ἀποχωρήσεις στοὺς Τούρκους.

55. Ἡ ἐπανάστασι τοῦ Γουδιῆ.

Οἱ ταπεινώσεις αὐτὲς πλήγωσαν τὴν ἐθνικὴ φιλοτιμία. Ἀπ' ὅλα τὰ μέρη ἄρχισε ν' ἀκούεται μιὰ φωνή, πὼς ἦταν ἀνάγκη νά διορθωθῇ ἡ ἐσωτερικὴ κατάστασι στήν Ἑλλάδα.

Ἀπὸ χρόνια ἡ κατάστασι δὲν ἦταν πολὺ εὐχάριστη στήν Ἑλλάδα. Τὸ ἑλληνικὸ κράτος δὲν εἶχε προδέψει ὅσο ἔπρεπε. Δὲν εἶχε γίνει ἀρκετὴ προσπάθεια γιὰ νά μορφωθῇ ὁ λαὸς καὶ ν' ἀποχτήσῃ μέσα συγκοινωνίας, πού συντελοῦν στήν ἀνάπτυξι τοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ φιλονικίες τῶν κομμάτων καὶ τὰ πολιτικὰ πάθη ἔκαναν πολὺ κακὸ στὸν τόπο καὶ ὁ λαὸς θρискόταν στὸ σκοτάδι μὴ ξέροντας ποιὸ δρόμο ν' ἀκολουθήσῃ.

Ύστερα ὅμως ἀπὸ τὶς ταπεινώσεις, πού ἔπαθε ἡ Ἑλλάδα, γεννήθηκε σὲ ὅλους ἡ ἐπιθυμία νὰ διορθώσουν τὴν κατάσταση: "Ὅλοι φώναζαν: «ἀνόρθωση»! Οἱ ἀξιωματικοὶ σχημάτισαν τότε ἕνα σύνδεσμο καὶ 1909 στὶς 15 Αὐγούστου ἔγῃκαν μὲ στρατὸ στὸ Γουδί, πού εἶναι μιὰ τοποθεσία κοντὰ στὴν Ἀθήνα. Ζήτησαν ἀπὸ τὴν κυβέρνησις ριζικὲς μεταρρυθμίσεις καὶ κυρίως τὴν ἀναδιοργάνωση τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ στόλου. Ὁ λαὸς ἐπιδοκίμασε τὴν πράξη τῶν ἀξιωματικῶν καὶ σὲ μεγάλα συλλαλητήρια ζήτησε νὰ διορθωθῇ ἡ κακὴ ἐσωτερικὴ κατάσταση. Ἡ ἐπανάσταση ἐπικράτησε. Ἄρχισε λοιπὸν ἀμέσως ἡ διοργάνωση τοῦ στρατοῦ, παράγγειλαν πολεμικὰ πλοῖα καὶ ἔγινε προσπάθεια νὰ διορθωθοῦν τὰ ἐσωτερικὰ. Ὁ στρατιωτικὸς σύνδεσμος προσκάλεσε ἀπὸ τὴν Κρήτη τὸ Βενιζέλο, πού σὲ λίγο ἔγινε πρωθυπουργὸς καὶ πῆρε στὰ χέρια του τὴν κυβέρνησις.

56. Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος

Ὁ πόλεμος μετὰ τοὺς Τούρκους. Ἦταν τότε μεγάλη ταραχὴ στὴ Βαλκανικὴ. Οἱ Νεότουρκοι καταδίωκαν τοὺς χριστιανοὺς, περιφρονοῦσαν τὰ προνόμια τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκίας καὶ πίεζαν τὸ Πατριαρχεῖο. Ἐξαφνα ὅμως τὰ πράγματα ἄλλαξαν. Τὰ χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς, ἡ Ἑλλάδα, ἡ Σερβία, ἡ Βουλγαρία καὶ τὸ Μαυροβούνιο, συνεννοήθηκαν γιὰ νὰ χτυπήσουν τὴν Τουρκία.

Στὶς 4 Ὀκτωβρίου 1912 ἄρχισε ὁ πόλεμος. Οἱ 1912 σύμμαχοι νίκησαν σὲ ὅλα τὰ μέρη. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πέρασε τὰ τουρκικὰ σύνορα, νίκησε τοὺς Τούρκους σὲ δυὸ μεγάλες μάχες, στὸ Σαραντάπορο καὶ στὰ Γιανιτσά, καὶ στὶς 26 Ὀκτωβρίου μπῆκε στὴ Θεσσαλονίκη. Ἄλλος ἑλληνικὸς στρατὸς πέρασε τὰ Ἡπειρωτικὰ σύνορα, μπῆκε στὴν Ἡπει-

ρο και πολιορκησε τα Γιάννενα. Επίσης οι Σέρβοι νίκησαν τους Τούρκους στη μάχη του Κοιμάνοβο και κυρίεψαν τα Σκόπια και το Μοναστήρι. Οι Βούλγαροι πολιορκησαν την Αδριανούπολη, νίκησαν τον τουρκικό στρατό στο Λουλέμποργας και προχώρησαν ως την Τσατάλτζα. Έτσι σε όλη την Ευρώπη καταλύθηκε το κράτος του σουλτάνου και μόνο στα τρία φρούρια, Αδριανούπολη, Γιάννενα και Σκόδρα έμεινε ακόμα τουρκικός στρατός.

Ο ελληνικός στόλος ωφέλησε πολύ τον αγώνα. Έκλεισε τον τουρκικό στόλο μέσα στα Δαρδανέλια και εμπόδισε τους Τούρκους να μεταφέρουν στρατό από τη Μ. Ασία στην Ευρώπη. Οι Τούρκοι δοκίμασαν δυο φορές να σπάσουν τον αποκλεισμό. Στις 3 Δεκεμβρίου του 1912 και αργότερα στις 5 Ιανουαρίου 1913 βγήκαν από τα στενά και δοκίμασαν να χτυπήσουν τα ελληνικά πολεμικά. Μά και τις δυο φορές ο τουρκικός στόλος έφυγε, αφού έπαθε πολλές ζημιές, και δέ βγήκε πια από τα στενά. Ο ελληνικός στόλος έλευθέρωσε τα νησιά Λήμνο, Ίμβρο, Σαμοθράκη, Τένεδο, Χίο, Λέσβο, Σάμο.

Ο ελληνικός στρατός εξακολούθησε να πολιορκη τα Γιάννενα. Την πόλη προστάτευε ένα απόκρημνο ύψωμα, το Μπιζάνι, που το είχαν οχυρώσει Γερμανοί αξιωματικοί. Ο χειμώνας ήταν βαρύς στην Ήπειρο και το δυνατό κρύο δυσκόλευε τις επιχειρήσεις. Τέλος όμως το Μπιζάνι έπεσε και στις 21 Φεβρουαρίου οι Έλληνες μπήκαν στα Γιάννενα. Ύστερα από λίγο οι Βούλγαροι κυρίεψαν την Αδριανούπολη και οι Τούρκοι δέχτηκαν να κάμουν ειρήνη. Στις 17 Μαΐου υπογράφηκε συνθήκη στο Λονδίνο μεταξύ των συμμάχων και της Τουρκίας. Η Τουρκία παραχώρησε στους συμμάχους την Ήπειρο, τη Μακεδονία και μεγάλο κομμάτι της Θράκης.

Στο μεταξύ στη Θεσσαλονίκη δολοφονήθηκε ο βασι-

λιᾶς Γεώργιος στις 5 Μαρτίου 1913 καὶ στὸ θρόνο ἀνέβηκε ὁ γιός του Κωσταντῖνος.

Πόλεμος μετὸς Βουλγάρους. Οἱ σύμμαχοι φιλονίκησαν, ὅταν ἦρθε ἡ ὥρα τῆς μοιρασιᾶς. Οἱ Βούλγαροι ἔδειξαν μεγάλη πλεονεξία καὶ ἤθελαν νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κομμάτι. Ζητοῦσαν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνες τὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀπὸ τοὺς Σέρβους τὸ Μοναστήρι. Τότε συνεννοήθηκαν ἡ Σερβία καὶ τὸ 1913 Μαυροβούνιο μετὴν Ἑλλάδα καὶ στις 17 Ἰουνίου ἄρχισε ὁ πόλεμος μετὸς Βουλγάρους. Οἱ Ἕλληνες τσάκισαν τὸ βουλγαρικὸ στρατὸ στὴ μεγάλη μάχη τοῦ Κιλκίς, πού θάσταξε δυὸ μέρες (21—23 Ἰουνίου). Ἐπίσης καὶ οἱ Σέρβοι νίκησαν τοὺς Βουλγάρους καὶ τοὺς κυνήγησαν στὰ παλιὰ σύνορά τους. Μὰ καὶ ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Τουρκία ὠφελήθηκαν ἀπὸ τὴν εὐκαιρία καὶ προχώρησαν μέσα στὸ βουλγαρικὸ ἔδαφος. Γι' αὐτὸ ὁ βασιλιᾶς τῆς Βουλγαρίας Φερδινάνδος ἀναγκάστηκε νὰ ζητήσῃ εἰρήνη.

Στις 17 Ἰουλίου ἔγινε μιὰ σπουδαία συνδιάσκεψη στὸ Βουκουρέστι, πού ὠρισε τὴ νέα κατάσταση τῆς Βαλκανικῆς. Ἡ Ἑλλάδα μεγάλωσε σημαντικά. Πῆρε τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία ὡς τὸ Νέστο καὶ τὴ 1913 Ροδιόπη, τὴν Ἡπειρο καὶ τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου. Ἡ συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου ἦταν μεγάλη ἐπιτυχία γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ὁ στρατὸς γύρισε μετὸ περηφάνεια στὴν Ἀθήνα, ἔγιναν μεγάλες γιορτὲς καὶ ὁ λαὸς ἦταν ἱκανοποιημένος καὶ εἶχε μεγάλες ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον.

57. Ἡ Εὐρώπη στις παραμονές τοῦ μεγάλου πολέμου

Οἱ Ἕλληνες δὲν πρόφτασαν νὰ χαροῦν. Μιὰ τρομερὴ μπόρα ξέσπασε ἕνα χρόνο ὕστερα ἀπὸ τὴν εἰρήνη τοῦ Βουκουρεστίου. Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀνάψῃ μεγάλη πυρκαϊὰ στὸν κόσμον. Οἱ μεγάλες δυνάμεις πιάστηκαν σὲ φοβερὸ πόλεμο.

Στὴν Εὐρώπῃ εἶχε γίνεи μεγάλη πρόοδος τὰ τελευταῖα χρόνια. Οἱ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων προώδεψαν πολὺ, ἡ βιομηχανία ἀναπτύχθηκε ὑπερβολικά, κατασκεύασαν θαυμάσιες μηχανές, πού εὐκόλυναν τὴν ἐργασία, οἱ πόλεις μεγάλωσαν καὶ πλούτησαν πολὺ. Ἡ συγκοινωνία μὲ τὸ σιδηρόδρομο καὶ τὰ ἀτμόπλοια τελειοποι-

Πῶς ταξίδευαν τὸν παλαιότερο καιρὸ.

ήθησαν κι ἔγιναν νέες ἐφευρέσεις. Κατασκεύασαν αὐτοκίνητα, ἀεροπλάνα καὶ ὑποβρύχια. Τὸν εἰκοστὸ λοιπὸν αἰῶνα ἡ Εὐρώπῃ καὶ οἱ Ἐνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς ἦταν χώρες πολὺ προοδευμένες.

Ὁ ἄνθρωπος πρόκοψε πολὺ μελετώντας τὴ φύση. Ἀνακάλυψε τὶς φυσικὲς δυνάμεις καὶ τοὺς νόμους, πού κυβερνοῦν τὴ φύση. Τὶς γνώσεις του τὶς μεταχειρίσθηκε γιὰ νὰ καλυτερέψῃ τοὺς ὅρους τῆς ζωῆς του, νὰ κάμῃ

καλύτερες κατοικίες, εύκολώτερη συγκοινωνία, για να πολεμήση τις ἀρρώστιες κτλ. Δυὸ φυσικὲς δυνάμεις προπάντων βοήθησαν τὸν ἄνθρωπο, ὁ ἄ τ μ ὀ ς καὶ ὁ ἤ λ ε κ τ ρ ι σ μ ὀ ς. Μὲ αὐτὲς κίνησε πελώριες μηχανές, πού ἰσοδυναμοῦν μὲ τὴ δύναμη χιλιάδων ἀνθρώπων. Μὲ τὸν ἀτμὸ καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸ συντομεύτηκαν πολὺ οἱ ἀποστάσεις.

Γιὰ κακὴ τύχη ὅμως κάτω ἀπὸ τὴ λάμψη αὐτὴ ἦταν φοβερὲς πληγές. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης εἶχαν μεγάλο μῖσος μεταξύ τους καὶ οἱ πολιτικοὶ τους δούλεψαν γιὰ νὰ δυναμώσουν τὰ πάθη. Κυρίως ἦταν μεγάλη ἀντιπάθεια μεταξύ τῶν Γάλλων καὶ τῶν Γερμανῶν, ἐπειδὴ οἱ Γερμανοὶ νίκησαν τὸ 1870 τοὺς Γάλλους καὶ πῆραν ἀπὸ τὴ Γαλλία δυὸ ἐπαρχίες, τὴν Ἀλσατία καὶ τὴ Λωραίνη. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτὸ τὰ μεγάλα κράτη εἶχαν φοβερὸ οἰκονομικὸ ἀνταγωνισμὸ καὶ ἀντίθετα συμφέροντα στὶς ἀποικίες καὶ στὴ Βαλκανικὴ. Γι' αὐτὸ οἱ μεγάλες δυνάμεις χωρίστηκαν σὲ δυὸ στρατόπεδα. Ἡ Γερμανία, πού ἦταν τὸ δυνατώτερο στρατιωτικὸ κράτος τῆς Εὐρώπης ἔκαμε συμμαχία μὲ τὴν Αὐστρία καὶ τὴν Ἰταλία. Ἡ συμμαχία αὐτὴ ὠνομάστηκε Τριπλή Συμμαχία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος συνεννοήθηκαν ἡ Γαλλία, ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἀγγλία, κι ἔτσι ἔγινε ἡ Τριπλή Συνεννόηση, πού τὴν εἶπαν Ἀντάντ.

Οἱ στρατιωτικὲς δυνάμεις τῶν μεγάλων κρατῶν ἦταν τεράστιες. Χρησιμοποίησαν γιὰ πολεμικοὺς σκοποὺς ὅλη τὴν ἐπιστήμη καὶ ὅλες τὶς νεώτερες ἐφευρέσεις. Κατασκεύασαν τρομερὰ κανόνια, μεγάλα θωρηκτὰ μὲ δυνατοὺς θώρακες καὶ ἀμέτρητα κανόνια καὶ ἀνακάλυψαν τελειότατα μέσα καταστροφῆς. Καὶ ἐπειδὴ τὰ κράτη εἶχαν πάντοτε ὑποψίες, διατηροῦσαν πολὺ στρατό, ξόδευαν μεγάλα ποσὰ γιὰ στρατιωτικὲς ἐτοιμασίες καὶ ἔκαναν μυστικὲς συνεννοήσεις. Γι' αὐτὸ ὁ κόσμος ζοῦσε σὲ μιὰ ἀνησυχία καὶ μὲ φρίκη ἀναμετροῦσε ἕναν πόλεμο ἀνάμεσα στὰ μεγάλα κράτη.

58. Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος

Ὁ τρομερὸς πόλεμος ξέσπασε τὸ καλοκαίρι τοῦ 1914. Ἀφορμὴ ἔδωσαν τὰ ζητήματα τῆς Βαλκανικῆς, γιατί ἡ Γερμανία εἶδε μὲ ἀνησυχία τὴν καταστροφὴ τῆς Τουρκίας καὶ ἡ Αὐστρία φοβόταν τὴ Σερβία ποὺ μεγάλωσε καὶ ζητοῦσε νὰ ἐλευθερώσῃ τοὺς σλαβόφωνους κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Σέρβοι ἐπαναστάτες 1914 σκότωσαν τὸ διάδοχο τῆς Αὐστρίας μὲ τὴ γυναῖκα του στὸ Σεράγεβο τῆς Ἑρζεγοβίνης, ὅπου εἶχε πάει νὰ ἐπιθεωρήσῃ τὸ στρατό.

Ἐξαφνα ὁ κόσμος εἶδε νὰ ἔρχεται ἡ καταστροφὴ σὰ φοβερὴ θεομηνία. Ὁ πόλεμος θάσταξε περισσότερο ἀπὸ τέσσερα χρόνια. Τὰ περισσότερα ἔθνη τῆς Εὐρώπης πῆραν μέρος σ' αὐτόν. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Εὐρώπην ἔγιναν καὶ στὴν Ἀσία καὶ στὴν Ἀφρική καταστρεπτικὲς μάχες. Τέλος μπῆκε στὸν πόλεμο καὶ ἡ Ἀμερική. Ἔτσι ὁ πόλεμος, ποὺ στὴν ἀρχὴ ἦταν εὐρωπαϊκὸς ἔγινε παγκόσμιος καὶ γι' αὐτὸ λέγεται εὐ ρ ω π α ῖ κ ὸ ς ἦ π α γ κ ὸ σ μ ι ο ς π ὄ λ ε μ ο ς.

Ὁ πόλεμος αὐτὸς ἦταν ὁ μεγαλύτερος ἀπ' ὄσους γνώρισε ὡς τότε ὁ κόσμος. Ὑπολόγισαν πὼς τὰ δυὸ ἀντίθετα μέρη κινητοποίησαν 50 ἑκατομμύρια ἀνθρώπους μέσα στὰ τέσσερα χρόνια. Καὶ τὰ φονικά ὄπλα ποτὲ δὲν ἦταν τόσο τέλεια.

Στὴν ἀρχὴ ἡ Γερμανία, ποὺ εἶχε τὸ μεγαλύτερο καὶ τὸν καλύτερο ὠργανωμένο στρατὸ καὶ ἀφθονώτερα καὶ τελειότερα τὰ πολεμικὰ μέσα, δοκίμασε μὲ μιὰ γοργὴ κίνηση νὰ συντρίψῃ τοὺς ἀντιπάλους της. Ἐκεῖνοι ὁμως τὴν ἔκλεισαν, καθὼς καὶ τὴ σύμμαχό της τὴν Αὐστρία, ἀπ' ὄλα τὰ μέρη. Τὰ περισσότερα ἔθνη ἦταν ἀντίθετα τῆς Γερμανίας. Μόνον ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία συμμάχησαν μαζί της, ἐπειδὴ ἦταν δυσσχεστές ἀπὸ τὸ Βαλκανικὸ πόλεμο. Ἐγιναν τρομερὲς καταστροφές σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπην, κυρίως στὸ Βέλγιο

καὶ στὴ βορινὴ Γαλλία, καὶ χύθηκε ἄφθονο αἷμα. Ἐκατομμύρια ἄνθρωποι πέθαναν ἀπὸ κακουχίες καὶ ἀπὸ ἄρρώστιες. Οἱ Γερμανοὶ ἔδειξαν μεγάλη ἄντοχή, μὰ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ νικήσουν. Ἀφοῦ μάλιστα μπήκε στὸν πόλεμο ἡ Ἀμερική, ἔσπασε ἡ ὀρμὴ τους. Τέλος ἀναγκάστηκαν νὰ ζητήσουν εἰρήνη καὶ δέχτηκαν ὅλους τοὺς ὅρους τῶν συμμάχων (Νοέμβριος 1918).
 1919 Τότε ἐγινε ἡ σ υ ν θ ἦ κ η τ ῶ ν Β ε ρ σ α - λ ι ῶ ν, πού ὑποχρέωσε τοὺς Γερμανοὺς νὰ διαλύσουν τὸ στρατό τους, νὰ δώσουν πίσω τις δυὸ γαλλικὲς ἐπαρχίες πού εἶχαν πάρει τὸ 1870, καὶ νὰ πληρώσουν μεγάλη ἀποζημίωση γιὰ τις καταστροφές πού ἔκαμαν.

59. Ἡ Ἑλλάδα στὸν Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο

Ὁ εὐρωπαϊκὸς πόλεμος σῶριασε μεγάλες συμφορὲς στὴν Ἑλλάδα, ὅπως σὲ ὅλον τὸ κόσμον. Ἡ Ἑλλάδα χάθηκε λίγο καιρὸ τις ἐπιτυχίες τοῦ βαλκανικοῦ πολέμου. Οἱ κομματικὲς φιλονικίες, πού νόμιζε κανεὶς πὼς ἔλειψαν ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση τοῦ Γουδιῆ, ξαναφάνηκαν μὲ μεγαλύτερη ἔνταση στὰ χρόνια τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολέμου.

Στὴν ἀρχὴ ἡ Ἑλλάδα δὲν πῆρε μέρος στὸν πόλεμο. Ἀφοῦ ὅμως ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία πῆγαν μὲ τοὺς Γερμανοὺς, δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ μείνη ὡς τὸ τέλος ἀδιάφορη. Τὸ 1916 οἱ σύμμαχοι ἔβγαλαν στρατεύματα στὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ νὰ βοηθήσουν τὴ Σερβία, πού τὴ χτυποῦσαν οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Γερμανοαυστριακοὶ ἀπὸ δυὸ μέτωπα. Ὁ πόλεμος τώρα γινόταν στὸ χῶμα τους καὶ οἱ Ἕλληνες δὲν μποροῦσαν νὰ μείνουν ἀδιάφοροι θεατές. Ἀλλὰ ὁ βασιλιᾶς Κωσταντῖνος ἠθέλε νὰ μείνη οὐδέτερος. Οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Γάλλοι κηρύχτηκαν τότε ἐναντίον του.

Τὰ πνεύματα ἐρεθίστηκαν πολὺ, ὅταν οἱ Βούλγαροι

καὶ οἱ Γερμανοὶ πάτησαν τὴν Ἀνατολικὴν Μακεδονίαν καὶ πῆραν ἑλληνικὰ φρούρια, καὶ ἕνα σῶμα παραδόθηκε τοὺς Βουλγάρους χωρὶς νὰ πολεμήσῃ, γιατί εἶχε τέτοια διαταγὴ ἀπὸ τὴν Ἀθήναν. Τότε ὁ Βενιζέλος μὲ πολλοὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς πήγε στὴ Θεσσαλονίκη, ἔκαμε προσωρινὴ κυβέρνηση καὶ ἄρχισε νὰ διοργανῶνῃ στρατό, γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Βουλγάρους. Τὸ 1917 οἱ σύμμαχοι ἔδιωξαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὸν Κωσταντῖνο, στὸ θρόνον ἀνέβηκε ὁ δεύτερος γιὸς του Ἀλέξανδρος καὶ ὁ Βενιζέλος ἦρθε στὴν Ἀθήναν, ἔκαμε γενικὴ ἐπιστράτευση καὶ ἔταξε τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ στὸ πλευρὸ τῶν συμμάχων.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔδειξε πάλι τὴν ἰκανότητά του σὲ πολλὰς μάχας καὶ μαζί μὲ τοὺς Γάλλους καὶ τοὺς Σέρβους ἔσπασε τὸ βουλγαρικὸ μέτωπο καὶ ἀνάγκασε τοὺς Βουλγάρους νὰ συνθηκολογήσουν. Ἡ Συνεννόησις ὕστερα ἀπὸ τὴν τελειωτικὴν νίκη ἔδωσε στὴν Ἑλλάδα τὴ βουλγαρικὴ καὶ τὴν τουρκικὴ Θράκη καὶ τὴν περιοχὴ τῆς Σμύρνης στὴ Μ. Ἀσία. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πῆρε αὐτὰς τὰς χώρας καὶ ἡ συνθήκη τῶν Σεβρῶν (28 Ἰουλίου 1920) ἐπικύρωσε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ἑλλάδας στὶς τουρκικὰς χώρας.

Ὑστερα ἀπὸ τὴ συνθήκην τῶν Σεβρῶν ἡ Ἑλλάδα ἔφτανε σχεδὸν τὰ ἔθνικα τῆς σύνορα. Στὴν Εὐρώπῃ ἦταν στὰ πρόθυρα τῆς Πύλης, στὴ Μ. Ἀσία εἶχε τὴ Σμύρνη μὲ τὴν πλούσιαν περιοχὴν τῆς. Φάνηκε λοιπὸν πὼς ἀνοίγεται μέγαλον στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἄρχισαν νὰ λογαριάζουν τὴν Ἑλλάδα γιὰ σπουδαῖον συντελεστὴν στὴν ἀνατολή. Προπάντων ἡ Ἀγγλία ἤθελε νὰ συνδεθῇ στενώτερα μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸ στήριξε τὴν πολιτικὴν τῆς στὴν Ἀνατολή.

60. Μικρασιατική καταστροφή

Ἀλλὰ οἱ κομματισμοὶ δὲν ἔπαυσαν στὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πολιτευομένους καὶ τὸ λαὸ μισοῦσαν τὸ Βενιζέλο καὶ τοὺς συνεργάτες του. Οἱ μεγάλες ἐπιτυχίες δὲν κατάρθωσαν νὰ σβήσουν τὰ πάθη. Ὁ βασιλεὺς Κωσταντῖνος ἔμεινε στὴν Ἑλβετία καὶ οἱ ὄπαδοί του ἐργάζονταν στὴν Ἑλλάδα ἐνωμένοι νὰ πάρουν τὴν ἀρχὴ καὶ νὰ τὸν ξαναφέρουν στὸ θρόνο. Ὁ Βενιζέλος γύρισε ἀπὸ τὴν Εὐρώπη περήφανος γιὰ τὶς μεγάλες ἐπιτυχίες του καὶ ἀποφάσισε νὰ κάμῃ ἐκλογές. Στὸ μεταξὺ πέθανε ἀπὸ τυχαῖο δυστύχημα ὁ νεαρὸς βασιλεὺς Ἀλέξανδρος καὶ ἔμεινε ὁ θρόνος ἄδειος.

Οἱ ἐκλογές ἔγιναν τὴν 1 Νοεμβρίου 1920. Ὁ λαὸς μὲ μεγάλη πλειοψηφία ἀποδοκίμασε τὸ Βενιζέλο καὶ τὸ κόμμα του. Ὁ Βενιζέλος ἔφυγε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ἀρχὴ τὴν πῆραν οἱ ἀντίθετοὶ πολιτικοὶ καὶ αὐτοὶ ξανάφεραν στὸ θρόνο τὸν Κωσταντῖνο. Οἱ δυνάμεις ὁμῶς θεώρησαν αὐτὸ ἐχθρική πράξη, ἔκοψαν τὶς σχέσεις τους μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἔπαυσαν νὰ τὴν ὑποστηρίζουν οἰκονομικά.

Ἡ θέση τῆς Ἑλλάδας ἦταν πολὺ δύσκολη. Ὁ στρατὸς τῆς ἦταν στὴ Μ. Ἀσία καὶ χωρὶς τὴν ὑποστήριξη τῶν Εὐρωπαίων δὲν μπορούσε νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸν ἀγῶνα.

Οἱ Τοῦρκοι πῆραν θάρρος τότε καὶ ἄρχισαν νὰ ὀργανώνουν τὸ στρατό τους καὶ νὰ παίρνουν ἀπ' ὅλα τὰ μέρη κανόνια καὶ πολεμοφόδια. Ἡ ψυχὴ τοῦ τουρκικοῦ στρατοῦ στὴ Μ. Ἀσία ἦταν ὁ Μουσταφὰ Κεμάλ ἓνας ἀξιωματικός, ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ διωργάνωσε τὴν ἄμυνα. Ἐκαμε πρωτεύουσά του τὴν Ἄγκυρα καὶ ζητοῦσε νὰ πάρῃ πίσω τὶς τουρκικὲς χῶρες.

Τὸ ἐλληνικὸ ἐπιτελεῖο τότε γιὰ νὰ προλάβῃ μεγαλῶτερη εἰσχυσὴ τῶν Τοῦρκων, ἄρχισε μεγάλη ἐπίθεση. Ὁ στρατὸς προχώρησε καὶ πῆρε τὸ Ἐσκί-Σεχίρ καὶ τὸ Ἄφιὸν Καραχισάρ. Οἱ Τοῦρκοι ὁμῶς ὑποχώρησαν καὶ δὲν ἦταν δυνατὸ νὰ τοὺς φτάσῃ κανεὶς στὶς ἀπέραντες

έκτάσεις τῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ἐπιτελεῖο ἔκαμε τότε μεγάλο σφάλμα νὰ διατάξη τὸ στρατὸ νὰ προχωρήσῃ πρὸς τὴν Ἄγκυρα. Οἱ στρατιῶτες βιάδισαν μὲ πολλές δυσκολίες καὶ στερήσεις σὲ μέρη ἄγνωστα, πολλές φορές ἀκατοίκητα καὶ νοσηρά, πέρασαν τὴν Ἀλμυρὴ Ἐρημο καὶ ἔφτασαν ὡς τὸν ποταμὸ Σαγγάριο. Ἦταν ὅμως τόσο κουρασμένοι, πού δὲν κατῶρθωσαν νὰ κυριέψουν τὴν Ἄγκυρα. Ἀναγκάστηκαν νὰ περάσουν ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν ἀτελείωτη ἐκείνη ἔκταση.

Ὁ στρατὸς γύρισε στὸ Ἐσκί Σεχίρ καὶ στὸ Ἀφιόν-Καραχισάρ. Ἡ κατάστασή του ὅμως ἦταν ἐλεεινὴ. Ἐμπεῖνε ἀκόμα ἓνα χρόνο στὰ ξένα ἐκεῖνα μέρη. Ἡ συντήρησή του ἦταν πολὺ κακὴ, γιὰ τὸ ταμεῖο τοῦ κράτους δὲν εἶχε χρήματα. Κουράστηκε καὶ ἔχασε τὸ ἠθικὸ του. Ἡ τάξη καὶ ἡ πειθαρχία χάλασαν. Οἱ Τούρκοι αὐτὸν τὸν καιρὸ τελείωσαν τὶς ἐτοιμασίες τους καὶ τὸν Αὐγούστο τοῦ 1922 ἄρχισαν τὴν ἐπίθεση. Νίκησαν 1922 εὐκολὰ τὸν ἑλληνικὸ στρατό, πού μὲ μεγάλη σύγχυση καὶ ταραχὴ ἄρχισε νὰ φεύγῃ πρὸς τὴ θάλασσα. Ἐγίνε μεγάλη καταστροφή, χιλιάδες ἔπεσαν αἰχμάλωτοι καὶ ἄλλες χιλιάδες σκοτώθηκαν. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς, δηλαδὴ ὅ,τι ἀπόμεινε ἀπὸ τὴν καταστροφή καὶ τὴν αἰχμαλωσία, μπῆκε στὰ πλοῖα καὶ ἔφυγε ἀπὸ τὴ Μ. Ἀσία.

Φοβερώτερη ἦταν ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων τῆς Μ. Ἀσίας. Οἱ δυστυχημένοι σφάχτηκαν ἢ ἔπεσαν αἰχμάλωτοι ἢ ἔφυγαν στὴν Ἑλλάδα. Αὐτὴ εἶναι ἡ καταστροφή τῆς Μ. Ἀσίας, μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἀπ' ὅσες ἔπαθε τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος Ἡ Ἑλλάδα ἀναγκάστηκε νὰ ὑπογράψῃ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάνης, πού τὴν ὑποχρέωσε νὰ δώσῃ πίσω στοὺς Τούρκους τὴν Ἀνατολικὴ Θράκη καὶ ν' ἀνταλλάξῃ τοὺς Ἕλληνες τῆς Μ. Ἀσίας καὶ τῆς Θράκης μὲ τοὺς Τούρκους πού 1923 κατοικοῦσαν στὴν Ἑλλάδα. Ἀρχισε τότε μεγάλη μετανάστευση πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα. Περι-

σότεροι από 2 ½ εκατομμύρια "Έλληνες άφησαν τὰ σπίτια τους, τὰ μέρη όπου είχαν ζήσει από τρεις χιλιάδες χρόνια, και ήρθαν στην Έλλάδα.

Η μεγάλη καταστροφή πλήγωσε τή φιλοτιμία του στρατού. Πολλοί αξιωματικοί, που είχαν περάσει από τή Μ. Άσία στη Μυτιλήνη και στη Χίο, επαναστάτησαν. Πήραν τὸ στόλο κι ήρθαν με στρατὸ στην Άθήνα στις αρχές του Σεπτεμβρίου του 1922, ανάγκασαν τὸ βασιλιά Κωσταντῖνο νὰ παραιτηθῆ και διέλυσαν τή Βουλή τῆς 1 Νοεμβρίου.

Στὸ θρόνο ανέβηκε ὁ πρωτότοκος γιὸς του Κωσταντίνου Γεώργιος Β'. Οἱ ἐκλογές ὅμως τῆς 16 Δεκεμβρίου 1923 ἔφεραν μεγάλη δημοκρατική πλειοψηφία. Η ἔθνοσυνέλευση κήρυξε ἔκπτωτη τή βασιλική δυναστεία και στις 25 Μαρτίου ἀνακήρυσσε τή δημοκρατία. Ὁ λαὸς στὸ δημοψήφισμα τῆς 13 Ἀπριλίου ἐπικύρωσε τὸ νέο πολίτευμα.

ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

1939 - 1945

61. Τ' ἀνήσυχα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο

Στὰ 20 χρόνια, πού πέρασαν ἀπὸ τὴν εἰρήνη, δηλαδή ἀπὸ τὸ 1919—1939, οἱ λαοὶ δὲ χάρηκαν τὴν ἡσυχία, πού πόθησαν στὰ βασιανισμένα χρόνια τοῦ πολέμου. Οἱ ἀντιζηλίεις ἀνάμεσα στὰ κράτη ἐξακολούθησαν καὶ ὠδήγησαν σὲ νέο καταστρεπτικώτερο πόλεμο.

Ἀμέσως μετὰ τὴν εἰρήνη ἄρχισαν τῖς φιλονικίες οἱ δυὸ νικητρίες Δυνάμεις, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία. Συνέπεια αὐτῶν τῶν φιλονικιῶν ἦταν ἡ δική μας ἡ καταστροφή στὴ Μ. Ἀσία. Συνέπεια ἦταν ἐπίσης πού οἱ νικητὲς δὲν μπόρεσαν νὰ ἐμποδίσουν τὴ Γερμανία νὰ ξαναοπλισθῆ καὶ τὴν Ἰταλία καὶ τὴν Ἰαπωνία νὰ ἐτοιμαθοῦν γιὰ πόλεμο.

Στὴν Ἰταλία τὴν ἐξουσία τὴν ἔλαβε, τὸ 1922, ὁ ἀρχηγὸς τῶν φασιστῶν Μπενίτο Μουσολίνι, δημοσιογράφος, ἄλλοτε σοσιαλιστὴς, πού διάλυσε τὴ βουλή, κατάργησε τὸ κοινοβουλευτικὸ πολίτευμα, κυνήγησε τοὺς ἀντίθετους του καὶ κυβέρνησε μόνος μὲ τοὺς ὄπαδούς του. Ὁ Μουσολίνι ἔκανε τὸ μεγάλο ἄνδρα, ἔβγαζε λόγους, διαλαλοῦσε πὼς ἡ Μεσόγειος εἶναι ἰταλικὴ θάλασσα καὶ πὼς θὰ ξαναϊδρῦση τὴν παλαιὰ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία. Ἦταν ἀρκετὰ κωμικὸς μὰ κ' ἐπικίνδυνος μαζί, ἰδιαιτέρως σ' ἐμᾶς τοὺς γείτονές του, γιατί ἐτοίμαζε στρατὸ καὶ στόλο καὶ σχεδίαζε πόλεμο.

Στὴ Γερμανία ἡ δημοκρατία δὲν μπόρεσε νὰ σταθῆ. Στὴν ἐξουσίαν ἀνέβηκαν τὸ 1933 οἱ φιλοπόλεμοι τῶν ἄκρων, οἱ Ἐθνικοσοσιαλιστὲς. Ὁ ἀρχηγὸς τους Ἀδόλφος Χίτλερ, ἕνας ἄγνωστος ὑπαξιωματικὸς στὸν πρῶτο πόλεμο, ἦταν ἄνθρωπος ὀρμητικὸς καὶ ρήτορας πού

τάραζε τὰ πλήθη. Ὁ Χίτλερ χτύπησε κάθε ἀντίσταση στὸ ἐσωτερικό. Στὸ ἐξωτερικό ζητοῦσε νέες ἐκτάσεις γιὰ νὰ ζήσει ὁ γερμανικὸς λαός, ζωτικὸ χῶρο ὅπως ἔλεγε. Οἱ Ἐθνικοσοσιαλιστὲς ἦταν τρομερὰ φανατισμένοι. Φώναζαν πὼς οἱ Γερμανοὶ εἶναι ἡ ἀνώτερη φυλὴ τοῦ κόσμου καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἐξουσιάσουν ἢ νὰ ἐξαφανίσουν τοὺς ἄλλους λαούς. Κάτω ἀπὸ τὴν τολμηρὴ ὁδηγία τοῦ Χίτλερ ἡ Γερμανία, πὺ εἶχε πάθει λιγώτερα στὸν πόλεμο, συνήλθε γλήγορα καὶ ὠργανώθηκε σ' ἐπικίνδυνη στρατιωτικὴ δύναμη.

Στὴν Ἄπω Ἀνατολὴ νικητὲς οἱ Ἰάπωνες δὲν ἔπαυσαν νὰ ὀπλιζονται καὶ εἶχαν μεγάλα σχέδια, νὰ ἐξουσιάσουν τὴν Ἀνατολικὴ Ἀσία καὶ τὸν Εἰρηνικὸν Ὀκεανό. Τὰ σχέδιά τους ὅμως ἀνησυχοῦσαν τὴν Ἀμερικὴ.

Οἱ τρεῖς πολεμικὲς Δυνάμεις, Γερμανία, Ἰταλία, Ἰαπωνία, ἔκαμαν συμμαχία, πὺ τὴν εἶπαν Ἄ ξ ο ν α Β ε ρ ο λ ί ν ο υ — Ρ ῶ μ η ς — Τ ό κ ι ο .

62. Ὁ πόλεμος.

Ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία εἶχαν παραμελήσει τὸν ὀπλισμό τους. Γι' αὐτὸ οἱ Δυνάμεις τοῦ Ἄξονα γινόνταν ὀλοένα ἐπιθετικώτερες. Ὄταν ὅμως ὁ Χίτλερ ἄρχισε νὰ κυριεύη τὸ ἓνα ὕστερα ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ νὰ προσαρτᾶ στὴ Γερμανία τὰ κράτη τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, τὴν Αὐστρία, τὴν Τσεχοσλοβακία, τὴν Πολωνία, ἡ Ἀγγλία κ' ἡ Γαλλία τοῦ κήρυξαν τὸν πόλεμο (Σεπτέμβριος 1939).

Ὁ νέος πόλεμος βάσταξε περισσότερο ἀπὸ πέντε χρόνια (1939—1945) καὶ ἦταν πολὺ ἀγριώτερος ἀπὸ τὸν πρῶτο γιατί καὶ τὰ πολεμικὰ μέσα ἦταν τε-
1939 λειότερα. Τὸ ἀεροπλάνο ἰδίως εἶχε γίνῃ τρομερὸ ὄπλο, πὺ κατάστρεφε ὀλόκληρες πόλεις καὶ βύθιζε τὰ πελώρια πολεμικὰ πλοῖα.

Ἐκατομμύρια ἄνθρωποι σκοτώθηκαν στὶς μάχες κι

ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς κι ἄλλοι τόσοι ἀπὸ τὶς κακουχίες. Οἱ καταστροφές σὲ ὕλικό ἦταν τόσο μεγάλες πὺ θὰ χρειαθοῦν πολλὰ χρόνια γιὰ ν' ἀναπληρωθοῦν.

Μὲ τὸ Χίτλερ πῆγαν ὁ Μουσολίνι κι οἱ Ἰάπωνες. Τοὺς Ἀγγλοὺς τοὺς βοήθησαν οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες τῆς Ἀμερικῆς. Ἡ Ἑλλάδα στάθηκε πάλι μὲ τὸ μέρος τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων.

Στὴν ἀρχὴ οἱ Γερμανοὶ εἶχαν μεγάλες ἐπιτυχίες. Μὲ τὸν «κεραυνοβόλο πόλεμο», ὅπως εἶπαν, κυρίευσαν τὴν Πολωνία. Πῆραν ἔπειτα μ' αἰφνιδιασμό τὴ Δανία, τὴ Νορβηγία, τὴν Ὀλλανδία καὶ τὸ Βέλγιο. Μεγάλῃ ἐντύπωση ἔκαμε ὁ εὐκόλος τρόπος πὺ νίκησαν κ' αἰχμαλώτισαν τὸ γαλλικὸ στρατό, πὺ εἶχε δείξει τόση ἀνδρεία στὸν πρῶτο πόλεμο. Ἀφοῦ ἦρθαν ἔτσι πολὺ κοντὰ στὴν Ἀγγλία, βομβάρδισαν ἄγρια τὸ Λονδίνο καὶ τὶς ἄλλες πόλεις τῆς Ἀγγλίας κ' ἔκαμαν μεγάλες καταστροφές. Ἐχοντας μαζί τους τὴν Οὐγγαρία, Ρουμανία καὶ Βουλγαρία, οἱ Γερμανοὶ κατέβηκαν στὴ Βαλκανικὴ, μπῆκαν στὴν Ἑλλάδα κ' ἔφθασαν ὡς τὴν Κρήτη. Ἡ Εὐρώπη σχεδὸν ὀλόκληρη ὡς τὰ ρωσικὰ σύνορα περιῆλθε στὴν ἐξουσία τῶν Γερμανῶν, πὺ μεταχειρίσθηκαν τὰ προϊόντα καὶ τὴ βιομηχανία ὄλων αὐτῶν τῶν χωρῶν γιὰ τὸν πόλεμο.

Μεγάλῃ ὅμως ἀντίσταση συνάντησαν ὅταν χτύπησαν τὴ Ρωσία. Στὰ βάθη τῆς ἀπέραντης χώρας, μέσα στὰ χιόνια καὶ τοὺς πάγους, ἔγιναν πολύνεκρες μάχες, πὺ ἐξάντλησαν τὴ γερμανικὴ δύναμη.

Οἱ Γερμανοὶ ἔπαθαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς τῶν Ἀγγλοαμερικανῶν, πὺ εἶχαν τώρα τὴν ὑπεροχὴ στὸν ἀγέρα. Οἱ ὠραῖες καὶ καινούργιες πόλεις τους ἔπαθαν τρομερές καταστροφές, χάλασαν οἱ σταθμοὶ κ' οἱ συγκοινωνία τους, οἱ Βιβλιοθήκες, τὰ Πανεπιστήμια οἱ Πινακοθήκες κ. ἄ.

Ὅταν τέλος ὕστερα ἀπὸ μακρόχρονη προετοιμασία, πολυάριθμα ἀγγλικά καὶ ἀμερικανικά στρατεύματα,

ἄριστα ἐφωδιασμένα, ἀποβιβάσθηκαν στή Γαλλία, ἡ δύναμη τῆς Γερμανίας κατάρρευσε. Οἱ σύμμαχοι, Ἕλληνοι, Ἀμερικανοί, Ρῶσοι μπῆκαν στό Βερολίνο. Ὁ Χίτλερ κι ἄλλοι ἀρχηγοὶ τῶν Ἐθνικοσοσιαλιστῶν αὐτοκτόνησαν. Πωρύτερα ἀκόμη οἱ Ἰταλοὶ εἶχαν σκοτώσει τὸ Μουσσολίνι.

63. Ἡ Ἑλλάδα στὰ χρόνια τῆς εἰρήνης

Ἀπὸ τὸ 1924 ἡ Ἑλλάδα κυβερνήθηκε χωρὶς βασιλέα. Τὸ 1935 ὅμως ὁ βασιλιάς Γεώργιος Β΄ ξαναγύρισε στό θρόνο του. Πρωθυπουργό του ἔκαμε τὸ στρατηγὸ Ἰωάννη Μεταξά, πού κυβέρνησε χωρὶς βουλή.

Στὸ διάστημα αὐτὸ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς δούλεψε ὑπομονητικὰ κ' ἔξυπνα, ἀδιαφορώντας γιὰ τὶς ἀνωμαλίες καὶ τὴν ἀστάθεια τῶν κυβερνήσεων. Συνῆλθε ἀπὸ τὴν καταστροφή, κέρδισε ἀπὸ τὴν ἐργασία του, καλύτερευσε τὴ ζωὴ του. Οἱ πρόσφυγες, ἀφοῦ ἐγκατεστάθηκαν, ἔγιναν πολῦτιμα στοιχεῖα ἐπιμέλειας καὶ προκοκῆς. Στὰ τελευταῖα 10—15 πρὶν ἀπὸ τὸν πόλεμο χρόνια ἡ Ἀθήνα ξαναχτίσθηκε ἀπὸ τὰ θεμέλια. Στὴ θέση τῶν μικρῶν μονόροφων σπιτιῶν ὑψώθηκαν μεγάλες καὶ πλούσιες πολυκατοικίες. Ἡ συγκοινωνία μὲ τὰ λεωφορεῖα τελειοποιήθηκε. Ὅμοια προκοπὴ σημειώθηκε καὶ στὶς ἐπαρχίες.

Ἐπίσης πρόκοψαν τὰ γράμματα. Ἡ νεολαία ζητοῦσε νὰ μάθῃ καὶ νὰ μορφωθῇ. Ἀγόρια καὶ κορίτσια γέμιζαν τὰ σχολεῖα, πού δὲν τὰ χοροῦσαν. Τὸ ἴδιὸ ἔγινε στὰ Πανεπιστήμια, στὸ Πολυτεχνεῖο καὶ στὶς ἄλλες ἀνώτερες σχολές. Ἀπὸ τὸ 1926 λειτούργησε καινούργιο Πανεπιστήμιο στὴ Θεσσαλονίκη, πού πρόκοψε ἀπὸ χρόνον εἰς χρόνον.

Ὁ κόσμος ἄρχισε ν' ἀναπνέει καὶ νὰ χαίρεται τὴ ζωὴ.

64. Ἡ ἰταλικὴ ἐπίθεση

Μὰ ἡ συμφορὰ τοῦ νέου πολέμου ἄπλωσε καὶ στὴν πατρίδα μας.

Προτοῦ ἀκόμα ἀρχίσει ὁ πόλεμος στὴν Εὐρώπη, 1939 τὸ πρωῖ τῆς Μεγάλης Παρασκευῆς, 7 Ἀπριλίου

1939, μάθαμε ξαφνικὰ πὼς ἰταλικὸς στρατὸς ἀποβιβάζεται στὴν Ἀλβανία. Ἡ ταραχὴ στὴν Ἑλλάδα ἦταν πολὺ μεγάλη γιατί ὅλοι καταλάβαιναν τοὺς σκοποὺς τοῦ Μουσσολίνι.

“Ὅταν κηρύχθηκε ὁ πόλεμος, οἱ Ἴταλοὶ μὲ ὅλους τοὺς τρόπους ἔδειξαν τὴν ἔχθρα τους, στὴν Ἑλλάδα. Στις 15 τοῦ Αὐγούστου 1940, ἀνήμερα τῆς Παναγίας, πρωῖ στις 8.30, ἰταλικὸ ὑποβρύχιο τορπίλλισε καὶ βύθισε τὸ ἑλληνικὸ καταδρομικὸ «Ἑλλη», πού ἦταν ἀγκυροβολημένο σηματοστόλιστο μπρὸς στὸ λιμάνι τῆς Τήνου, ὅπου εἶχε πάει γιὰ νὰ πάρει μέρος στὴν πανηγυρη.

Τέλος στις 28 τοῦ Ὀκτώβρη 1940, τὰ ξημερώματα, 3 ἡ ὥρα, ὁ ἰταλὸς πρεσβευτῆς τῆς Ἀθήνας πῆγε στὸ σπίτι τοῦ Πρυθυπουργοῦ Μεταξᾶ καὶ τοῦ ἔδωσε 1940 τηλεσίγραφο πὺ ζητοῦσε ὁ ἰταλικὸς στρατὸς νὰ εἰσέλθῃ στὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ πιάσῃ «ὄρισμένα στρατηγικὰ σημεῖα». Ὁ Μεταξᾶς τὸ ἀρνήθηκε κ’ ἔτσι ἀρχισε ὁ πόλεμος μὲ τὴν Ἰταλία.

65. Ἡ ἑλληνικὴ νίκη

Ὁ Μουσσολίνι καὶ πολλοὶ μαζί του νόμισαν πὼς ὁ πόλεμος θὰ ἦταν περίπατος τοῦ ἰταλικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν Ἀλβανία στὴν Ἀθήνα. Μὰ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς τοὺς ἔκαμε πολὺ γλήγορα ν’ ἀλλάξουν γνώμη. Ἀγανακτισμένος ἀπὸ τὴν ἀναίδεια τῶν Ἰταλῶν καὶ βλέποντας τὸν κίνδυνο πὺ ἀπειλοῦσε τὴν πατρίδα, τὴ ζωὴ τῶν παιδιῶν του καὶ τὴ δική του, σηκώθηκε ἀγριεμένος, πετάχθηκε στὰ βουνὰ τῆς Ἀλβανίας καὶ χτύπησε τοὺς

Ἴταλους ἀψηφώντας τὰ μηχανοκίνητα, τὰ τάνκς καὶ τὰ βομβαρδιστικά τους. Ἄντρες, γυναῖκες, παῖδιά δούλεψαν ὅλοι.

Σὲ λίγο ἔγινε τὸ θαῦμα. Οἱ φαντάροι μας κυνήγησαν τοὺς «μακαρονάδες» ὅπως ἔλεγαν περιπαιχτικά τοὺς Ἴταλους, τοὺς νίκησαν σὲ πολλές μάχες, πῆραν τὴν Κορυτσά, τὸ Ἀργυρόκαστρο κι ἄλλες πόλεις. Μέθη ἀπὸ περηφάνεια, τραγούδια νίκης καὶ κοροϊδίας τοῦ Μουσσολίνι γέμιζαν τὴν Ἑλλάδα.

Τ' ἄλλα ἔθνη χαιρέτησαν μ' ἐνθουσιασμό τὴν ἑλληνική νίκη, γιατί ἦταν ἡ νίκη τοῦ δίκαιου καὶ ἡ πρώτη νίκη τῶν φιλελευθέρων λαῶν ὕστερα ἀπὸ θλιβερὲς ἀποτυχίες. Γὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδας διαλαλήθηκε σ' ὅλο τὸν κόσμο, τὰ ραδιόφωνα δὲν ἔπαυαν νὰ τὴν ὑμνοῦν. Λαμπρότατη δόξα στεφάνωσε τὴν πατρίδα μας.

66. Τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς

Ἡ ὁρμή τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ ἦταν τέτοια πὺ πῆγαινε νὰ ρίξει στὴ θάλασσα τοὺς Ἴταλους. Βλέποντας τὸν κίνδυνο ἔτρεξαν σὲ βοήθειά τους οἱ Γερμανοί.

Ἐπὶ ὕστερα ἀπὸ μυστική συνεννόηση μὲ τοὺς ὑπουλους Βουλγάρους, ὁ Χίτλερ πέρασε κρυφὰ στὴ Βουλγαρία πολὺν στρατό. Ὁ στρατὸς αὐτός, ἐφωδιασμένος μὲ ὅλα τὰ μέσα τοῦ νεώτερου πολέμου, χτύπησε τίς μικρὲς συνοριακὲς δυνάμεις μας καί, μόλη τὴν ἄγρια κι ἀπογνωσμένη ἀντίστασή τους, ἔσπασε τὸ μέτωπο σὲ πολλὰ σημεία καὶ προχώρησε γοργὰ στὸ ἐσωτερικό. Ὁ στρατὸς μας, ἀνάμεσα στίς στρατιῆς δυὸ μεγάλων αὐτοκρατοριῶν, δὲν μπόρεσε ν' ἀντισταθῆ πιὸ πέρα, ὑποχώρησε, διαλύθηκε. Μαζί του ὑποχώρησαν, ὕστερα ἀπὸ γενναία ἀντίσταση καὶ πολλές μάχες, οἱ ἀγγλικὲς δυνάμεις, πὺ εἶχαν ἔρθη γιὰ νὰ μᾶς βοηθήσουν. Οἱ Γερμανοὶ μᾶς χτύπησαν μὲ τὰ μηχανοκίνητα, ἔκαμαν μεγάλη θραύση μὲ τὰ στούκας, δηλαδή τὰ βομβαρδιστικά ἀεροπλάνα.

Τοὺς Γερμανοὺς τοὺς ἀκολούθησαν οἱ Βούλγαροι, μπῆκαν στὴ Δυτικὴ Θράκη καὶ τὴν Ἀνατολικὴ Μακεδονία, πῆραν τὶς ὠραῖες πόλεις μας Κομοτινὴ, Σέρρες, Δράμα, Καβάλλα καὶ ἄλλες, λεηλάτησαν, ἄρπαξαν, σκότωσαν, κυνήγησαν τὸν ἑλληνικὸ πληθυσμὸ κ' ἔφεραν δικό τους γιὰ νὰ παρουσιάσουν βουλγάρικη τὴ χώρα.

Μαύρη συμφορὰ πλάκωσε τὴ χώρα μας. Οἱ Γερμανοὶ ξεγύμνωσαν τὰ πάντα, ὑφάσματα, δέρματα, αὐτοκίνητα, φορτηγὰ ζῶα. Μεταφορικὰ μέσα ἔμειναν γιὰ τοὺς Ἕλληνες τὰ πόδια τους καὶ τὰ χεράμαξα. Κυρίως ὁμως ἀποστράγγισαν τὰ τρόφιμα. Ὅλα τὰ ἐπίταξαν, ὅλα τὰ ἀφάνισαν. Ἡ πείνα πρόβαλε ἀπειλητικὴ κ' ἐπικίνδυνη.

Ὁ χειμῶνας τοῦ 1941—1942 ἦταν ἀπαίσιος. Οἱ ἄνθρωποι πέθνησκαν κατὰ ἑκατοντάδες στοὺς δρόμους ἀπὸ τὴν πείνα. Τοὺς πεθαμένους τοὺς μάζευαν μὲ τὰ κάρρα. Ὅσοι ἔμειναν, ἔγιναν ἀγνώριστοι ἀπὸ τὸν ὑποσιτισμὸ. Σπαραζόταν ἡ ψυχὴ σου νὰ βλέπεις τὰ παιδιὰ χλωμά, μὲ τὰ καλαμένα πόδια, νὰ κλαῖνε γιὰ ψωμί, πὺ κι ἂν τῶβρισκαν, ἦταν ἕνας ἀπαίσιος πολτὸς ἀπὸ καλαμπόκι.

Οἱ Γερμανοὶ εἶχαν τὴν πείνα γιὰ ὄπλο ν' ἀναγκάσουν τοὺς Ἕλληνες νὰ πᾶν στὴ Γερμανία νὰ δουλέψουν στὰ ἐργοστάσια γιὰ πολεμοφόδια.

Οἱ καταχτητὲς ὅσο καταλάβαιναν νὰ ξεπέφτη ἡ δύναμή τους, τόσο ἀγριώτεροι γινόνταν, Ἐπιαναν, φυλάκιζαν, τουφέκιζαν.

67. Ἡ ἀπελευθέρωση.

Ἔτσι πέρασε μέσα σὲ ἀνήκουστη συμφορὰ τὸ ἔθνος περισσότερο ἀπὸ τρία χρόνια. Κακόπαθε, πόνεσε μαρτύρησε, μὰ δὲ λύγισε. Ἀφοῦ συνῆλθε ἀπὸ τὴν πρώτη ταραχὴ, περιμαζεύτηκε, ἔκαμε μυστικὲς συνεννοήσεις, ἐτοίμασε τὴν ἀντίσταση. Σὲ λίγο πάλι ἀκούστηκε τὸ

ὄνομα τῆς Ἑλλάδας μὲ τὸν ἀγῶνα ποῦ ἔκανε ἐναντίο τοὺς κατακτητῆς, Ἡ ἑλληνικὴ ἀντίσταση ἔγινε τόσο ἔνδοξη, ὅσο κι ὁ πόλεμος στὴν Ἀλβανία.

Τέλος οἱ σύμμαχοι μὲ τὰ δυνατὰ τους χτυπήματα τσάκισαν τὸν Ἄξονα. Ἡ Ἰταλία ἀναγκάσθηκε νὰ συνθηκολογήσῃ. Καὶ ὅταν οἱ Ἄγγλοι καὶ Ἀμερικανοὶ προχώρησαν νικητῆς ἀπὸ τὴ Δύση καὶ τὰ ρωσικὰ στρατεύματα, ἀφοῦ ἔσπασαν τὸ γερμανικὸ μέτωπο στὴ Ρουμανία κατέβηκαν νοτιώτερα, ὁ γερμανικὸς στρατὸς ἀναγκάσθηκε ν' ἀποσυρθῆ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. (Ὀχτώβρης τοῦ 1944).

Ἀλησμόνητες εἶναι οἱ μέρες, ποῦ οἱ Ἕλληνες ἔνωσαν ἐλεύθερο τὸν ἑαυτό τους. Μιὰ χαρμόσυνη κραυγὴ ἀκούστηκε ἀπὸ τὴ μιὰ ὡς τὴν ἄλλη ἄκρη τῆς χώρας. Ἡ νεολαία ἰδίως, ποῦ εἶχε σωθεῖ ἀπὸ φριχτὸ κίνδυνο, πανηγύριζε καὶ ξεχνώντας τὰ παθήματα, ὅλα τὰ ἔβλεπε ρόδινα, τὴν πατρίδα ὠραιότερη καὶ πιὸ ἀγαπητὴ. Μέσα στὴ μέθη τῆς χαρᾶς ἔνωθε ἄφθονη δύναμη στὰ μέλη της, νὰ ἐργαστῆ γιὰ τὴν περήφανη πατρίδα, νὰ τὴν κάνῃ πιὸ ὀμορφή καὶ πιὸ εὐτυχισμένη.

ΤΕΛΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΣΚΛΑΒΙΑΣ

σελ. 3 — 16

1. Ἡ Τουρκικὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ Εὐρώπη. — 2. Πόλεμοι τῆς Τουρκίας μὲ τὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη. — 3. Τὰ παθήματα τῶν Ἑλλήνων στὴν τουρκικὴ σκλαβιά. — 4. Τὸ ἑλληνικὸ ἔθνος γλίτωσε ἀπὸ τὴν καταστροφὴν. — 5. Ἡ ἐκκλησία. — 6. Τὸ Πατριαρχεῖο — Φαναριῶτες. — 7. Κοινότητες. — 8. Ἄρματολοι καὶ κλέφτες. — 9. Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν — τὰ δημοτικὰ τραγούδια.

ΤΟ ΞΥΠΝΗΜΑ

σελ. 17 — 33

10. Ἀναγέννηση τοῦ ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. — 11. Σκολεῖα καὶ Διδάσκαλοι. — 12. Ὁριμάζει ἡ πίστις στὴν ἐλευθερία. — 13. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ 1770. — 14. Λάμπρος Κατσώνης. — 15. Ἡ γαλλικὴ ἐπανάσταση. — 16. Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. — 17. Ρήγας Φεραῖος. — 18. Τὸ Σούλι καὶ ὁ Ἀληπασάς. — 19. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Σουλιῦ.

Ἡ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

σελ. 34 — 86

20. Φιλικὴ Ἐταιρεία. — 21. Ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀρχίζει τὴν ἐπανάσταση. — 22. Ἀποτυχία τοῦ Ὑψηλάντη. — 23. Ἡ ἐπανάσταση στὴν Ἑλλάδα. — 24. Οἱ Τούρκοι κρεμοῦν τὸν Πατριάρχη. — 25. Θεόδωρος Κολοκοτρώνης. — 26. Ἡ μάχη στὸ Βαλτέτσι. — 28. Ἀλαμάνα καὶ Γραβιά. — 28. Ἄλωση τῆς Τριπολιτσᾶς. — 29. Τὸ ναυτικὸ τῶν νησιῶν ὑποστηρίζει τὴν Ἐπανάσταση. — 30. Παπανικολῆς. — 31. Ἡ διοίκηση. — 32. Ἡ μεγάλη Τουρκικὴ ἐπίθεση τοῦ 1822. — 33. Ἡ καταστροφὴ τῆς Χίου. — 34. Ὁ Κανάρης καίει τὴν τουρκικὴ ναυαρχίδα. — 35. Ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη. — 36. Δερβενάκια. — 37. Μάρκος Μπότσαρης. — 38. Ἐμφύλιος πόλεμος. — 39. Οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάσταση — Οἱ Φιλέλληνες. — 40. Ὁ λόρδος Μπάιρον στὴν Ἑλλάδα. — 41. Τουρκοαιγυπτιακὴ ἐκστρατεία — Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. — 42. Ὁ Ἱμπραήμ ἀποβιβάζεται στὴν Πελοπόννησο. — 43. Θάνατος τοῦ Παπαφλέσσα. — 44. Πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου. — 45. Τὸ τέλος τοῦ Μεσολογγίου. — 46. Ἡ ἐπανάσταση κινδυνεύει.

— 47. Καραϊσκακης. — 48. Ἡ καταστροφή στὸ Φάληρο. — 49. Εὐρωπαϊκὴ ἐπέμβαση — Ναβαρίνο. — 50. Ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδας.

ΤΟ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ

σελ. 87 — 94

51. Καποδίστριας. — 52. Ἡ βασιλεία τοῦ Ὁθωνα. — 53. Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α΄.

ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑ ΜΑΣ

σελ. 95 — 107

54. Οἱ βαλκανικὲς ταραχὲς ἀπὸ τὸ 1908. — 55. Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Γουδιῆ. — 56. Ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος. — 57. Ἡ Εὐρώπη στὶς παραμονὲς τοῦ μεγάλου πολέμου. — 58. Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. — 59. Ἡ Ἑλλάδα στὸν Εὐρωπαϊκὸ πόλεμο. — 60. Μικρασιατικὴ καταστροφή.

ΣΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΠΟΛΕΜΟ

σελ. 108 — 116

61. Τ' ἀνήσυχτα χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο. — 62. Ὁ πόλεμος. — 63. Ἡ Ἑλλάδα στὰ χρόνια τῆς εἰρήνης. — 64. Ἡ Ἰταλικὴ ἐπίθεση. — 65. Ἡ ἐλληνικὴ νίκη. — 66. Τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς. — 67. Ἡ ἀπελευθέρωση.

ΕΙΚΟΝΕΣ

1. Τὸ παιδομάζωμα	σελ. 6
2. Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν. Ρίχνουν τὸ λιθάρι	» 15
3. Ὁ Λάμπρος Κατσώνης	» 23
4. Ὁ Ρήγας τραγουδεῖ τὰ ἐπαναστατικὰ ποιήματά του.	» 28
5. Ὁ περίφημος αὐτοκράτορας τῶν Γάλλων Ναπολέον.	» 35
6. Γρηγόριος ὁ Ε΄.	» 41
7. Ὁ Παπαφλέσσας καὶ ὁ Κολοκοτρώνης.	» 44
8. Ὁ Διάκος μὲ τὰ 40 παλληκάρια πολέμησε ὅπως ὁ Λεωνίδας.	» 48
9. Ὁ Κανάρης κόλλησε τὸ πυρπολικό του στὰ πλευρὰ τῆς τουρκικῆς ναυαρχίδας.	» 58
10. Ὁ Μπότσαρης ξέσχισε τὸ δίπλωμα τῆς ἀρχιστρατηγίας λέγοντας: «Ὅποιος εἶναι ἄξιος παίρνει δίπλωμα μπροστὰ στὸν ἐχθρό».	» 63
11. «Σὲ περιμέναμε ὅπως τὰ χελιδόνια τῆ μητέρα τους» φώναξαν στὸ Μπαῖρον.	» 68
12. Σὲ πολλὰ μέρη οἱ Ἕλληνες ἀνατίναζαν τοὺς προμαχῶνες.	» 79
13. Ὁ Καραϊσκάκης ἐξηγεῖ τὸ σχέδιο ποὺ εἶχε, νὰ πιάσει ὅλους τοὺς δρόμους, ποὺ φέρνανε ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ στὴ Θεσσαλία.	» 82
14. Ὁ Καποδίστριας.	» 88
15. Πῶς ταξίδευαν τὸν παλαιότερο καιρό.	» 100

0020561205
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

